

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گرامی داشت پنجاهمین سالگرد تأسیس پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

سال ۱۳۹۴ پنجاهمین سال تأسیس پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، بزرگ‌ترین نهاد پژوهشی کشور در حوزه علوم انسانی، است.

نخستین واحد تشکیل‌دهنده آن، بنیاد فرهنگ و هنر ایران، با هدف «خدمت به فرهنگ و سعی در حفظ و ترویج میراث معنوی ایران و کوشش در راه تهذیب و تکمیل و ترویج زبان فارسی و شناساندن فرهنگ ایران به ملت‌های دیگر»، در سال ۱۳۴۴ آغاز به کار کرد و پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی با پیوستن نهادهای پژوهشی دیگر مانند انجمن حکمت و فلسفه ایران، بنیاد شاهنامه فردوسی، بنیاد فرهنگ و هنر ایران، پژوهشکده علوم ارتباطی و توسعه ایران، پژوهشگاه علوم انسانی، فرهنگستان ادب و هنر ایران، فرهنگستان زبان ایران، فرهنگستان علوم ایران، مرکز اسناد فرهنگی آسیا، مرکز ایرانی تحقیقات خارجی، و مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ‌ها در قالب یک پژوهشگاه جامع به فعالیت‌های خود ادامه داد که خدمات علمی و پژوهشی آن در حوزه‌های گوناگون علوم انسانی در نزد اهالی علم و دانشگاهیان شناخته شده است.

ثمرات نیم‌قرن بالندگی این درخت تنومند، که با همت برجسته‌ترین استادان علوم انسانی کشور به بار نشسته است، صدها طرح پژوهشی اثرگذار و ده‌ها کتاب و صدها دانش‌آموخته فرهیخته است. این دستاوردها فخری است برای نهاد دانش در سرزمینی که همواره در تاریخ به فرهنگ و شکوفایی تمدنی شهره است.

آشنایی با دستور زبان‌ها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

سعید حیاتی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تهران، ۱۳۹۴

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تهران، صندوق پستی ۶۴۱۹-۱۴۱۵۵، تلفن: ۳-۸۸۰۴۶۸۹۱، فکس: ۸۸۰۳۶۳۱۷

آشنایی با دستور زبان‌ها و واژه‌نامه‌های

سریانی، آرامی و آشوری

مؤلف: سعید حیاتی

مدیر انتشارات: ناصر زعفرانچی

صفحه‌آرا و اجرای جلد: فرزانه صادقیان

مسئول فنی: عرفان بهاردوست

ناظر چاپ: مجید اسماعیلی زارع

چاپ اول: ۱۳۹۴

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: تفرید

حق چاپ برای پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی محفوظ است.

سرشناسه: حیاتی، سعید، ۱۳۵۴ -

عنوان و نام پدیدآور: آشنایی با دستور زبان‌ها و واژه‌نامه‌های

سریانی، آرامی و آشوری/سعید حیاتی.

مشخصات نشر: تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ش، ۸۰ ص.

شابک: 978-964-426-828-1

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: زبان سریانی -- کتابشناسی

موضوع: زبان آرامی -- کتابشناسی

موضوع: زبان آشوری و بابلی -- کتابشناسی

رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ ۹۱۵/ح ۷۰۹۴ Z

رده بندی دیویی: ۰۱۶/۴۹۲۳

شماره کتابشناسی ملی: ۳۹۳۷۹۶۹

تقديم به دكتر نبونيد نمرود و
همكارانشان در انجمن آشوريان
تهران به خاطر توجه و حمايتشان از
اين اثر.

فهرست مطالب

مقدمه	ک
الف - دستور زبان ها:	۱
الف - ۱: سریانی ساده آگرل	۱
الف - ۲: عناصر آرامی یا زبان کلدانی - سریانی یان	۲
الف - ۳: مشخصه زبان کلدانی دیتیش	۲
الف - ۴: دستور زبان سریانی جدید (ارومیه و کردستان) استوژارد	۳
الف - ۵: دستور زبان سریانی اولمان	۴
الف - ۶: راهنمای زبان کلدانی ریگز	۵
الف - ۷: دستور زبان سریانی هوفمان	۶
الف - ۸: دستور زبان سریانی فیلیپس	۷
الف - ۹: دستور زبان سریانی جدید نولدکه	۸
الف - ۱۰: سیاق نگارش سریانی مار یعقوب	۹
الف - ۱۱: مبادی بنیادین زبان آرامی لهجه های کلدانی و سریانی زشوک	۱۰
الف - ۱۲: بخش هایی از دستور زبان سریانی یعقوب ادسای	۱۱
الف - ۱۳: اصول آشکار نحو زبان آرامی اوجین منّا	۱۴
الف - ۱۴: دستور زبان سریانی الیاس طیرحانی	۱۵
الف - ۱۵: لهجه آرامی جدید طور عبدین پریم و سوسین	۱۶

ح آشنایی با دستورزبان‌ها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

- الف - ۱۶: دستورزبان قراردادی سریانی دوال..... ۱۶
- الف - ۱۷: کلید سریانی ویش..... ۱۸
- الف - ۱۸: دستورزبان سریانی الیا برشنا یا..... ۱۸
- الف - ۱۹: دستورزبان سریانی الیا صبحایی..... ۱۹
- الف - ۲۰: دستورزبان کلدانی مقدسی..... ۲۰
- الف - ۲۱: دستورزبان سریانی نستله..... ۲۰
- الف - ۲۲: مقدمه‌ای بر روش و راهنمای سریانی ویلسون..... ۲۱
- الف - ۲۳: طرحی بر لهجه‌های فلیحی موصل ادوارد زاخو..... ۲۳
- الف - ۲۴: دستورزبان لهجه‌های بومی سریانی مک لین..... ۲۴
- الف - ۲۵: دستورزبان آرامی یا سریانی دیوید..... ۲۵
- الف - ۲۶: دستورزبان سریانی گیس‌موندی..... ۲۵
- الف - ۲۷: دستورزبان مجمل سریانی نولدکه..... ۲۶
- الف - ۲۸: کلیدی برای زبان آرامی منگنا..... ۲۷
- الف - ۲۹: عناصر دستورزبان سریانی دیویدسون..... ۲۸
- الف - ۳۰: راهنمای زبان آرامی تلمود بابلی مارگولیس..... ۲۹
- الف - ۳۱: دستورزبان سریانی اودو..... ۳۰
- الف - ۳۲: دستورزبان سریانی بروکلمان..... ۳۱
- الف - ۳۳: دستورزبان محاوره‌ای یا زبان روزمره کلدانی رتور..... ۳۲
- الف - ۳۴: دستورزبان سریانی اونگناد..... ۳۳
- الف - ۳۵: روشنی شیرین در نحو زبان سریانی یوسف داود..... ۳۴
- الف - ۳۶: دستورزبان معظم ابن عبری..... ۳۴
- الف - ۳۷: بیان صحیح بیت قلیتا..... ۳۶
- الف - ۳۸: دستورزبان آرامی - سریانی کفرنیسی..... ۳۷
- الف - ۳۹: دستورزبان سریانی سابا..... ۳۸
- الف - ۴۰: دستورزبان آرامی آرایاتینال..... ۳۸
- الف - ۴۱: دستورزبان آرامی کتاب مقدس روزنتال..... ۴۰
- الف - ۴۲: الگوها و تمرین‌ها در دستورزبان سریانی رایینسون..... ۴۱

 فهرست مطالب ط

- الف - ۴۳: دستور زبان سریانی، اصول و قرائت عبریال و البستانی ۴۲
- الف - ۴۴: دستور زبان موجز آرامی کتاب مقدس جانز ۴۳
- الف - ۴۵: خودآموز آرامی آپریم ۴۴
- الف - ۴۶: روش نوین آموزش زبان آشوری امیر چمکی ۴۵
- الف - ۴۷: دستور زبان سریانی کوستا ۴۶
- الف - ۴۸: دستور زبان های آشوری جدید سیمونو ۴۶
- الف - ۴۹: مقدمه ای بر سریانی تکستون ۴۸
- الف - ۵۰: راهنمای دستور زبان سریانی فرّ و نوگراس ۴۹
- الف - ۵۱: قواعد زبان آرامی البیر أبونا ۵۰
- الف - ۵۲: ظرافت های روشن قواعد زبان سریانی أسمر ملکی ۵۰
- الف - ۵۳: دستور زبان آشوری نوین سرگیزی ۵۱
- الف - ۵۴: سریانی کلاسیک موراوکا ۵۲
- الف - ۵۵: زبان سریانی هیلی ۵۳
- الف - ۵۶: نحو و معانی سریانی قرداحی ۵۵
- الف - ۵۷: سیاق نگارش سریانی جرج کراز ۵۶
- الف - ۵۸: درس هایی برای آموزش سریانی شلیمون ایشوخوشابا ۵۷
- ب - واژه نامه ها ۶۱**
- ب - ۱: گنجینه های عربی - سریانی - لاتین اوبیزینو ۶۱
- ب - ۲: واژه نامه سریانی کاستلی ۶۱
- ب - ۳: مکمل واژه نامه سریانی کاستلی ۶۲
- ب - ۴: گنجینه سریانی پین اسمیت ۶۲
- ب - ۵: واژه نامه سریانی - عربی قرداحی ۶۳
- ب - ۶: واژه نامه سریانی - لاتین بران ۶۴
- ب - ۷: واژه نامه سریانی بروکلیمان ۶۵
- ب - ۸: گنجینه زبان سریانی اودو ۶۵
- ب - ۹: واژه نامه سریانی جدید - انگلیسی یوحنا ۶۶
- ب - ۱۰: واژه نامه سریانی بر بهلول ۶۷

ی آشنایی با دستور زبان‌ها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

- ب - ۱۱: واژه‌نامه لهجه‌های بومی سریانی مک لین ۶۸
- ب - ۱۲: واژه‌نامه مجمل سریانی جی. پین اسمیت ۶۹
- ب - ۱۳: فهرست واژه‌های سریانی - عربی برعلی ۶۹
- ب - ۱۴: فرهنگ لغات سریانی - انگلیسی گوشن گوتشتاین ۷۰
- ب - ۱۵: واژه‌نامه سریانی - فلسطینی شولتس ۷۱
- ب - ۱۶: واژه‌نامه آشوری - انگلیسی اوراهام ۷۲
- ب - ۱۷: واژه‌نامه سریانی کوبرت ۷۳
- ب - ۱۸: قاموس کلدانی - عربی اوجین منّا ۷۴
- ب - ۱۹: واژه‌نامه آشوری - عربی برعم اللّغه ملکو آشيثا ۷۴
- ب - ۲۰: واژه‌نامه مختصر سریانی فرّ و نوگراس ۷۵
- ب - ۲۱: واژه‌نامه یاقوت سریانی اُسمر ملکی ۷۵
- ب - ۲۲: واژه‌نامه سریانی کوستا ۷۶
- ب - ۲۳: واژه‌نامه آرامی جدید اوده، لیمسو و الجیلو ۷۶
- ب - ۲۴: واژه‌نامه سریانی سوکولوف ۷۷
- ج - نقد بخش دستور زبان‌ها ۷۹**
- د - نقد بخش واژه‌نامه‌ها ۸۱**
- ه - منابع ۸۳**
- ه - ۱: منابع آشوری ۸۳
- ه - ۲: منابع عربی ۸۳
- ه - ۳: منابع فارسی ۸۵
- ه - ۴: سایت‌ها ۸۵
- ه - ۵: منابع لاتین ۸۶

مقدمه

امروزه با افزایش حجم منابع در دسترس، کتابشناسی یکی از بهترین راه‌های بهره‌وری هرچه بیشتر از زمان و دریافت اطلاعات مورد نیاز است. در زمینه زبان‌های آشوری، سریانی و آرامی این امر از اهمیتی دوچندان برخوردار است. چراکه هنوز کرسی‌های رسمی این حوزه مطالعاتی در کشورمان وجود ندارند. پس از سال‌ها تلاش همه علاقمندان در زمینه افزایش منابع مربوط به این زبان‌ها در کتابخانه‌های مهم کشور زمان آن فرا رسیده است تا با معرفی دستورزبان‌ها و واژه‌نامه‌های این زبان‌ها مسیر افزایش آگاهی در این حوزه را هموار نماییم.

در این راه مطالبی چند شایسته طرح هستند: الف - چرا سریانی، آرامی و آشوری برای روی جلد برگزیده شدند؟ آیا ترتیب خاصی مدنظر است؟ چرا کلدانی حذف شد؟ ب - اطلاعاتی موجز راجع به تعریف زبان سریانی، آرامی و آشوری ارائه می‌گردد. سپس به بحث چیدمان منابع می‌پردازم. اینکه چرا اطلاعاتی مختصر راجع به بعضی منابع ارائه کردم یا چرا برخی منابع را به عمد معرفی نکردم. همچنین چرا توجهی به مقالات مربوط به این حوزه نداشتم. و در نهایت تشکر از عزیزانی که بدون کمک آنها این کتاب قابل تدوین نبود.

الف - گزینش عنوان‌های روی جلد

انتخاب عناوین روی جلد دغدغه‌ای بود که تا لحظات تدوین نهایی متن ذهن نگارنده را به خود معطوف ساخته بود. دشواری اصلی در انتخاب نام «آشوری»، «آرامی»، «سریانی» و «کلدانی» برای دستورزبان‌ها و واژه‌نامه‌ها در روی جلد است. جایی که بایست انتخاب کنم که واژه‌نامه‌ها و دستورزبان‌ها را «آشوری»، «آرامی»، «سریانی» و یا

ل آشنایی با دستورزبان‌ها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

حتی «کلدانی» بنامم. معیار انتخاب چیست؟ نظر آشوری‌ها؟ نظر دانشمندان بین‌المللی غیر آشوری؟ یا از بُعدی دیگر عناوین واژه‌نامه‌ها و دستورزبان‌های مدنظر را ملاک قرار دهیم؟ اگر مبنا را عناوین دستورزبان‌ها و واژه‌نامه‌ها در نظر بگیرم با تراکم عنوان‌ها و محدودیت جا یا ریز شدن فونت عنوان کتاب روبرو نخواهم شد؟ گزینش هر منظری مخالفت طرفداران رویکردهای دیگر را می‌تواند در پی داشته باشد. چه باید کرد؟ تا مخاطب حداقل از عنوان روی جلد بگذرد و به محتوای کتاب برسد. جالب است اگر مخاطب هم تمایل به نادیده گرفتن عنوان روی جلد را داشته باشد به محض شروع خواندن مقدمه کتاب و علنی شدن دغدغه ممکن است دچار اضطراب در انتخاب دقیق عنوان شود. به هر حال نگارنده نباید از دشواری‌های انتخاب عنوان روی جلد به سادگی عبور کند و باید در همین آغاز مقدمه تکلیف خود را با مخاطب محترم روشن سازد.

به روشنی اظهار می‌کنم با تأمل بسیار اساس را بر نظر سوم قرار دادم. ملاک را عناوین دستورزبان‌ها و واژه‌نامه‌ها قرار دادم. نظر به کاربرد بیشتر سریانی، نام «سریانی» را اول و نام‌های «آرامی» و «آشوری» که بسیار کمتر از آن در منابع مورد استفاده من وجود دارند را بعد از سریانی آوردم. نکته قابل توجه این است که مثلاً یرمی مقدسی به جای این اسامی از نام «کلدانی» استفاده کرده است. کاربرد نام «کلدانی» توسط مقدسی مشکل جدیدی را ایجاد نمود. آیا همه این اسامی روی جلد ذکر شوند؟ پاسخ نگارنده این است که خیر. فقط چند اسم مشهور، چنانکه ذکر شد، در روی جلد قرار گرفتند.

ب - ۱: تعریف زبان سریانی

واژه سریانی مأخوذ از واژه یونانی Σῦρος از قرن پنجم میلادی به این سو مورد استفاده قرار گرفت. به نظر می‌رسد پایه این نام عنوانی قومی است که به تدریج جایگزین آرامی شد.^۱ تعریف‌های متفاوتی از زبان سریانی وجود دارند. به عنوان مثال در دایره المعارف بریتانیکا سریانی در قالب لهجه آرامی شرقی اِدِسا^۲ که در انتهای قرن دوم

1. Sergey Minov, Syriac Christian Identity in Late Sasanian Mesopotamia: The Cave of Treasures in Context, (Ph.D. diss., University of Jerusalem, 2013), 346-347.

2. Edessa.

امروز تحت نام «اورفا» شهری از شهرهای جنوب شرق ترکیه است.

مقدمه م

میلادی از مراکز عمده مسیحیت بود در نظر گرفته شده است. و ذکر شده قدیمی ترین کتیبه‌های سریانی از نیمه اول قرن اول میلادی به جای مانده اند. فیتزمر^۱ آن را یکی از لهجه‌های پنج گانه آرامی میانه قلمداد می‌کند.^۲ این زبان در قرن پنجم میلادی به دو لهجه نسطوری^۳ و یعقوبی^۴ تقسیم شد.^۵ مبتنی بر منظری و منبعی دیگر سریانی زبان متأخر آرامی^۶ ادسا است که مسیحیان بین النهرین و سوریه جهت تمایز آرامی که معنای «کافر» یا «بت پرست» را می‌رساند نام یونانی «سریانی» را به این لهجه آرامی دادند.^۷ این زبان در اوایل مسیحیت زبان ادبی شد^۸ و آثار متعددی با این زبان تدوین گردیدند. از حدود قرن سیزدهم میلادی به بعد به صورت زبان آیینی و موعظه باقی ماند.^۹ با همه سادگی و به نوعی وضوح، این تعبیرها بیانگر حقیقت آنچه در همه منابع دیده می‌شوند نیستند. مبنا قرار دادن این تعبیرها نتیجه‌ای جز به هم ریختگی فکری مخاطب در برخورد با منابعی که سریانی را اعم از آرامی تلقی می‌نمایند نخواهد داشت. جایی باید این موضوع به صراحت بیان شود که بعضی از نویسندگان سریانی را عین زبان آرامی تلقی می‌کنند.^{۱۰} به عنوان مثال ایگناتیوس افرام برصوم^{۱۱} اگرچه در شروع تعریف خود از زبان سریانی نام زبان آرامی را به کار می‌برد.^{۱۲} «زبان آرامی یکی از زبان‌های سامی است که بخش‌هایی از کتاب مقدس همچون نبوت دانیل و انجیل متی به این زبان نوشته شده است.» و از قول

1. Fitzmyer.

2. Scott, G., (2015), Did Jesus speak Greek?, Pickwick publications, Oregon, p.3.

لهجه‌های دیگر عبارتند از فلسطینی، نبطی، پالمیری و حترایی.

۳. یا سریانی شرقی.

۴. یا سریانی غربی.

5. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/578975/Syriac-language>.6. <http://www.infoplease.com/encyclopedia/society/syriac.html>.7. <http://www.infoplease.com/encyclopedia/society/syriac.html>.8. <http://www.bethmardutho.org/index.php/about-us/about-syriac.html>.9. <http://www.thefreedictionary.com/Syriac>.

۱۰. این دیدگاه مخالفان جدی دارد.

11. Ignatius Aphram Barsoum.

۱۲. این خود جای تأمل دارد که چرا پایه تعریف را زبان آرامی قرار می‌دهد. مترجم انگلیسی ناچار می‌شود در ترجمه خود داخل پرانتز «سریانی» را قرار دهد.

ن آشنایی با دستور زبان‌ها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

پولس بهنام نقل می‌کند که «قدیمی ترین زبان دنیاست»^۱. وی ادامه می‌دهد دانش پژوهان محافظه کار آن را یکی از قدیمی ترین زبان‌ها در نظر می‌گیرند. و مدرکی که در این زمینه ارائه می‌نماید آیات ۳۷ و ۴۷ سفر پیدایش به زعم ایشان مربوط به ۱۷۵۰ ق.م. می‌باشند.^۲ ولی در محتوا شاهدیم که زبان سریانی را عین زبان آرامی می‌شناسد. جایی که که راجع به محتوای ادبیات سریانی مطالبی را بیان می‌کند. قدیمی ترین منبع در دسترس از این زبان را کتابی از اخیقر^۳ وزیر سناخریب، پادشاه آشور در ۸۱ ق.م. راجع به اندرز و حکمت معرفی می‌کند.^۴ همچنین سند دیگری که از اثری بجای مانده از فیلسوف - شاعر آرامی «وفا» ارائه می‌کند باز مربوط به قبل از مسیحیت است.^۵ نظر افرام برصوم نمونه‌ای از دیدگاهی است که باور دارند سریانی را بایست به جای آرامی به کار برد. این را می‌توان در گزینش نام دستور زبان‌ها و واژه نامه‌ها از طرف مؤلفانی دیگر همچون یوسف داود موصلی سریانی^۶ هم به سادگی مشاهده نمود.

ب - ۲: تعریف زبان آرامی

بنابر تعبیر معمول و متعارف زبان آرامی از جمله زبان‌های شمال غربی سامی است. خط آن متأثر از الفبای فنیقی می‌باشد. با زبان‌های عبری، سریانی، و فنیقی قرابت بیشتری دارد.^۷ اوّل بار در قرن یازدهم قبل از میلاد پدیدار گردید. تا قرن هشتم پیش از میلاد توسط آشوری‌ها به عنوان زبان دوّم پذیرفته شد. کاربرد این زبان در تجارت بابلی‌ها با

۱. با اینکه نگارنده با نظر پولس بهنام به هیچ عنوان موافق نیست به عمد ذکر شد تا مخاطب ببیند که چنین نظری هم هست. به نظر می‌رسد افرام برصوم هم خود راجع به این نظر تردید دارد که به سرعت نظری به حقیقت نزدیک‌تر را نقل می‌کند.

2. Ignatius Aphram Barsoum, (2000), History of Syriac Literature and Sciences (Kitab al-Lulu al-Manthur fi Tarikh al-Ulum wa al-Adab al-Suryaniyya), Matti Moosa(Trans.), US, Passeggiata Press, p. 1.

3. Ahiqar.

4. Ibid.

5. Ibid, p.2.

۶. یوسف داود الموصلی السریانی، (۱۸۷۹)، اللّمعنه الشّهیه فی نحو اللّغه السریانیّه، موصل، دیر الآباء الدوممکیّین.

۷. البته می‌توان عربی را هم به این زبان‌ها اضافه کرد.

سرزمین‌های دیگر سبب گسترش این زبان شد تا جایی که در حدود قرن‌های هفتم و ششم قبل از میلاد در خاورمیانه به عنوان زبان عمومی جایگزین زبان بابلی شد. بعد زبان اداری هخامنشیان گردید. همچنین در قرن ششم پیش از میلاد در بین یهودیان جایگزین زبان عبری شد.^۱

در مورد این زبان هم می‌توان دید که نقل می‌شود نیای زبان‌های عربی و عبری است.^۲ ولی در دایره المعارف یهودی این زبان آرامی است که در پیوند با زبان عبری شکل می‌یابد.^۳ البته این دایره المعارف می‌پذیرد که زبان آرامی جایگزین زبان بومی بیت المقدس و مناطق اطراف آن شد.^۴

در نظری دیگر زبان آرامی زبان آشوری‌ها، بابلی‌ها، کلدانی‌ها، آرامی‌ها، یهودی‌ها و عرب‌ها قلمداد شده است. بنابر این نظر بخش عمده‌ای از زبان عبری و عربی همچنین الفبای آنها مأخوذ از زبان آرامی است. این نظر تا جایی پیش می‌رود که الفبای عبری جدید را نیز «آشوری» می‌خواند.^۵

ب - ۳: تعریف زبان آشوری

بعضی از آشوری‌ها معتقدند که نباید از عنوان زبان سریانی استفاده کرد. چون زبان تمدن و اقوام آشوری است بایست آن را «زبان آشوری» خواند.^۶ چنین کسانی معمولاً زبان را «آشوری» و خط را «آرامی» و گاه «آشوری» می‌نامند. البته همین بعضی بر این باورند که بقیه اشتباه می‌کنند که زبان سریانی را به عنوان زبان می‌پذیرند.^۷ بعضی از

1. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/32043/Aramaic-language>.
2. http://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/Aramaic_language.html.
3. <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/1707-aramaic-language-among-the-jews>.

۴. پیشین.

5. <http://www.peshitta.org/initial/aramaic.html>.

۶. عودیشو ملکو اشیثا نمونه ای است که به هیچ عنوان «سورث» را برای زبان معاصر آشوری آشوری نمی‌پذیرد.

۷. بایست خاطرنشان ساخت که باور این بعضی به هیچ عنوان مورد تأیید محافل علمی نیست.

ع آشنایی با دستور زبان‌ها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

آشوری‌ها نیز گاه زبان آشوری و گاه زبان سریانی را به کار می‌برند. و در مواردی در همین کتاب هم مشاهده می‌شود که مؤلفی آشوری نظیر یوسف داود عنوان اثر خویش را «آرامی - سریانی» برگزیده است.

ج - ۱: نکات مهم

از جمله نکات مهم که لازم است متذکر شوم این است که معرفی دستور زبان پترس سابا را به این دلیل که فقط جلد اول آن در دسترس بود را نمی‌خواستم در این مجموعه بگنجانم. حتی در مرحله‌ای آن را حذف نمودم. ولی ترجیح دادم به جای اشاره به نام آن در مقدمه، جلد اول آن را معرفی کنم شاید مفید واقع گردد. کتاب‌هایی نوشته شده اند که فقط به بخشی از دستور زبان آشوری پرداخته اند. نمونه چنین آثاری اثری تحت عنوان «فعل در زبان آشوری» می‌باشد که توسط عودیشو ملکو آشیثا و سوزان یوسف القصرانی نوشته شده است. این کتاب راجع به فعل در زبان آشوری است.^۲ بیست و شش سال قبل از تألیف این اثر کتابی یکصد و شانزده صفحه‌ای توسط نمروود سیمونو در ایران تحت عنوان «افعال و مشتقات آن‌ها در زبان معاصر آشوری»^۳ در سال ۱۹۷۴م. به زبان آشوری نوشته شد. سیمونو در کتاب خود به تحلیل الگوها، صرف‌ها و شکل افعال مکالمه روزمره آشوری، شکل‌های اصلی اسامی و صفاتی که می‌توانند از ریشه فعل شکل بگیرند، همچنین اسامی غیر فعلی، برخی قواعد راجع به هجی کردن جدید در زبان آشوری و استفاده از نقاط به جای حرکات می‌پردازد. نظر به بحث موردی این منابع از ذکر آنها در بخش دستور زبان‌ها صرف نظر نمودم و به همین اشاره بسنده می‌نمایم.

۱. البته در عنوان سریانی اثر نه عنوان عربی و مرجع در پانویست و منابع این کتاب.
 ۲. عودیشو ملکو آشیثا، سوزان یوسف القصرانی، (۲۰۰۰)، الفعل فی اللغة الآشورية، بغداد، المغرب للطباعة و التصميم.
 ۳. Namrod Simono, (1974), Meltā d-lešanā Atorayā Sodaya w-pr'os, Tehran, 'umrā d-mari yosep.

Namrod Simono, (1974), Meltā d-lešanā Atorayā Sodaya w-pr'os, Tehran, 'umrā d-mari yosep.

مقدمه ف

یا اثر بسیار مهمی همچون «واژه‌نامه آشوری شیکاگو»^۱ در این کتاب ذکر از آن به میان نخواهد آمد. چون این واژه‌نامه صورت میخی زبان آشوری و دیگر اشکال خطوط میخی بین النهرین را مد نظر قرار داده است در اینجا مورد نقد و بررسی قرار نخواهد گرفت.

ج - ۲: چیدمان منابع

سال‌ها قبل آقای هانیبال گیورگیز مطلبی تحت عنوان «واژه‌نامه‌های معتبر زبان آشوری» نوشتند. در یادداشت‌های ایشان که دارای ترتیب زمانی قدیم‌ترین به جدیدترین بود با اسامی سی و پنج واژه‌نامه آشنا می‌شویم. نگارنده در تدوین این متن نظری هم به فهرست ایشان داشت.

در نمونه‌ای هم که توسط یوسف حبّی منتشر شده است وی طی دو مقاله جداگانه فقط به معرفی دستور زبان‌ها و واژه‌نامه‌های سریانی پرداخته است. او واژه‌نامه‌های سریانی را مبتنی بر شرقی یا غربی بودن مؤلفان آنها تقسیم کرده است. سپس به طرح واژه‌نامه‌های زبان محاوره‌ای آشوری پرداخته است. آنگاه به منابعی که راجع به واژه‌های کتاب مقدس اشاره کرده اند می‌پردازد و در نهایت به مقالاتی که در آنها الفاظ سریانی مورد بررسی قرار گرفته اند اشاره می‌نماید.^۲ در مقاله مربوط به دستور زبان‌های سریانی ابتدا منابعی که توسط آشوری‌ها تألیف شده اند و بعد آثاری که غربی‌ها نوشته اند را مطرح می‌کند. سپس به کتاب‌هایی اشاره کرده که راجع به زبان محاوره‌ای آشوری نوشته شده است و در نهایت به معرفی منابعی می‌پردازد که به زبان آرامی قدیم پرداخته اند.^۳

در چیدمان منابع ترتیب زمانی انتشار منابع، در حدّی که در دسترس بودند، مد نظر قرار گرفته است. ممکن است دستور زبان مربوط به نویسندگانی باشد که قرن‌ها قبل اثرش

1. Roth, Martha, T. The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago (CAD).

۲. رک: یوسف حبّی، (۱۹۷۵)، «قواعد اللغة السريانية»، المجلد اول، مجله مجمع اللغة السريانية، بغداد، مطبعة المعارف، صص ۷۵-۱۰۴.

۳. رک: یوسف حبّی، (۱۹۷۶)، «معجمات اللغة السريانية»، المجلد ثانی، مجله مجمع اللغة السريانية، بغداد، مطبعة المعارف، صص ۴۷-۷۷.

ص آشنایی با دستورزبان‌ها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

را تألیف نموده است و بر اساس ترتیب زمانی می‌بایست پیش از همه در فهرست جای می‌گرفت ولی می‌بینیم که اینچنین نیست. و دلیل آن مد نظر بودن زمان انتشار منبع در دسترس است. در حقیقت دو عامل مهم در این چیدمان نقش مؤثری ایفا نموده اند: الف: سال انتشار و ب: نسخه‌ای که حقیر تا زمان تنظیم نهایی در دسترس داشت. از این رو هر چند برعلی در قرن نهم میلادی زندگی می‌کرد و به‌طور طبیعی واژه‌نامه وی می‌بایست قبل از دیگر واژه‌نامه‌ها می‌آمد ولی چون گوتهایل اثر وی را در سال ۱۹۰۸م. منتشر کرد اثر وی در میان واژه‌نامه‌های معرفی شده قرار گرفته است. و یا ابن عبری در قرن سیزدهم میلادی در فاصله زمانی ۱۲۲۶ - ۱۲۸۶م. می‌زیسته است و اثرش راجع به دستورزبان سریانی را در این زمان تألیف نموده است. چون دستورزبان وی در سال ۱۹۱۳م. منتشر گردیده اثر وی در میان منابع دیگر قرار گرفته است. یا اگر متن آلمانی دستورزبان سریانی اولمان در دسترس بود البته که جای آن متفاوت می‌بود از ترجمه انگلیسی این کتاب که نگارنده به آن دسترسی دارد.

نگارنده علاقمند است قبل از معرفی هر دستورزبان اطلاعاتی موجز و مختصر راجع به مؤلف یا مترجم دستورزبان و مؤلف واژه‌نامه به مخاطب محترم ارائه نماید. این امر تا حدی که اطلاعات در اختیار حقیر بود میسر گشت.^۱ همچنین بایست خاطرنشان ساخت که اثر جی.جی.مارسل^۲ به عمد در فهرست دستورزبان‌های سریانی قرار داده نشد. چراکه این اثر فقط دربردارنده برگزیده متون دینی و ترجمه آنهاست. همچنین مؤلف از معرفی واژه‌نامه‌های به نوعی مرتبط با عهد جدید که فقط متون دینی را مد نظر قرار داده اند نظیر نوشته‌های: ویلهلم جسنیوس^۳، کلاین^۴، ی. لوی^۵، بی. دیویدسون^۶، جی. دالمان^۷،

۱. امید است کم و کاستی‌ها در چاپ بعدی مرتفع گردند.

2. J. J. Marcel, (1819), Leçons de Langue Syriaque, Paris, Collège Royal de France.
3. Wilhelm Gesenius, (2000), Hebrew and Chaldee Lexicon to the Old Testament Scriptures (Translated by Samuel Prideaux Tregelles), Baker Books, Reprint.
4. O. Klein.
5. J. Levy.
6. B. Davidson.
7. G. Dalman.

 مقدمه ق

ال. پالاسیوس^۱، ز. بن هییم^۲، ال. کوهر^۳، پ. کاله^۴، سالامون مندلکرن^۵، ای. وگت^۶، لودویگ کوهر^۷، هندرسون^۸، وایتائر^۹، شاف^{۱۰}، سیمونیس^{۱۱} و موراوکا^{۱۲} معذور است.

هدف اصلی در تدوین این مجموعه معرفی کتاب‌های مربوط به موضوع است. یعنی معرفی مقالاتی که در زمینه دست‌ور زبان‌ها و واژه‌نامه‌های سریانی - آرامی و آشوری منتشر شده اند مجالی دیگر می‌طلبید. از این رو راجع به مقاله دوال در مورد لهجه‌های آرامی جدید چیزی نمی‌بینید.^{۱۳} یا مقاله شلايفر راجع به نقد مکمل گنجینه سریانی پین اسمیت که توسط جسی پین اسمیت مارگولیت در سال ۱۹۲۷م. منتشر شد^{۱۴} در بخش واژه

1. L. Palacios.
2. Z. Ben Hayyim.
3. L. Koehler.
4. P. Kahle.
5. Solomon Mandelkern.
6. E. Vogt.
7. Ludwig Koehler.
8. Henderson.
9. Auctore Ignatio Weitenauer, (1835), *Lexicon Biblicum*, Avenione, Typographum Typographum et Bibliopolam.
10. Carolo Schaaf, (1709), *Lexicon Syriacum concordantiale omnes Novi Testamenti Syriaci*, Lugduni Batavorum, Joh: Mulleri, Joh: Fill.
11. Ioh Simonis, (1756), *Lexicon Manvale Hebraicvm et Chaldaicvm*, Halae Magdebvrgicar, Ioh. Iac.Cvrtii.
12. Takamitsu Muraoka, (2010), *A Greek≈Hebrew/Aramaic, Two-way index to the Septuagint*, Louvain, Peeters.
- موراوکا در مقدمه همین واژه نامه خویش خاطرنشان می‌سازد این اثر مکمل واژه نامه یونانی-انگلیسی سپتوگینت است. نک:

Ibid, p. VII.

Takamitsu Muraoka, (2009), *Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Leuven, Peeters.

13. R. Duval, (1806), "notice sur les dialects néo-araméens, *Mémoires de la société de linguistique*, IX.
14. J. shleiffer, (1939), *Berichtigungen und Ergänzungen zum Supplement des Thesauri Syriaci*, *Orientalia* 8, 25-58.

ر آشنایی با دستورزبانها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

نامه‌ها معرفی نشده است. همچنین می‌توان به مقاله آبراهام گایگر راجع به افریم اشاره کرد^۱ که معرفی آن نیازمند فرصتی جداست. نیز مقاله گوتهایل تحت عنوان «لهجه عبری عبری - آرامی سلماس»^۲ مورد نقد و بررسی قرار نخواهد گرفت. در همین راستا واژه‌نامه عبری - کلدانی باکستورف اول که به زبان لاتین و در نهصد و نود و نه صفحه همراه با فهرست اعلام به زبان لاتین در سال ۱۶۴۶م. طبع گردید^۳ به دلیل اینکه تمرکز مؤلف آن بر ارائه معادل‌های کلدانی واژه‌های عبری است در این مجموعه معرفی نمی‌گردد. همچنین «راهنمای عبری - کلدانی» یوهانیس باکستورف ثانی که به زبان لاتین در سیصد و هشتاد و پنج صفحه در سال ۱۸۰۷م. نوشته شد^۴ به دلیل ارائه معادل‌های کلدانی کلدانی واژه‌های عبری در بخش واژه‌نامه‌ها معرفی نشد. به همین دلیلی که ذکر گردید «واژه‌نامه عبری - کلدانی» گویل گسنیوس هم جزء واژه‌نامه‌ها مورد نقد قرار نخواهد گرفت.^۵ کتاب «فهرست واژگان کتیبه‌های آرامی» استنلی کوک^۶ که واژه‌های آرامی سیصد کتیبه آشوری، بابلی، آسیای صغیر، مصر و فلسطین، همچنین هفتصد کتیبه سینیایی و پنجاه کتیبه پالمیری را معرفی نموده در چارچوب قالبی که برای معرفی واژه‌نامه‌ها مدنظر می‌باشد نمی‌گنجد. از این رو نام آن در بخش واژه‌نامه‌ها مشاهده نمی‌گردد. کتاب «لهجه‌های آرامی جدید سلماس» دوال هم به دلیل اینکه به مباحث معمول و متعارف دستورزبان‌ها نپرداخته است و مباحث کلی راجع به برخی مشخصات کلی این زبان در میان اقوام و کاربردهای آن در حوزه‌های گوناگون از بازرگانی و تجارت تا فلاحی توجه

1. Abraham Geiger, (1867), *Alphabetische und akrostichontiche leider bei Ephräm*, ZDMG21, Leipzig, pp. 469-76.
2. Richard J. H. Gottheil, "The Judaeo-Aramaean Dialect of Salamās", *JAOS*, vol. 15, (1893), pp. 297-310.
3. Johannis Buxtorf I, (1646), *Lexicon Hebraicum et Chaldaicum*, Londini, Richardi Richardi Whitakeri & Samuelis Cartwright.
4. Johannis Buxtorf II, (1807), *Manuale Hebraicum et Chaldaicum*, Oxonii, Clarendoniano.
5. Gvil Gesenivs, (1838), *Lexicon Hebraievm et Chaldaicvm*, Lipsiae, Svmtihvs.
6. Stanley A. Cook, (1898), *A Glossary of the Aramaic Inscriptions*, Cambridge, University Press.

می‌کند^۱ در این مجموعه در بخش دستور زبان‌های سریانی معرفی نشد. در جریان بررسی منابع مربوط به این کتاب به منابعی برخوردیم که اطلاعات در دسترس نه چنان بود که در بخش اصلی آنها را جای دهم و نه آنچنان کم بود که در بخش نقد از آنها یاد کنم. مثال:

اسحق ارملة السرياني در کتاب خویش «اصول ابتدایی»^۲ که به زبان عربی و رسم الخط سریانی غربی نوشته فقط به طرح مقدماتی راجع به حرف، اسم و فعل می‌پردازد. وی ضمیمه‌ای در باب شعر سریانی به کتاب خویش اضافه کرده است.

یوسف دریان مبتنی بر زبان عربی و رسم الخط سریانی غربی در کتاب چهار صد و چهل و هشت صفحه‌ای خود در قالب یک مقدمه و یک مؤخره و پنج باب مباحث مختلفی در زمینه حروف، کاربرد نقاط، اسم، فعل، اشتقاق افعال، ترکیب‌های اسم، اسم با ضمیر، ضمیر با فعل، نیز ترکیب اعداد و حروف ارائه نموده است.^۳

کتاب جرجس الحلبي فقط اختصاص به نحو در زبان آرامی، سریانی و کلدانی به همراه برخی صرف‌ها و شعرها دارد. رسم الخط این کتاب سریانی غربی است.^۴ در مورد این کتاب کتاب نکته‌ای که ذهنم را متوجه خود ساخت این بود که هر چند در فصل دوم مقدمه نویسنده به عنوان «تفسیر لفظ دستور زبان و تعریف‌های آن» اشاره می‌کند ولی مطالعه محتوای مربوط به این مطلب حداقل انتظارات راجع به این عنوان را برآورده نمی‌سازد.

دستور زبان سریانی - آرامی جیمی دنحو^۵ به خلاصه‌ای راجع به برخی مقدمات زبان سریانی غربی در قالب کتابی دویست و سی و سه صفحه‌ای می‌پردازد. این کتاب فقط برای نوآموزان سریانی غربی مفید می‌باشد.

کتاب «آموزش قانون زبان»^۶ نعمان قرباش^۱ با طرح الفبای سریانی غربی و تقسیمات

1. Rubens Duval, (1883), Les Dialectes Neo-Araméens de Salamas, Paris, F. Vieweg.

۲. اسحق ارملة السرياني، (۱۹۲۲)، کتاب الاصول الابتدائية، بيروت، أباء اليسوعيين.

۳. یوسف دریان، (۱۹۱۳)، کتاب الاتقان فی صرف لغة السريان، بيروت، یوسف صادر.

۴. جرجس الرزی الراهب الحلبي اللباني، بی تا، بيروت، أباء اليسوعيين.

۵. جیمی دنحو، (۲۰۰۷)، کتاب تعليم السريانية، دمشق، دار المسرة.

Jimi Danho, (2007), Kēno Jaqirto, Darmsaq, Diro d-Mor Aphrem Suryoyo.

۶. منظور زبان سریانی غربی است.

مقدمه ث

شده است.^۱ جلد اول حروف الف تا ژ را در بر می‌گیرد و پانصد و هفتاد و پنج صفحه می‌باشد. چهار صفحه آن اختصاص به تصحیحات دارد.^۲ جلد دوم هم با چهار صفحه تصحیحات در مجموع پانصد و چهل و یک صفحه است. و شامل بقیه حروف الفبای فارسی تا انتها است.^۳

پیره سرمس «لغت نامه زبان آشوری»^۴ خود را در سیصد و هفتاد و یک صفحه به همراه دو صفحه ضمیمه و چهار صفحه مقدمه به صورت آشوری-آشوری تهیه کرده است.^۵

تمایل بسیار زیادی داشتم تا به عنوان ضمیمه یک دی وی دی از منابع معرفی شده در این کتاب به علاقمندان ارائه کنم ولی نگرانی از عواقب حقوق مؤلف آثار مانع تحقق این امر شد.

باید از جرج کراز، جان هیلی و شلیمون ایشو خوشابا تشکر کنم که اطلاعاتی راجع به خودشان را در اختیارم گذاشتند و همچنین امکان دسترسی به منابع دیگر این کتاب را فراهم ساختند. ناگفته نماند که بدون حمایت‌ها و همراهی‌های ویژه دکتر محمد صدیق، دکتر پل استیونسون و عنایت عزیزانی چون جرج بنیامین، استاد بنیامین حداد، جوزف آسمر ملکی، میخائیل بنیامین کارلین عیشو نژادیان، آتور تمرز، نانسی آلدو این اثر شکل نمی‌گرفت.

چاپ و انتشار این کتاب مرهون زحمات جناب زعفرانچی مدیریت محترم انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و همکاران شان است. در عین حال که بابک

۱. با تشکر فراوان از آقای کارلین عیشو نژادیان که اطلاعات مدنظر راجع به این کتاب را در اختیارم قرار دادند.

۲. ویلیام سرمس، (۱۳۴۸)، فرهنگ جامع فارسی-آشوری، ج یک، تهران، سازمان فرهنگی جوانان آشوری.

۳. ویلیام سرمس، (۱۳۵۹)، فرهنگ جامع فارسی-آشوری، ج دو، تهران، خوشه.

۴. پیره سرمس، (۱۳۴۳)، لغت نامه آشوری، تهران، خنین.

۵. با تشکر از آقای آتور تمرز که این منبع را (در کنار منابع مفید دیگر) برای بررسی در اختیارم قرار داد.

خ آشنایی با دستورزبان‌ها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

سپاس مقدم مثل همیشه یاور همیشگی من بود. از دقت نظر و توجه سرکار خانم ژانت ایراندوست که با صبر و شکیبایی خاصی حقیر را تحمل و هدایت نمودند تا از کمک انجمن آشوریان تهران بهره مند شوم صمیمانه متشکر و ممنونم. در انتهای مقدمه باید خاطرنشان سازم که حمایت‌های جناب دکتر نبونید نمرود و همکاران شان در انجمن آشوریان تهران نقش بسزایی در چاپ و انتشار این کتاب داشت.

الف: دستور زبان ها

الف - ۱: سریانی ساده آگرل

کارولی ماگنی آگرل کتاب خود راجع به دستور زبان سریانی را تحت عنوان «سریانی ساده» در سال ۱۸۱۶م. منتشر نمود.^۱ وی در کتاب شصت صفحه‌ای خود که به زبان لاتین بر اساس رسم الخط سریانی غربی نوشته بخش‌هایی ولو ناچیز از دستور زبان سریانی را در اختیار مخاطبان قرار داده است. البته هر جا صلاح دانسته از زبان عبری و یونانی هم استفاده کرده است.

کتاب دارای پنج بخش مجزا است. عناوین بخش‌ها عبارتند از: بخش اول: «تلاش حداکثری در زبان سریانی»^۲، بخش دوم: «دلایل ارجاع به غیر در کلمات سریانی»^۳، بخش سوم: این بخش را می‌توان بخش برگزیده متون نامید. بخش چهارم: مکمل بخش ریشه شناسی دستور زبان سریانی^۴ و بخش پایانی که «اضافاتی بر واژه‌نامه جدید فوئدریس» خوانده می‌شود.^۵ ناگفته نماند خود آگرل در سال ۱۸۳۴م. همین اثر را در قالب انتشار کتابی تحت عنوان «مکمل نحو سریانی» در سیصد و دوازده صفحه تکمیل کرد.^۶

1. Caroli Magni Agrell, (1816), Otiola Syriaca, Lundae, Litteris Berlingianis.
2. Specimen operis de particulis Linguae Syriacae.
3. De ratione, qua Syri verba aliorum referunt.
4. Supplementa ad partem etymologicam Grammaticarum Syriacarum.
5. Additament ad orat. de Dictione Novi Foederis.
6. Caroli Magni Agrell, (1834), Supplementa Syntaxeos Syriacae, Gryphisvaldiae, Sumtu Ernesti Mauriti Biblioplae.

۲ آشنایی با دستور زبان‌ها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

این اثر برای مرور آنچه بر دستور زبان نویسی گذشته به خصوص در محدوده قرن نوزده می‌تواند مفید باشد. نوآموزان زبان سریانی می‌توانند از منابع ساده‌تر و کامل‌تر دیگر بهره ببرند.

الف - ۲: عناصر آرامی یا زبان کلدانی - سریانی یان

یوانیس یان کتاب «عناصر آرامی یا زبان کلدانی - سریانی» خود را در سال ۱۸۲۰م. در وین منتشر نمود.^۱ اثر به زبان لاتین نگاشته شده است. رسم‌الخط زبان سریانی مد نظر نویسنده سریانی غربی است. البته هر جا صلاح دانسته از عبری هم کمک گرفته است. کتاب دارای چهار فصل است. فصل اول اختصاص به ضمائر اعم از شخصی، اشاره، موصولی، پرسشی، ملکی و انعکاسی دارد. در فصل دوم راجع به جنس، شمار، حالت‌های اسم، الگوها همچنین صفت صحبت کرده است. در فصل سه سراغ افعال می‌رود و مطالب به نسبت مشروحی در این باره ایراد می‌نماید. در فصل چهار به طرح مطالبی راجع به الفاظ به‌طور کلی، حروف اضافه، موصول، حرف ندا، پیشوندها و همین‌طور قیدها می‌پردازد.

اثر علاوه بر شانزده صفحه ابتدایی در یکصد و نود و شش صفحه به همراه سی و یک صفحه در قالب دو ضمیمه تنظیم شده است. ضمیمه اول به مثال‌هایی راجع به نقاط تمیز اختصاص دارد. و ضمیمه دوم مقدمه مؤلف بر ویراست اول آلمانی این اثر را در بر می‌گیرد. ضمیمه دوم نشانگر این است که در زمان حیات مؤلف این کتاب به آلمانی هم ترجمه شده است.

کتاب یان برای کسانی که با زبان لاتین آشنایی دارند اثری مفید و سازنده می‌باشد. و می‌توان به وسیله آن با شمای کلی دستور زبان سریانی غربی، آرامی و کلدانی آشنا شد.

الف - ۳: مشخصه زبان کلدانی دیتیش

کتاب «مشخصه زبان کلدانی» فرانسیسکوس دیتیش در سال ۱۸۳۹م. در لایپزیگ

1. Joannis Jahn, (1820), Elementa Aramaicae seu Chaldaeo-Syriacae Linguae, Vienna, Antoni Schmid.

دستور زبان ها ۳

آلمان منتشر شد.^۱ مؤلف طی پنجاه و چهار صفحه مختصری از زبان کلدانی در قالب نه عنوان به مخاطبان آشنا با زبان لاتین معرفی می‌کند. هر چند زبان پایه کتاب لاتین می‌باشد و برای انتقال زبان کلدانی از آوانویسی مدد جسته است ولی هر جا لازم دانسته از زبان عبری و عربی هم استفاده کرده است.

عناوین نه گانه کتاب عبارتند از: موارد مرتبط با تغییر، تغییرات متفاوت واکه‌ها، همخوان‌ها، هجاها، نواخت کلمات، شکل‌های پیوند، تغییرات اسم، صرف فعل و ساختار کلام.

به علت مختصر و موجز بودن کتاب نمی‌توان به وسیله این اثر از نکات متعارف مرتبط با زبان کلدانی و سریانی آگاهی لازم را حاصل نمود. ولی بررسی آن به عنوان منبعی مکمل شاید مفید واقع گردد.

الف - ۴: دستور زبان سریانی جدید (ارومیه و کردستان) دی.تی. استودارد

دیوید تاپان استودارد^۲ در فاصله سال‌های ۱۸۴۳م. تا ۱۸۵۷م. حدود پانزده سال در ارومیه زندگی کرد و در همین شهر در سن چهل و یک سالگی فوت کرد. گفته می‌شود وی اولین دستور زبان سریانی جدید این منطقه را تألیف نمود. همچنین بیان شده که او واژه نامه‌ای هم در این زمینه نگاشته که هرگز مجال چاپ نیافت و پایه شکل‌گیری واژه‌نامه لهجه‌های بومی سریانی آرتور جان مک لین شد^۳ که به موقع خود این اثر در همین کتاب معرفی خواهد شد.

این دستور زبان^۴ در یکصد و هشتاد و هشت صفحه بعلاوه دو صفحه ابتدایی کتاب به زبان انگلیسی و بر اساس رسم الخط سریانی شرقی دستور زبان سریانی ارومیه و کردستان را ارائه می‌کند. فهرست کتاب با ملاحظات مقدماتی آغاز و با عناوینی چون: رسم الخط و

1. Franciscus Dietrich, (1839), De Sermonis Chaldaici Proprietate, Lipsiae, Sumtibus Frid.
2. David Tappan Stoddard.
3. Heleen Murre-van den Berg, (1996), The missionaries' assistants, The role of Assyrians in the development of written Urmai Aramaic, University of Leiden.
4. D.T. Stoddard, (1855), A Grammar of Modern Syriac Language, as spoken in Oroomia and in Kurdistan, London, Trübner & Co.

۴ آشنایی با دستور زبان‌ها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

فن صحیح تلفظ، ریشه شناسی با زیر مجموعه‌هایی چون: ضمائر، افعال، حرف تعریف، اسامی، صفات، اعداد، قیده‌ها، حروف اضافه، ربط و ندا ادامه می‌یابد و در قالب عنوان‌هایی مثل: نحو، نمونه‌های نظم و نثر و در نهایت ضمیمه و تصحیحات این اثر خاتمه پیدا می‌کند. در ضمیمه نمونه‌هایی از صرف افعال ذکر شده است.

این کتاب برای علاقمندان سریانی معاصر به خصوص کسانی که حوزه ادبیات آشوریان ایران را دنبال می‌کنند می‌تواند بسیار مفید و سازنده باشد. همچنین این اثر جزء منابع پژوهشگرانی که در بخش معرفی ادبیات معاصر منطقه آذربایجان و کردستان فعالیت می‌کنند به شمار می‌رود و قسمتی از رشته‌های ادبی این مناطق را رقم می‌زند.

کسانی که بحث واژه‌نامه نویسی معاصر آشوریان ایران را مد نظر دارند دستیابی به واژه‌نامه استوژارد کمک شایانی به درک مختصات دیدگاه وی و واژه‌نامه نویسان بعدی نظیر مک لین، مار توما اودو و اثر ناتمام مار یوحنا عیسانی می‌نماید. ارزش این کتاب قرن نوزدهمی به حدی است که در سال ۲۰۱۱م. توسط انتشارات بیبلیوبازار^۱ تجدید چاپ شد.

الف - ۵: دستور زبان سریانی اولمان

چاپ اول دستور زبان فریدریش گوتلب اولمان^۲ در سال ۱۸۵۵م. با ترجمه انوخ هاجینسون^۳ در یکصد و شصت و هفت صفحه در نیویورک منتشر شد.^۴ همین اثر بیست سال بعد یعنی در ۱۸۷۵م. با اضافاتی در چهار صد و پنجاه و نه صفحه تجدید چاپ گردید. این اثر به زبان انگلیسی و رسم‌الخط سریانی غربی به شرح و بسط مباحث دستور زبان سریانی غربی می‌پردازد. بنابر تاریخی که در انتهای مقدمه اول مؤلف درج گردیده به نظر می‌رسد تاریخ انتشار نسخه آلمانی این اثر حدود ۱۸۲۹م. باشد.

چاپ دوم دستور زبان سریانی اولمان در چهار بخش کلی: عناصر زبان، ریشه شناسی یا بخش‌هایی از کلام، الفاظ و بخش آخر که تمرین‌ها، گزیده‌ها، واژه‌نامه، تصحیحات و

1. BiblioBazaar.

2. Friedrich Gottlob Uhlemann.

3. Enoch Huchinson.

4. F.G. Uhlemann, (1855), Syriac Grammar, Enoch Huchinson (trans.), New York, D. Appleton & Company.

دستور زبان ها ۵

اضافات را در بر می‌گیرد. در بخش اول یعنی عناصر زبان مطالبی راجع به نگارش و کاربرد آنها، ویژگی‌ها و تغییرات حروف و همچنین در بخش ریشه شناسی مباحث ضمائر، فعل، اسم، الفاظ و نحو مورد بررسی قرار گرفته اند.

مطالعه این کتاب را به علاقمندان دستور زبان سریانی غربی و هم آنها که تلاش می‌کنند الگوهای دستور زبان نویسی قرن نوزده را شناسایی و یا حتی آسیب شناسی کنند توصیه می‌کنم. گرچه برای نوآموزان سریانی غربی اثری است که به نسبت آثار جدید یادگیری مطالب آن صقیل به نظر می‌رسد.

الف - ۶: راهنمای زبان کلدانی ریگز

مبلّغ مذهبی آمریکایی الیاس ریگز متولّد ۱۸۱۰م. در نیوجرسی^۱ کتاب خود تحت عنوان «راهنمای زبان کلدانی» را در سال ۱۸۵۸م. منتشر کرد.^۲ کتاب به زبان انگلیسی و رسم الخط عبری در یکصد و پنجاه و دو صفحه تدوین شده است.

ریگز در مقدمه می‌نویسد ویراست نخست این اثر در سال ۱۸۳۲م. چاپ شد. و اضافه می‌کند زبان‌های عبری، کلدانی، سریانی، عربی و سامری با هم قرابت دارند. هرکس با یکی از این زبان‌ها آشنا باشد لاجرم درباره زبان‌های دیگر این مجموعه هم اطلاعاتی دارد. چون این زبان‌ها به لحاظ ساختاری، اصطلاحات، مشخصات نحوی و کلمات دارای شباهت هستند.

اثر علاوه بر مقدمه تحت سه بخش کلی :

۱- درست نویسی و تلفظ صحیح

۲- ریشه شناسی

۳- نحو

به ارائه مطالب می‌پردازد. و در نهایت برگزیده متون به همراه واژه‌نامه و توضیحاتی راجع به لهجه ربّانی^۳ و سامری^۱ به صورت جداگانه ختم می‌شود.

1. http://en.wikipedia.org/wiki/Elias_Riggs.

2. Elias Riggs, (1858), A Manual of the Chaldee Language, New York, Anson D.F. Randolph.

3. Rabbinical Dialect.

چون رسم‌الخط مورد استفاده زبان کلدانی اثر عبری است خود دلیلی بر اهمیت ویژه این کتاب است. معمولاً کمتر دستور زبان سریانی را می‌توان مشاهده کرد که رسم‌الخط کلدانی را عبری در نظر بگیرد. از این رو اثری مهم در بررسی زبان کلدانی به شمار می‌رود.

الف - ۷: دستور زبان سریانی هوفمان

آندراس گوتلیب هوفمان متأله و شرق شناس آلمانی متولد سیزدهم آوریل ۱۷۹۶م. در ولزلبین^۲ آلمان و متوفای شانزده مارس ۱۸۶۴م. در کنار اخذ دکترای الهیات خویش از دانشگاه هاله^۳ در سال ۱۸۲۰م. در زمینه زبان‌های سریانی و عبری مطالعه کرد. علاوه بر نگارش دستور زبان سریانی، ترجمه کامل کتاب دینی انوخ^۴ را هم به زبان آلمانی تهیه نمود. همچنین وی ویراستار و ناشر بخش دوم دایره المعارف عمومی علوم و هنرها^۵ بود. کتاب دستور زبان سریانی هوفمان با ترجمه هریس کوپر تحت عنوان «اصول دستور زبان سریانی» در سال ۱۸۵۸م. توسط انتشارات ویلیامز و نورگیت در لندن منتشر شد.^۷ در این کتاب طی یکصد و هشتاد و هشت صفحه بعلاوه شانزده صفحه ابتدایی با استفاده از زبان انگلیسی دستور زبان سریانی غربی تدوین شده است. در مقدمه هریس ضمن اشاره به این که سریانی شاخه‌ای از زبان آرامی است به معرفی برخی مشخصات تاریخی زبان سریانی می‌پردازد. این اطلاعات تاریخی می‌تواند برای علاقمندان به این زبان مفید باشد.

محتوای کتاب به شش بخش و یک ضمیمه راجع به جدول‌های افعال و اسامی تقسیم شده است. عنوان‌های کلی شش بخش عبارتند از: رسم الخط، ریشه شناسی، نحو، نحو الفاظ، ویژگی‌های لهجه و عروض. در تنظیم فهرست این کتاب مشکلاتی مشاهده

1. Samaritan Dialect.

2. Welbsleben.

3. Halle.

4. Enoch.

5. Ersch-Gruber Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste.

6. http://en.wikipedia.org/wiki/Andreas_Gottlieb_Hoffmann.

7. B. Harris Cowper, (trans.), (1958), The Principles of Syriac Grammar, Leipzig, Williams and Norgate.

می‌شود. مثلاً بعد از عنوان بخش سه تا عنوان بخش شش عنوان‌های بخش‌های چهار و پنج به وضوح مانند عنوان‌های دیگر مشخص نیستند. این اثر در چارچوب بررسی تاریخیچه و نکات دستوری دستور زبان سریانی به‌طور کلی و سریانی غربی به صورت خاص برای علاقمندان ارزشمند است. مطالعه مقدمه آن از بابت آشنایی با ابعادی از تاریخیچه دستور زبان سریانی توصیه می‌گردد.

الف - ۸: دستور زبان سریانی جرج فیلیپس

چاپ سوم دستور زبان سریانی جرج فیلیپس پژوهشگر حوزه مطالعات سریانی با آثاری در زمینه تکیه‌های سریانی و شرحی بر عهد عتیق از یعقوب اورهی^۱ در دویست و سه صفحه بعلاوه یازده صفحه ابتدایی کتاب در سال ۱۸۶۶م. در کمبریج منتشر شد. چاپ اول آن در یکصد و چهل و یک صفحه بعلاوه پانزده صفحه ابتدایی کتاب در سال ۱۸۳۷م. در کمبریج و چاپ دوم آن در سال ۱۸۴۵م. در دویست و هشت صفحه بعلاوه دوازده صفحه ابتدایی در لندن منتشر شدند.

در اینجا با محور قراردادن چاپ سوم^۲ اثر باید اشاره کنم که کتاب به زبان انگلیسی و بر اساس رسم‌الخط سریانی غربی تدوین شده است. فهرست کتاب تحت هشت عنوان کلی و زیر مجموعه‌های مربوط تقسیم شده است. عناوین کلی مباحث کتاب عبارتند از: مشاهدات مقدماتی، اسامی، ضمائر، افعال، افعال بی قاعده، الفاظ، نحو و ضمیمه. مثلاً در بخش اول یعنی مشاهدات مقدماتی راجع به الفباء، واژه‌ها، واژه‌های مرکب، تغییرات همخوان‌ها و واژه‌ها، نقاط متمایزکننده، برخی نکات مهم خواندن متون سریانی نظیر مبحث محگیانا و مارحطانا، تکیه، روش خواندن اعداد و در نهایت تمرین‌هایی جهت قرائت مطالبی ارائه می‌کند. در بخش ضمیمه هم علاوه بر برخی نکات دستوری راجع به امر و زمان گذشته به اسامی ماه‌ها می‌پردازد.

این کتاب اثری درخور جهت آشنایی با شیوه دستورنویسی قرن نوزده به شمار می‌رود. در عین حال که علاقمندان زبان سریانی غربی هم در بُعد آشنایی با دستور زبان سریانی

1. <http://www.gorgiaspress.com/bookshop/p-57766-phillips-george-a-syriac-grammar.aspx>.
2. George Phillips, (1866), Syriac Grammar, Cambridge: Deighton, Bell.

غربی و سوابق دستورنویسی این زبان می‌توانند از این کتاب بهره‌ای شایسته و بایسته ببرند.

الف - ۹: دستور زبان سریانی جدید نولدکه

تئودور نولدکه شرق شناس آلمانی متولد دوّم مارس ۱۸۳۶م. و متوفای بیست و پنج دسامبر ۱۹۳۰م. در شهر هاربورگ^۱ آلمان تحصیلات خود را در شهرهای گوتینگن و برلین آلمان، وین اتریش و لیدن هلند به انجام رساند. این استاد دانشگاه کیل^۲ آلمان و مدیر اسبق مؤسسه زبان‌های شرقی استراسبورگ فرانسه طی نود و چهار سال حیات خود آثار متعددی را تهیه و منتشر نمود^۳؛ تاریخ قرآن^۴، زندگی محمد(ص)^۵، مقالاتی در شناخت شعر کهن عرب^۶، ادبیات عهد عتیق^۷، جستارهایی در نقد عهد عتیق^۸، تاریخ پارسیان و اعراب ترجمه‌ای از تاریخ طبری^۹، بقایای جهان‌های عرب^{۱۰}، دستور زبان عربی کلاسیک^{۱۱}، مقالاتی در دایره المعارف کتاب مقدس همه روشنگر ابعادی از مباحث مربوط به زبان‌های سامی هستند.

نولدکه پیش از انتشار کتاب «دستور زبان مجمل سریانی» خود در سال ۱۸۶۸م.^{۱۲} دستور زبان لهجه‌های سریانی ارومیه و کردستان را در چهار صد و هجده صفحه همراه با سی و هشت صفحه ابتدایی کتاب به زبان آلمانی و رسم‌الخط سریانی غربی منتشر

1. Harburg.
2. Kiel.
3. http://en.wikipedia.org/wiki/Theodor_Nöldeke.
4. Geschichte des Qorans (1860).
5. Das Leben Mohammeds (1863).
6. Beiträge zur Kenntnis der Poesie der alten Araber (1864).
7. Die alttestamentliche Literatur (1868).
8. Untersuchungen zur Kritik des Alten Testaments (1869).
9. Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden. Aus der arabischen Chronik des Tabari übersetzt (1879).
10. Reste Arabischen Heidentums (1887).
11. Zur Grammatik des klassischen Arabisch (1896).

۱۲. این اثر در ادامه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

ساخت.^۱ در مقدمه بیست و یک صفحه‌ای او مبتنی بر برخی مستندات، اطلاعاتی راجع به سابقه حضور سریانی زبانان در شمال عراق و شمال غرب ایران بخصوص شهرهای سلماس و ارومیه در اختیار علاقمندان قرار می‌دهد. در ادامه به نقد اثر استوژارد و تبیین جایگاه اثر خویش می‌پردازد.

برخی از عناوین فهرست چهار صفحه‌ای کتاب عبارتند از: واژه‌ها، همخوان‌ها، ضمایر، حالت‌های مطلق، تأکیدی و اضافی، جمع، اعداد، الفاظ، قیدها، حروف اضافه و افعال. در بحث نحو به جایگاه اسم، ضمایر، افعال، مصدر، وجه وصفی و جملات ساده و ترکیبی می‌پردازد. اثر دارای دو ضمیمه است. ضمیمه اول واژه‌های بیگانه در سریانی جدید را مطرح می‌نماید. در ضمیمه دوم نمونه‌ای از متن سریانی جدید را قرار داده است. در انتها یک و نیم صفحه تصحیح اغلاط وجود دارد.

ایکاش این اثر نولدکه با رسم‌الخط سریانی شرقی تنظیم می‌شد. چراکه رسم‌الخط حوزه مورد بررسی نولدکه سریانی شرقی است. با این حال جهت آشنایی با دستور زبان سریانی جدید اثری مفید و ارزشمند است. اگرچه در این زمینه می‌توان آثار استوژارد و مک لین را هم مورد مطالعه قرار داد. ضمیمه اول کتاب که برخی واژه‌های بیگانه سریانی جدید را مطرح می‌کند موضوع بسیار مهمی است که مبتنی بر برخی الگوهای نظری می‌توان آن را دقیق‌تر مورد بررسی قرار داد.

الف - ۱۰: سیاق نگارش سریانی مار یعقوب

کتاب «سیاق نگارش سریانی» مار یعقوب در بر گیرنده ترجمه تعدادی از نسخه‌های سریانی می‌باشد که در زمینه برخی نکات دستوری زبان سریانی در قالب رسم‌الخط اسطرانگلی تدوین شده است. دو نسخه از آن مار یعقوب است که وی به عنوان اسقف ادسا راجع به دستور زبان سریانی نوشته است. این اثر را جرج فیلیپس در یکصد و چهل و دو صفحه در سال ۱۸۶۹م. به وسیله انتشارات ویلیامز و نورگیت در لندن منتشر نمود.^۲

1. Theodor Noeldeke, (1868), Grammatik der Neusyrischen Sprache, Leipzig, T.O.Weigel.
2. George Phillips, (1869), A letter by Mar Jacob on Syriac Orthography, London, Williams & Norgate.

اولین نسخه نامه‌ای راجع به سیاق نگارش خطاب به مار جرج اسقف سروگ^۱ است. و فیلیپس توضیح می‌دهد که ترجمه لاتین متن این نسخه پیش‌تر به همراه متن سریانی آن در موزه بریتانیا منتشر شده بود. در این نامه مار یعقوب تذکراتی راجع به املاهای صحیح برخی اسامی مانند: شلیمون، رشا، بریشیا یا جدا نویسی و ترکیب برخی کلمات می‌دهد.^۲ با ذکر مثال مشخص می‌کند که در شکل مجهول فلان فعل باید حرف یود به عنوان حرف آخر قرار گیرد. همچنین مثال‌هایی راجع به واکه گذاری صحیح مطرح می‌نماید.^۳ و نیز با ارائه نمونه‌هایی روشن می‌سازد که در املاهای سریانی کلمات بایست دقت به خرج داد.^۴

نسخه دیگر رساله‌ای است که با طرح خلاصه‌ای راجع به اشخاص، جنس‌ها، زمان‌ها و صداها آغاز می‌شود^۵ و در ادامه کتاب مطالبی راجع به تکیه‌ها ارائه می‌گردد.^۶ در ادامه رساله «پرتوها» ی ا بن عبری هست. این رساله شامل چهار بخش و شش فصل راجع به نقطه‌های بزرگ است. فیلیپس اشاره می‌کند که خلاصه‌ای از این اثر را اوالد^۷ پیش‌تر در «مجله هنرهای شرقی»^۸ منتشر کرده است.^۹

مطالعه این اثر را به زبان آموزان سریانی در مرحله پیشرفته توصیه می‌کنم. مقایسه مبحث کارکرد نقاط در این کتاب با آنچه در کتاب سیگل^{۱۰} آمده می‌تواند سبب افزایش دانش علاقه‌مندان در بخش مباحث دستوری و خواندن نسخه‌های خطی مربوط به این زبان شود.

الف - ۱۱: مبادی بنیادین زبان آرامی لهجه‌های کلدانی و سریانی زشوکه

کتاب «مبادی بنیادین زبان آرامی لهجه‌های کلدانی و سریانی» توسط زشوکه در سال

1. Serug.
2. George Phillips, (1869), *ibid*, p. 5.
3. *Ibid*, p. 7.
4. *Ibid*, p. 7.
5. *Ibid*, pp. 13-16.
6. *Ibid*, pp. 17-33.
7. Ewald.
8. Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes.
9. George Phillips, (1869), *ibid*, p. 34.
10. J. B. Segal, (1953), *The Diacritical Points and the Accents in Syriac*, London, Oxford Uni. Press.

۱۸۷۰م. در وین منتشر شد.^۱ اثر به زبان لاتین و مبتنی بر رسم الخط سریانی غربی نوشته شده است. همچنین به جا از عربی و عبری هم برای انتقال مفاهیم استفاده می‌کند. مقدمه بیست و هفت صفحه‌ای کتاب مباحث مربوط به زبان آرامی، لهجه کلدانی، لهجه سریانی، لهجه سریانی کتاب مقدس، ادبیات و تقسیم بندی را در بر می‌گیرد. یکصد و شصت و یک صفحه بعدی در سه بخش و یک ضمیمه ابعادی از دستور زبان‌های آرامی، کلدانی و سریانی را باز نمایی می‌کند. بخش اول با عنوان کلی عناصر زبان کتاب مقدس دارای دو عنوان خوانش هجا، همخوان و واکه به عنوان زیر مجموعه خود می‌باشد. بخش دوم تحت عنوان اشکال آموزش و بخش سوم تحت عنوان نحو با عناوین مشابه، یعنی ضمیر، فعل، اسم و لفظ نکاتی راجع به دستور را باز می‌نمایاند. ضمیمه مطالبی راجع به شعر سریانی، اسامی برخی شعرا و معیار موسیقی در بر دارد. به کسانی که بتوانند از متون لاتین استفاده کنند مطالعه این کتاب توصیه می‌شود. اثر می‌تواند روشنگر نکاتی باشد که در منابع دیگر به راحتی قابل دستیابی نیستند.

الف - ۱۲: بخش‌هایی از دستور زبان سریانی یعقوب ادسایی

یعقوب ادسایی یا یعقوب رحم عملا یا یعقوب اورهیا یا یعقوب اورهی^۲ ۶۳۳-۷۰۸م. که بین آشوری‌ها تحت عنوان یعقوب اورهی شناخته می‌شود در قنسرین یا قنشرین^۳ و تحت آموزش‌های سوروس سبخت زبان یونانی و خواندن دقیق کتاب‌های مقدس را آموخت متولد چورا^۴ است. ویلیام رایت محل دقیق تولدش را «چشمه گرگ»^۱ روستایی در

1. Hermanno Zschokke, (1870), Institutiones Fundamentales Linguae Aramaicae seu seu Dialectorum Chaldaicae ac Syriacae, Vindobonae, Sumtibus Guilelmi, Braümue.

۲. راجع به نام دقیق وی رک:

Witold Witakowski, (2008), "The Chronicle of Jacob of Edessa", in Bas ter Haar Romeny, ed., Jacob of Edessa and the Syriac Culture of His Day, Leiden: Brill, pp. 27-29.

۳. املائی سریانی این نام توسط سوروس سبخت. نک:

Said Hayati with Paul S. Stevenson, (2014), Peri Hermenias by Paul the Persian, Duhok, Nawroz University, P. 31.

4. Chora.

۱۲ آشنایی با دستورزبانها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

در بخش گمپاه^۲ الجماه^۳ انطاکیه ذکر می‌کند.^۴ جهت تکمیل مطالعات خود به اسکندریه رفت و در ادسا به شهرت رسید. وی به عنوان مورّخ، حقوقدان، مفسّر و شارح پیشیتا، دستورزبان دان و مترجم، همچنین فیلسوف شناخته می‌شود. گرچه در زمینه‌های جانور شناسی، گیاه شناسی، آناتومی و نجوم هم صاحب دانش بود.^۵

دستورزبان از جمله عرصه‌هایی است که وی خود را در این حوزه به عنوان پیشگام مطرح نمود. پیش رو بودن وی در این عرصه با بررسی آثاری از وی همچون: رساله ناقص در دسترس راجع به نگارش سریانی تحت عنوان «تصحیح زبان بین النهرینی» در نامه‌ای به جرج سروگی^۶، مباحث اصطلاح شناسی در آثار فلسفی اش و مقاله‌ای راجع به واکه‌ها و تکیه‌ها بر ما نمایان می‌گردد. این آثار مورد استفاده دستورزبان دانان عرب قرار می‌گیرد. سیبویه فهرستی از اصطلاحات دستورزبانی از واج شناسی تا نحو را که به وسیله او تعریف شدند را فراهم نموده است.^۷

وی راجع به نگارش دستورزبان بیان می‌کند که این کار را بنابر خواهش دوست خود و در آغاز با بی میلی انجام داد. درباره دشواری‌های خواندن کلمات بدون واکه توضیح می‌دهد و متذکر می‌گردد که دانشمندان قبلی برای کاهش دشواری از یک حرف ساکن جهت تمییز جناس بهره برده اند.^۸ از این رو یعقوب ادسائی به تدریج جهت تسهیل

1. 'Ēn-dēbhā.

2. Gumyah.

3. Al-Jūmah.

4. William Wright, (1894), A History of Syriac Literature, London, Adam and Charles Black, p. 141.

5. Witold Witakowski, *ibid*, p. 25.

6. George of Serug.

7. Alison Salvesen, (2008), "Jacob of Edessa's life and work: A biographical sketch", Bas ter Haar Romeny, ed., Jacob of Edessa and the Syriac Culture of His Day, Leiden: Brill, p. 7.

8. E. J. Revell, The Grammar of Jacob of Edessa and The Other Near Eastern Grammatical Traditions, Parole de l'Orient : revue semestrielle des études syriaques et arabes chrétiennes : recherches orientales : revue d'études et de recherches sur les églises de langue syriaque. — vol. 3, n°2 (1972), p. 365.

آموزش تصمیم گرفت تا از واکه استفاده کند.^۱ او سه گونه هجای «ساده»، «مرکب» و «مرکب مکرر» را از هم متمایز نمود.^۲ رول بر خلاف مرکس^۳ که اعتقاد دارد یعقوب ادسایى دسته بندى هجاهایش را از یونانی گرفته، بر این باور است که مانند فهرست علائم، دسته بندى هجاهای یعقوب مختص سوری هاست. البته تأثیرپذیری وی از یونانی غیر قابل انکار است. ولی او از منابع یونانی در راستای مقاصد خویش و بنابر ضرورت استفاده کرده است.^۴ اثر یعقوب ادسایى ناشناخته نماند و بسیاری از دستورزبان دانان از آن نقل کردند. از جمله ابن عبری در بحث صرف اسم‌ها مثال‌هایی از اثر وی ذکر می‌کند.^۵ یعقوب ادسایى اساس دستورزبان خود را بر «صدا» قرار می‌دهد. و تحلیل اشکال را مبتنی بر صوت استوار می‌سازد. که این خود دلیل بر هوشمندی او دارد که ماهیت درونی زبان را نه «نوشته» بلکه «صدا» می‌داند.^۶

بقایای دستورزبان هشت صفحه‌ای یعقوب اورهی را ویلیام رایت مستشرق مشهور قرن نوزده انگلستان و استاد اسبق زبان عربی دانشگاه کمبریج در سال ۱۸۷۱م. به زبان انگلیسی و مبتنی بر رسم الخط اسطرانگلی در انتشارات گیلبرت و روینگتن فقط به تعداد پنجاه نسخه منتشر نمود.^۷

آشنایی با واکه‌هایی که یعقوب اورهی مورد استفاده قرار داده و برخی نکاتی که راجع به دستورزبان سریانی اشاره کرده از حداقل نتایج مطالعه این اثر است. بررسی این اثر برای کسانی که در زمینه گذشته و تحولات دستورزبان سریانی مطالعه و پژوهش می‌کنند توصیه می‌گردد. ولی به نوآموزان زبان سریانی جهت شروع به فراگیری زبان سریانی مطالعه این متن به هیچ عنوان توصیه نمی‌گردد.

1. Ibid, p. 366.

2. Ibid.

3. Merks.

4. E. J. Revell, ibid, pp. 366 & 367.

5. Ibid, p. 370.

6. Ibid, p. 374.

7. William Wright, (1871), Fragments of Toraṣ Mamla Nahryā or Syriac Grammar of Jacob of Edessa, Clerkenwell, Gilbert & Rivington.

الف - ۱۳: اصول آشکار نحو زبان آرامی اوجین منّا

یعقوب اوجین منّا متولد روستای بقوفا از توابع موصل در سال ۱۸۶۷م. و متوفای سال ۱۹۲۸م. در دوران حیات خود علاوه بر فعالیت‌های جدی دینی و مذهبی به عنوان یک مسیحی کلدانی آثاری در زمینه زبان آرامی تألیف کرد که عبارتند از: راهنمای علاقمندان زبان آرامی^۱ ۱۹۰۰م.، سیری در ادبیات زبان آرامی^۲ ۱۹۰۱م.، واژه‌نامه عربی - کلدانی، ادبیات زبان آرامی^۳ ۱۹۷۰م. و کتاب «اصول آشکار نحو زبان آرامی». ^۴ البته نسخه‌ای که که اینجا از این کتاب معرفی می‌شود توسط دکتر روفائیل بیداوید در سال ۱۹۷۵م. در بیروت منتشر شد.^۵

کتاب در سیصد و بیست صفحه مبتنی بر زبان عربی و رسم‌الخط سریانی شرقی تدوین شده است. این اثر شش باب دارد که هر باب بین سه فصل تا شانزده فصل را در بر می‌گیرد. بیشترین فصل‌ها یعنی شانزده فصل مختص باب اوّل و کمترین با سه فصل به باب ششم اختصاص یافته است. عناوین باب‌ها عبارتند از: اسم، در این باب مباحث مربوط به ضمیر، اسم‌های اشاره، پرسشی و موصول را مطرح می‌نماید. موضوع فعل در باب سوّم بررسی می‌شود و در باب چهارم راجع به ضمایر مفعولی متصل به فعل صحبت می‌کند. در باب پنجم موضوع حروف را مورد مذاقه قرار می‌دهد و در باب ششم در مورد قواعد تلفظ قوشی و روکخ یا سخت و نرم حروف مطالبی را ارائه می‌کند.

از آن جهت که کتاب به زبان عربی و مبتنی بر رسم‌الخط سریانی شرقی تألیف شده مورد استفاده کسانی خواهد بود که از دانش زبان عربی مناسبی برای خواندن چنین متونی برخوردار باشند. استفاده از رسم‌الخط سریانی شرقی علاقمندان به این شکل از نگارش سریانی و زبان آرامی را جذب می‌نماید.

۱. دلیل الراغبین فی لغة الآرامیین.

۲. المروج الزهیه فی آداب اللغة الآرامیه.

۳. أدب اللغة الآرامیه.

۴. یعقوب اوجین منّا، (۱۹۷۵)، الأصول الجلیة فی نحو اللغة الآرامیه، بیروت، مطبعة بابل.

5. <http://www.bidaro.net/t5325-topic>.

الف - ۱۴: دستور زبان سریانی الیاس طبرهانی

فریدریش بائتگن دستور زبان سریانی الیاس طبرهانی^۱ را به زبان آلمانی و رسم الخط سریانی غربی در یکصد و دوازده صفحه در سال ۱۸۸۰م. در لایپزیگ منتشر نمود. الیاس طبرهانی متولد کرخ^۲ تحصیلات خویش را در مدرسه‌ای در مدائن طی کرد. با گذراندن دوره‌های دینی و مذهبی به لحاظ علمی و فضل شهرت پیدا کرد و در سال ۱۰۲۸م. به مقام اسقفی منطقه طبرهان^۳ رسید. گفته می‌شود که حدود سال ۱۰۰۰م. دستور زبان خویش را نوشت. یعنی اثر وی در زمینه دستور زبان سریانی دویست و پنجاه سال قدیمی‌تر از متن ابن عبری است.^۴

الیاس در نگارش دستور زبان خویش علاوه بر قواعد دستورنویسی سریانی به سنت‌های دستورنویسی عربی و یونانی هم توجه کرده است.^۵ وی علاوه بر این اثر در زمینه دستور رساله‌ای نیز در زمینه نقطه‌های تفکیک کننده نوشته است.^۶

این اثر از زاویه بررسی تاریخ کهن نگارش دستور زبان سریانی غربی و حتی سریانی و آرامی در معنای عام دارای ارزش بسیار ویژه‌ای است. و بررسی آن به علاقمندان تاریخ دستور زبان، به خصوص دستور زبان‌های آرامی، سریانی غربی و شرقی توصیه می‌گردد. نظر به این که وی در نگارش اثر خویش نگاهی هم به سنت‌های دستورنویسی عربی و یونانی داشته است اهمیت مطالعه و مذاقه در این کتاب دو چندان می‌گردد. ولی به نظر نمی‌رسد برای آشنایی ابتدایی با دستور زبان سریانی منبع مفیدی باشد.

1. Friedrich Baethgen, (trans.), (1880), Syrische Grammatik des Mar Elias von Tirhan, Leipzig, J.C.Hinrichs'sche Buchhandlung.

۲. حال بخشی از شهر بغداد است.

۳. قبلا روستایی در شمال بغداد بود. ولی با گسترش شهر بغداد این روستا بخشی از شهر شده است.

4. Friedrich Baethgen, ibid, pp.1-3.

5. Ibid, pp. 4 & 5.

6. <http://www.gorgiaspress.com/bookshop/p-57129-baethgen-friedrich-syrische-grammatik-des-mar-elias-von-tirhan.aspx>.

الف - ۱۵: لهجه آرامی جدید طور عبدین پریم و سوسین

دو مستشرق آلمانی و اطریشی، یکی اوگن^۱ پریم متولد پانزده دسامبر ۱۸۴۳م. در دورن آلمان و متوفای ششم می ۱۹۱۳م. در بن و دیگری آلبرت سوسین^۲ مستشرق اطریشی متولد سیزده اکتبر ۱۸۴۴م. در بازل و متوفای بیست و چهارم ژوئن ۱۸۹۹م. در لایپزیگ با هم کتاب «لهجه آرامی طور عبدین» را در سال ۱۸۸۱م. منتشر ساختند.^۴ کتاب در دویست و پنجاه و هشت صفحه همراه با سی صفحه ابتدایی که سه مقدمه مؤلفین راجع به سابقه پژوهش در رابطه با موضوع کتاب، برخی مشخصات دستوری، محتوای اثر به زبان آلمانی، آوانویسی گزیده هشتاد و هفت متن آرامی جدید طور عبدین را در بر می‌گیرد.

اثر می‌تواند مورد استفاده پژوهشگرانی قرار گیرد که در حوزه سریانی غربی به دنبال آثار آرامی هستند. از این بابت اثری بسیار ارزشمند و مفید تلقی می‌گردد. علاوه بر این کسانی که به دنبال مختصات دستور زبان آرامی جدید هستند هم می‌توانند به خصوص از مقدمه اوگن پریم بهره لازم را ببرند.

الف - ۱۶: دستور زبان قراردادی سریانی دوال

روبن دوال^۵ شرق شناس فرانسوی متولد بیست و پنجم اکتبر ۱۸۳۹م. مورسن سو سوسن^۶ در چهل کیلومتری شمال پاریس در کنار رودخانه سن و متوفای دهم می ۱۹۱۱م. می ۱۹۱۱م. در همان شهر است. تحصیلات خویش در زمینه زبان‌های سامی را در گوتینگن آلمان انجام داد. و در سال ۱۸۹۵م. استاد زبان آرامی کالج دوفرانس شد. از سال ۱۸۷۹م. عضو انجمن مطالعات آسیایی و همچنین عضو انجمن زبانشناسی پاریس بود. در

1. Augen Prym.
2. Düren.
3. Albert Socin.
4. Augen Prym & Albert Socin, (1881), Neu-Aramaeische Dialekt, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht's Verlag.
5. Rubens Duval.
6. Morsang-sur-seine.

عین حال که در شورای مطالعات یهودی هم حضور داشت. برخی از آثار وی عبارتند از: دستورزبان قراردادی سریانی^۱، لهجه‌های آرامی جدید سلماس^۲، واژه‌نامه سریانی حسن بر بهلول^۳، تاریخ سیاسی، مذهبی و ادبی ادسا^۴، ادبیات آرامی^۵، ادبیات سریانی^۶ و بسیاری بسیاری آثار دیگر.^۷

دستورزبان قراردادی سریانی را دوال در چهار صد و چهل صفحه بعلاوه چهل صفحه ابتدایی در سال ۱۸۸۱م. در پاریس منتشر کرد. وی دستورزبان سریانی غربی را به زبان فرانسه در بیست و نه بخش کلی به علاقمندان ارائه نموده است. برخی عناوین آن عبارتند از: نظام نگارش، نشانه‌های اعداد، همخوان‌ها، همخوان‌ها در ترکیب ریشه‌ها، واکه‌ها و واکه‌های مرکب، واکه‌های معادل همخوان‌ها، نقاط متمایزکننده در واکه‌ها، نظام نقطه گذاری نسطوری‌ها، تغییرات واکه‌ها، هجا، حروف گلوئی و غلتان، ادغام همخوان‌ها، تشدید و ادغام همخوان‌ها، حالت نرمی و سختی و دیگر عناوین موجود در اثر که با مراجعه به آن می‌توان آنها را ملاحظه نمود.

این اثر را می‌توان جزء آثار کلاسیک دستورزبان سریانی به حساب آورد. از این رو علاقمندان دستورزبان سریانی غربی که تغییرات شیوه‌های دستورزبان نویسی این زبان را در آثار رابینسون، کوکلی و هیلی دنبال می‌کنند را می‌تواند به خود جذب کند.

1. Treaty Syriac grammar, Paris, Vieweg, (1881).
2. The neo-Aramaic dialects of Salamas . Texts on the current state of Persia and folktales published with a French translation, Paris, Vieweg, (1883).
3. Lexicon syriacum Auctore Hassano Bar Bahlule, voces syriacas græcasque cum glossis syriacis and arabicis complectens, Paris, Imprimerie Nationale, fasc 6. (1888, 1890, 1892, 1894, 1897, 1900).
4. History of political, religious and literary Edessa until the First Crusade, Paris, Ernest Leroux, (1892).
5. Aramaic literature (Inaugural lecture of his chair at the Collège de France), Paris, USA . Leroux, (1895).
6. The Syriac literature (Library teaching of ecclesiastical history Ancient Christian Literature, II), Paris, Lecoffre, 1899, 2nd ed, 1900. 3rd ed, 1907 (reprint Amsterdam, Philo Press, 1970).
7. http://fr.wikipedia.org/wiki/Rubens_Duval.

الف - ۱۷: کلید سریانی ویش

کتاب «کلید سریانی» هنری. ف. ویش^۱ در پانصد و هشتاد و هفت صفحه و چهار صفحه ابتدایی کتاب به زبان انگلیسی و رسم‌الخط سریانی غربی ابعادی از نکات بیشتر ترجمه‌ای و ریشه‌شناسانه واژه‌های موجود در اناجیل چهارگانه را در اختیار علاقمندان قرار می‌دهد. کتاب در بیست و چهار فصل تنظیم شده است. بر عکس دیگر دستورزبانها که معمولاً به طرح نکات دستوری می‌پردازند آنگاه با مثال مصادیق را ارائه می‌نمایند این کتاب از همان ابتدا با طرح مصادیق، بیشتر متمرکز بر طرح ترجمه و ریشه‌شناسی واژه‌های اناجیل است. و این از نقاط ضعف این کتاب به شمار می‌آید. چرا که علاقمندان دستورزبان بیشتر تمایل دارند نکات دستوری را در کتاب ویش بیابند البته تحلیل ترجمه واژه‌ها خود بیانگر برخی نکات دستوری هست ولی راضی کننده نیست.

این کتاب منبع فوق العاده‌ای جهت آشنایی با ترجمه آیه‌ها و واژه‌های متن پیشیتا است. ضمن ترجمه هر آیه با تحلیل ریشه‌شناسانه کلمه به کلمه و قیاس، ریشه‌های آنها را در عبری و آرامی ارائه می‌کند. از این رو دارای اطلاعات مناسبی از بُعد بررسی زبان سریانی بر اساس متون مرجع دینی است.

الف - ۱۸: دستورزبان سریانی الیا برشنا

الیای نصیبینی^۲ یا الیا برشنا متولد یازدهم شباط ۹۷۵م. در نصیبین با طی مدارج دینی مطران نصیبین شد. عبدیشوع الصوباوی نقل می‌کند وی دارای مقالات و کتاب‌های متعددی بود. از آن جمله می‌توان به کتابی راجع به نحو اشاره کرد که به صورت نسخه خطی در رم، لندن، کمبریج و برلین نگه داری می‌شود. در اینجا این کتاب معرفی می‌گردد. گفته می‌شود او واژه‌نامه عربی - آرامی هم نوشته است.^۳

ریچارد گوتهایل ترجمه انگلیسی «دستورزبان سریانی» الیا برشنا را در سال ۱۸۸۷م.

1. Henry F. Whish, (1883), Clavis Syriaca, London, George & Sons.

2. Elia of Nisibis.

۳. الألبیرأیونا، (۱۹۷۰)، ادب اللغة الارامیه، بیروت، صص ۴۱۹-۴۲۱.

در برلین منتشر کرد.^۱ کتاب به زبان انگلیسی و در یکصد و هفتاد صفحه منتشر شد. البته گوتتهایل عین متن نویسند را در انتهای کتاب درج نموده است. اثر علاوه بر دیباچه، مقدمه معرفی نسخه خطی و مقدمه دارای سیزده فصل می‌باشد که برخی از آنها عبارتند از: الفبا، حروف متحرک و ثابت همچنین حروف اصلی و غیر اصلی، حروف بدول، قوشی و روکخ، حروفی که تحلیل می‌روند و حروفی که ادغام می‌گردند. حروفی که جا به جا می‌شوند، علامت جمع، تلفظ حروف سریانی، نقطه‌های متعارف تلفظ و در نهایت فهرست اسامی و صرف افعال. اثر جهت مطالعات عمیق در حوزه تاریخ دستور زبان سریانی بسیار مفید می‌باشد. به خصوص کسانی که به دنبال بررسی گذشته مطالبی که راجع به تلفظ و تحول حروف به هنگام تلفظ در سریانی هستند اثری جالب خواهد بود. ولی نوآموزان جهت آشنایی با زبان سریانی می‌توانند از آثار دیگری استفاده کنند.

الف - ۱۹: دستور زبان سریانی الیا صبحایی

دستور زبان الیا صبحایی را نیز ریچارد گوتتهایل، سامی شناس آمریکایی انگلیسی تبار که تحصیلات خویش را در کالج کلمبیا و لایپزیگ آلمان به اتمام رساند در یکصد و هفتاد و دو صفحه به زبان انگلیسی در سال ۱۸۸۷م. در برلین منتشر نمود.^۲ علاوه بر دیباچه، معرفی نسخه‌های خطی مربوط، مقدمه کتاب دارای سیزده فصل است. عنوان‌های فصل‌های این کتاب عبارتند از: حروف الفبا، حروف متحرک و ایستا، حروف اصلی و پست، قوشی و روکخ، حروفی که جذب می‌شوند، حروفی که ادغام می‌شوند، راجع به حروفی که با هم جا به جا می‌شوند، نقطه‌های نشانگر علامت جمع، نقطه‌های عمومی، نقطه گذاری و فهرست اسامی همراه با صرف افعال. در ادامه نکات، ضمیمه، اضافات و تصحیحات همچنین متن سریانی قرار گرفته اند. رسم الخط کتاب ترکیبی از اسطرانگلی است. البته از آوانویسی هم استفاده شده است. با نظر به محتوای

1. Elia of Şobha, (1887), A Treatise on Syriac Grammar, Richard J. H. Gottheil(trans.), Berlin, Wolf Peiser Verlag.
2. Richard J.H. Gottheil, (1887), A treatise on Syriac Grammar Mar Elia of Şobh a, Berlin, Wolf Peiser Verlag.

فهرست آشکار می‌شود که بحث عمده صبحایی راجع به حروف، نقطه‌ها و تلفظ است. راجع به فعل چنانکه باید مطالب لازم را ارائه نکرده است. و این نکته از ضعف‌های جدی این اثر است. گوتفایل روش مؤلف آن را در عین واضح و موجز بودن خشک و خسته کننده می‌داند.^۱

الف - ۲۰: دستور زبان کلدانی مقدسی

یرمی مقدسی در سال ۱۸۸۹م. دستور زبان کلدانی خود را در موصل منتشر ساخت. این کتاب دویست و سی و دو صفحه‌ای به زبان سریانی شرقی در پنج فصل به همراه دوونیم صفحه تصحیح اغلاط تحت چهل و هفت عنوان نوشته شده است. مثلاً در بخش اول نکات مقدماتی دستور زبان کلدانی مثل الفبا، اسم، علامت جمع، مباحث مربوط به محکیانا و مارحتانا و... را مورد بحث قرار داده است. بخش سوم آن به ضمیر اختصاص دارد. بخش چهارم به ترکیبی از مباحث مربوط به صرف و نحو اختصاص دارد. این بخش که بیشترین عناوین را در بر دارد دارای مطالبی راجع به تغییر و اضافه، شکل ساده و مرکب، زمان‌ها و... می‌باشد. در بخش پنجم نکاتی راجع به نحو بیان می‌کند. مانند: اولویت قرارگیری، پیوند و تفکیک.

نظر به اینکه کتاب مقدسی به زبان سریانی شرقی نوشته شده است برای علاقمندان دستور زبان سریانی شرقی در سطوح عالی زبان سریانی و کلدانی بسیار مفید و سازنده خواهد بود.

الف - ۲۱: دستور زبان سریانی نستله

ابرهارد نستله^۲ شرق شناس آلمانی متولد اول می ۱۸۵۱م. در اشتوتگارت آلمان و متوفای نهم مارس ۱۹۱۳م. در همین شهر است. در سال‌های ۱۸۶۹م. تا ۱۸۷۴م. در دانشگاه توبینگن به تحصیل پرداخت و پایان نامه دکترای خود را راجع به شکل‌های

1. Ibid, p.7.

2. Jérémie Makdasi, (1889), Grammaire Chaldéenne, Mossoul, Des Pères Dommicaïns.

3. Eberhard Nestle.

عبری و یونانی کتاب حزقیال نوشت. وی ویراستار عهد جدید به زبان یونانی بود. در کنار تمرکز بر نقد عهد جدید، دستورزبان سریانی را نیز نگاشت.^۱

ترجمه انگلیسی دستورزبان سریانی ابرهارد نستله به قلم آرچد ار.اس. کندی^۲ در سال ۱۸۸۹م. توسط انتشارات روتر در برلین منتشر شده است.^۳ لازم به ذکر است نستله اثر خویش را به زبان لاتین تحت عنوان «دستورزبان مختصر زبان سریانی» در سال ۱۸۸۱م. در برلین منتشر نمود.^۴

این کتاب در یکصد و نود و پنج صفحه با محور قراردادن رسم الخط سریانی غربی به ارائه مختصری از دستورزبان سریانی می‌پردازد. در بخش اول تحت عنوان «رسم الخط و آواشناسی» نکاتی راجع به همخوان‌ها و دسته بندی آنها، واکه‌ها، نقطه‌هایی که جهت تمییز بکار می‌روند و مباحث قوشی و روکخ همچین مارحطانا و محگینا در کنار نکات ضروری دیگر دستوری مطرح می‌گردند. در بخش دوم تحت عنوان «ریخت شناسی» ضمائر شخصی، اشاره، پرسشی، موصولی و ملکی ذکر شدند. در بخش دوم همین قسمت اسم و در بخش سوم همین قسمت فعل مورد مذاقه قرار گرفته است. در بخش سوم کتاب هم نکاتی راجع به نحو سریانی اشاره می‌گردد. قبل از واژه‌نامه سه زبانه سریانی غربی - آلمانی و انگلیسی، برگزیده‌ای از متون سریانی غربی، شرقی و اسطرانگلی از صفحه شصت و هفت تا یکصد و سی و دو قرار داده شده است. این کتاب برای علاقمندانی که دنبال مباحث سریانی غربی به همراه برخی معادل‌های آلمانی و نمونه‌هایی از متون متفاوت می‌گردند می‌تواند مفید باشد.

الف - ۲۲: مقدمه‌ای بر روش و راهنمای سریانی ویلسون

رابرت دیک ویلسون متولد چهارم فوریه ۱۸۵۶م. در شهر ایندیانا در ایالت پنسیلوانیای

1. http://en.wikipedia.org/wiki/Eberhard_Nestle.

2. Archd R. S. Kennedy.

3. Eberhard Nestle, (1889), Syriac Grammar, Archd R. S. Kennedy(trans.), Berlin, H. Reuter's Verlagsbuchhandlung.

4. Eberhard Nestle, (1881), Brevis Linguae Syriacae, Carlsruhe et Lipsiae, H. Reuther.

۲۲ آشنایی با دستور زبانها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

آمریکا و متوفای یازده اکتبر ۱۹۳۰م.^۱ فارغ التحصیل دانشگاه پرینستون^۲ و هامبولت برلین.^۳ گفته می‌شود در رابطه با چهل و پنج زبان و لهجه همچون عبری، یونانی، فنیقی، قبطی، لهجه‌های آرامی و... همچنین فرانسه و آلمانی تبحر داشت.^۴

مقدمه‌ای بر روش و راهنمای سریانی را در یکصد و شصت صفحه بعلاوه هشت صفحه ابتدایی کتاب در سال ۱۸۹۱م. در نیویورک منتشر نمود.^۵ ویلسون با استفاده از زبان انگلیسی و رسم‌الخط سریانی غربی و شرقی آموزش سریانی را بر مبنای تحلیل و بررسی متون دینی همچون سفر پیدایش، مزامیر، کتاب متی و گزیده ربان سوما^۶ قرار داده است. وی در دیباچه اشاره می‌نماید که شیوه تدوین اثر خویش را ملهم از کتاب «مقدمه‌ای بر روش و راهنمای عبری» هارپر است.^۷ و اضافه می‌کند چهار فصل اول سفر پیدایش به دلیل مشابهت معنایی با محتوای کتاب هارپر برگزیده شدند. وی ادامه می‌دهد گزیده آثار ربان سوما را که وی در کتاب خویش درج نموده تا پیش از او در اثر دیگری منتشر نشده بود.

کتاب ویلسون را برای نوآموزانی که در ابتدای مسیر آموزش سریانی هستند نمی‌توان توصیه نمود. ولی کسانی که قبلاً از منابع دیگر آموزشی بهره برده اند جهت آشنایی با تحلیل برخی عبارات دینی به خصوص بعضی آیات سفر پیدایش و آنچه از کتاب متی و اثر ربان سوما می‌توانند از این اثر استفاده نمایند.

وی علاوه بر این اثر آثار دیگری نیز تألیف نموده است که برخی از آنها عبارتند از:

– عناصر دستور زبان سریانی با روش قیاس.^۸

1. http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Dick_Wilson.
2. http://www.brutallyhonest.org/brutally_honest/2005/10/ever_heard_of_r.html.
3. Humboldt University.
4. http://www.lamblion.net/Quotations/wilson_robert_dick.html.
5. Robert Dick Wilson, (1891), Introductory Syriac Method and Manual, New York, Charles Scribner's Sons.
6. Rabban Soma.
7. W. R. Harper, Introductory Hebrew Method and Manual.
8. Elements of Syriac Grammar by an inductive method (New York: Scribners, 1891).

– نکاتی راجع به نحو در زبان عبری.^۱

– دستور زبان عبری برای نوآموزان.^۲

الف - ۲۳: طرحی بر لهجه‌های فلیحی^۳ موصل ادوارد زاخو

ادوارد زاخو مستشرق آلمانی متولد بیستم جولای ۱۸۴۵م. در مونستر جدید^۴ در ایالت شلزویگ - هولشتاین و متوفای هفده سپتامبر ۱۹۳۰م. در برلین طی سفرهایی که به سوریه و بین‌النهرین داشت اثری تحت عنوان «طرحی بر لهجه‌های فلیحی موصل» درباره لهجه‌های آرامی جدید اطراف موصل سال ۱۸۹۵م. منتشر کرد.^۵ این لهجه‌ها مکالمات آشوریان در مناطق تل کیه^۶، بطنایا^۷، تلسقوپا^۸، القوش، خوروک^۹، بندوایا^{۱۰}، بقوپا^{۱۱}، پشاپور^{۱۲}، کرملش^{۱۳}، عنکاو^{۱۴}، برطلا^{۱۵}، بحشیکا^{۱۶}، بحزانی^{۱۷}، قوپ^۱ و بعویرا^۲ اطراف موصل و اربیل را در بر

1. Notes on Hebrew Syntax (Allegheny: no publisher, 1892).

2. A Hebrew Grammar for Beginners (Leipzig: W. Drugulin, 1908).

۳. منظور زبانی فلاحی یا به عبارتی بهتر زبان فلاحتی یا کشاورزی عنوانی شناخته شده و مورد مورد استفاده برای زبان آشوریان منطقه مدنظر پژوهش ادوارد زاخو است.

4. Neumünster.

5. Eduard Sachau, (1895), Skizze des Fellichi-Dialekts von Mosul, Berlin, Königl.

6. Telkēpē.

7. Betnāja.

8. Telskōpā.

9. Horuk.

تلفظ محلی این واژه «خورک» است.

10. Bandawājā.

11. Boḵōpā.

12. Pešābōr.

13. Karmeleš.

۱۴. حرف نویسی این نام در کتاب مذکور اشتباه درج شده است: Anḵāwā

15. Barṭillā.

16. Baḥšikā.

17. Baḥzānī.

دو منطقه بحشیکا و بحزانی امروزه یکی شده اند و منطقه واحدی را تشکیل می‌دهند.

می‌گیرد.

کتاب به زبان آلمانی و رسم‌الخط سریانی شرقی در نود و دو صفحه تدوین شده است. مؤلف هر جا صلاح دانسته برای بیان نظرات خویش از عربی و آوانویسی هم استفاده کرده است. علاوه بر مقدمه کتاب طی یازده عنوان کلی مطالب مربوط را بیان می‌کند. عنوان‌های کلی اثر عبارتند از: ضمیر، اسم، اعداد، حروف اضافه، قید، حرف ربط، حرف ندا، فعل، توضیحاتی راجع به نویسندگان مشهور، نمونه مکالمات و ادبیات موضوع. جهت آشنایی با زبان آشوریان روستاهای اطراف موصل تا مناطق بین اربیل و دهوک این کتاب اثری بسیار کارآمد و مفید است.

الف - ۲۴: دستور زبان لهجه‌های بومی سریانی مک لین

آرتور مک لین اسکاتلندی متولد ششم جولای ۱۸۵۸م. و متوفای بیست و چهارم فوریه ۱۹۴۳م. در کالج برایتون همچنین ترینیتی کمبریج تعلیمات مقدماتی را به انجام رسانید. هم زمان با طی نمودن مدارج دینی به تألیف آثاری چند همت گماشت.^۳ در این کتاب دستور زبان و واژه‌نامه وی مورد نقد قرار می‌گیرد.

مک لین دستور زبان لهجه‌های بومی سریانی را در سیصد و شصت و چهار صفحه همراه با نوزده صفحه مقدماتی شامل فهرست، مقدمه و اختصارات به زبان انگلیسی و رسم‌الخط سریانی شرقی تدوین نمود.^۴ وی مطالب کتاب را تحت عناوینی رقم زده است که عبارتند از: حروف که در برگیرنده همخوان‌ها، حروف پایانی، حروف دمیده^۵، یادداشت‌هایی بر تلفظ حروف، واکه‌ها، اصلاح صدای واکه و واکه‌های مرکب هست همچنین تکیه، نشانه‌ها، ضمائر، صفات، افعال، حروف اضافه، حروف ربط، اصوات، جایگاه کلمات، تأکید، کلمات پرسشی، اصطلاحات، مشتق و قواعد تلفظ همراه با ضمیمه‌ای راجع

1. Kōp.

2. Ba'wīrā.

3. http://en.wikipedia.org/wiki/Arthur_Maclean.

4. Arthur John Maclean, (1895), Grammar of the Dialects of Vernacular Syriac, Cambridge, University press.

5. Aspirated letters.

به شباهت‌های زبان یهودیان بومی آذربایجان و سریانی‌ها با ذکر دو مثال و یکصد و سی ضرب المثل آشوری.

کتاب مک لین کتاب ارزشمندی در حوزه لهجه‌های آشوری معاصر به حساب می‌آید. بررسی و تعمق در آن به پژوهشگران حوزه زبان سریانی توصیه و تأکید می‌گردد.

الف - ۲۵: دستور زبان آرامی یا سریانی دیوید

دستور زبان آرامی یا سریانی کلمنت ژوزف دیوید در هفتصد و بیست و نه صفحه در سال ۱۸۹۶م. در موصل عراق منتشر شد.^۱ این کتاب با استفاده از زبان لاتین و رسم الخط سریانی غربی نکات دستوری سریانی غربی را بیان می‌کند. علاوه بر مقدمه مفصل بیش از یکصد و پنجاه صفحه ای، کتاب دارای هشت بخش کلی است. عناوین این هشت بخش عبارتند از: خواندن و نگارش، شکل واژه، اسم، ضمائر، فعل، الفاظ، مباحث متنوع مربوط به همخوان‌ها و واکه‌ها، نحو. غیر از مقدمه و شش بخش اصلی، کتاب ضمیمه‌ای تحت عنوان «هنر نظم سریانی‌ها» دارد. در این بخش مؤلف نگاهی به زبان نظم سریانی، فهرست شعرای برجسته سریانی دارد. در عین حال که برگزیده‌ای از سرودهای سریانی را همراه با مطالب دیگری راجع به نظم در زبان سریانی در این قسمت ذکر می‌کند.

با همه دشواری‌های بهره‌مندی از این اثر برای علاقمندان نا آشنا با زبان لاتین به دلیل توجهی که به مبحث نظم در سریانی دارد توصیه این است با استفاده از منابع موجود جهت ترجمه متن لاتین از بخش «هنر نظم سریانی‌ها»ی این کتاب بهره لازم برده شود.

الف - ۲۶: دستور زبان سریانی گیسموندی

گیسموندی دستور زبان سریانی خود را به زبان لاتین و با رسم الخط سریانی غربی در سال ۱۹۰۰م. در بیروت منتشر نمود.^۲ کتاب دویست و سی و شش صفحه‌ای وی در پنج

1. Clementi Josepho David, (1896), Aramaica seu Syriaca, Mausili, Fratrum Praedicatorum.
2. Henrico Gismondi, (1900), Linguae Syriacae Grammatica, Berythus, Typographia PP. Soc. Jesu.

بخش مربوط به دستور همراه با تصحیحات و اضافات بعلاوه گزیده منابع و واژه‌نامه تدوین شده است. گیسموندی با مقدمه و معرفی الفبا، تلفظ حروف، دسته بندی حروف، واکه‌های سریانی شرقی و غربی آغاز می‌کند. طرح نکات دستوری را با مباحث قوشی و روکخ، قرائت صحیح، ضمائر شخصی، اشاره، ملکی و فعل ادامه می‌دهد و با مبحث قید و حروف اضافه بخش دستور کتاب را در صفحه هشتاد و یک پایان می‌دهد. تصحیحات و اضافات را در ادامه ارائه کرده است. در بخش گزیده منابع بخش‌هایی از متن پیشیتا، به همراه گزیده‌های دیگری درج نموده است. پس از گزیده منابع، واژه‌نامه شصت و هفت صفحه‌ای پایان بخش این اثر است.

کتاب گیسموندی برای کسانی که با زبان لاتین آشنایی دارند می‌تواند اثری مفید باشد. هر چند واژه‌نامه آن نیز مورد توجه کسانی خواهد بود که دنبال نقد و بررسی معادل‌های لاتین واژه‌های سریانی می‌باشند.

الف - ۲۷: دستور زبان مجمل سریانی نولدکه

دستور زبان مجمل سریانی نولدکه با ترجمه انگلیسی جیمز ای. کریچتون^۱ در سیصد و سی و شش صفحه با سی و چهار صفحه مقدمه تنظیم شده است. نسخه دسترس نگارنده توسط دروگلین^۲ در سال ۱۹۰۴م. در لایپزیگ آلمان منتشر شده است. کریچتون مقدمه چاپ اول دستور زبان نولدکه را در ترجمه خود قرار داده است. در این مقدمه می‌بینیم که نولدکه در همان ابتدای مقدمه خویش به کامل نبودن دستور زبان خویش اذعان می‌کند. در عین حال خاطر نشان می‌سازد که از بهترین منابع در جهت تهیه دستور زبان خود بهره برده است. از اطناب در طرح مباحث دستور زبان و ارائه مفصل نکات آواشناسی و ریخت شناسی گریزان است. همچنین جهت تسهیل بهره گیری از اثر خویش تداوم منطقی مباحث را به عمد مدنظر قرار نداده است.^۳ که این از مزایای این کتاب به حساب می‌آید. هر چند روان بودن ترجمه علاقمند به سریانی را خود به خود به مطالعه ابتدا تا انتهای

1. James A. Chrichton.

2. W. Druglin.

3. Theodor Noeldeke, (1904), *Compendious Syriac Grammar*, trans. James A. Crichton, W. Drugulin, Leipzig, Germany, pp. vii, x & xi.

کتاب می‌کشاند. مبنا قراردادن رسم‌الخط سریانی غربی نکته مهم دیگری است که باید به آن اشاره نمود. شاید این کتاب برای کسانی که به دنبال آشنایی با سریانی مبتنی بر رسم‌الخط سریانی شرقی یا اسطرانگلی هستند یک نقطه ضعف به حساب بیاید.

این دستورزبان با مباحثی راجع به سیاق نگارش، معرفی الفبا، واژه‌ها، نشانه‌ها آغاز می‌گردد. در ادامه در بحث آواشناسی به معرفی همخوان‌ها و واژه‌ها می‌پردازد. در عین ورود به بحث ریخت‌شناسی شکل‌های اسم، ضمائر، جنس، شمار و حالت اسامی، پیشوندها و پسوندها و نقشی که در شکل‌های اسمی و صفتی ایفا می‌کنند را مطرح می‌نماید. ضمن طرح مواردی راجع به اعداد، الفاظ، حروف اضافه در بخش سوم تحت عنوان نحو به حالات تأکیدی، اضافی و ضمائر شخصی، اشاره، پرسشی، موصولی و عبارات قیدی اشاره دارد. نزدیک به پنجاه صفحه از کتاب به بحث فعل اختصاص دارد و پس از آن موضوع جمله و جملات ساده، مرکب، بندهای موصولی، پرسشی غیر مستقیم و شرطی می‌آیند. در ضمیمه کتاب هم کاربرد رمزی الفبا را مشاهده می‌کنیم.

این دستورزبان جهت مروری بر آنچه از کتاب‌های پایه دستورزبان سریانی آموخته شده است می‌تواند کاربرد مفید و مؤثرتری داشته باشد. زمانی که دانش پژوهان از دستورزبان‌های دیگر جهت آشنایی با سریانی بهره بردند جهت مرور نکات می‌توانند از این کتاب استفاده نمایند. البته برای کسانی که به دنبال یادگیری سریانی از طریق رسم‌الخط سریانی غربی هستند این اثر در کنار اثر کوکلی می‌تواند کارآیی بهتر و بیشتری داشته باشد.

از نظر نبایست دور داشت نکاتی از یادداشت‌های نولدکه راجع به دستورزبان سریانی به دست آمدند که توسط آنتون شال^۱ در سال ۱۹۶۶م. منتشر و توسط پیتتر تی. دانیلز^۲ به انگلیسی ترجمه شد.

الف - ۲۸: کلیدی برای زبان آرامی منگنا

آلفونس منگنا^۳ متأله، مورخ و شرق‌شناس آشوری متولد روستای شرنش^۱ از توابع شهر

1. Anton Schall.
2. Peter T. Daniels.
3. Alphonse Mingana.

زاخو در شمال عراق و متوفای پنجم دسامبر ۱۹۳۷م. در بیرمنگام انگلستان است. به لحاظ خانوادگی به کلیسای کاتولیک کلدانی وابسته بود. عمده فعالیت علمی وی به دعوت رندل هریس^۲ در بیرمنگام و منچستر انگلستان صورت گرفت. طی سه سفری که به خاورمیانه داشت با جمع آوری نسخ خطی، در سال ۱۹۳۳م. ششصد و شش نسخه خطی سریانی، در سال ۱۹۳۶م. یکصد و بیست نسخه عربی مسیحی بعلاوه شانزده نسخه خطی سریانی در سال ۱۹۳۷م. و دو سال پس از مرگش، ۱۹۳۹م. نیز مجموعه سوم شامل یکصد و پنجاه و دو نسخه خطی به همراه چهل نسخه سریانی دیگر منتشر شدند.^۳

کتاب «کلیدی بر دستور زبان آرامی» منگنا در سال ۱۹۰۵م. در دویست و سی و پنج صفحه و شانزده صفحه ابتدایی کتاب در موصل منتشر شده است.^۴ این کتاب در پنج بخش کلی و یک ضمیمه دو قسمتی جهت استفاده علاقمندان ارائه گردیده است. عناوین پنج بخش کلی عبارتند از: فعل با زیر مجموعه‌هایی چون: افعال اولیه و مشتق‌ها، افعال ثلاثی مجرد، شکل‌های افعال مشتق، شکل‌های افعال رباعی و...؛ اسامی و زیر مجموعه‌هایی چون: اسامی مجرد، معین، مصغر، جنس، ضمیر و زیر مجموعه‌هایی چون: ضمائر شخصی، اشاره، پرسشی و اعداد و الفاظ.

این کتاب به کسانی که هم به زبان لاتین و هم به زبان آرامی توانمند هستند توصیه می‌گردد. هر چند طرفداران عمومی یادگیری زبان آرامی هم می‌توانند به قدر بضاعت خویش از این اثر بهره مند گردند. شاید کسانی که آثار این مجموعه را مورد مطالعه قرار می‌دهند در زمینه آموزش زبان آرامی کتاب خودآموز آرامی آرایاتینال را مفیدتر از این اثر تشخیص بدهند و بهتر بتوانند از آن استفاده کنند.

الف - ۲۹: عناصر دستور زبان سریانی دیویدسون

کتاب دستور زبان سریانی بنیامین دیویدسون به زبان انگلیسی و رسم الخط سریانی

1. Sharanesh.
2. J. Randel Harris.
3. http://en.wikipedia.org/wiki/Alphonse_Mingana.
4. Alphonse Mingana, (1905), Clef de la Langue Araméenne ou Grammaire, Mossoul, Imprimerie des Pères Dominicains.

غربی در سال ۱۹۰۶م. در لندن منتشر شد.^۱ دیویدسون در چهل صفحه ابتدایی کتاب خویش بر عکس روش متعارف یعنی طرح مقدمات به سرعت نکات دستوری زبان سریانی غربی را ارائه می‌نماید. و هشتاد و هفت صفحه اصلی کتاب را به متن جهاد ریچارد اوّل ابن عبری و ترجمه آن اختصاص می‌دهد.

در بخش دستور وی با طرح الفباء، واژه‌ها، واژه‌های مرکب، همخوان‌ها، نقطه‌ها و خط به عنوان نشانه قرائت، اسم و ضمائر ملکی، اشاره، پرسشی و موصولی آغاز و ضمن ارائه نکات مربوط به اسم‌ها با پسوندها، افعال با قاعده و بی قاعده مطالب دستوری خویش را به پایان می‌رساند.

این کتاب هنوز مورد توجه علاقمندان سریانی است. چنانکه انتشارات گریاس صد و پنج سال پس از نخستین چاپ اثر مجدداً آن را منتشر نمود.^۳ ارزش این کتاب به موجز و مختصر بودن آن است. از این رو جهت مرور مطالبی که در رابطه با دستور زبان سریانی غربی در منابع دیگر آموخته شده است می‌تواند مفید و مؤثر باشد. البته مطالعه متن برگزیده ابن عبری خود دارای ارزش خاصی است که خود به خود علاقمندان حوزه‌های مختلف تاریخ، دستور زبان و الهیات و فلسفه را جذب این اثر می‌سازد.

الف - ۳۰: راهنمای زبان آرامی تلمود بابلی مارگولیس

مکس لئوپارد مارگولیس زبانشناس تاریخی^۴ روس متولّد پانزده اکتبر ۱۸۶۶م. در لتونی می‌باشد. تحصیلات خود را در برلین و نیویورک به انجام رسانید. وی فارغ التحصیل رشته زبان‌های سامی دانشگاه کلمبیا در سال ۱۸۹۱م. است.^۵

1. Benjamin Davidson, (1906), The Elements of Syriac Grammar, London, Samuel Bagster & Sons.
2. Crusade of Richard I.
3. <http://www.gorgiaspress.com/bookshop/p-58280-davidson-benjamin-syriac-reading-lessons.aspx>.
4. Philologist.
5. http://en.wikipedia.org/wiki/Max_Margolis.

۳۰ آشنایی با دستور زبانها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

وی کتاب «راهنمای زبان آرامی تلمود بابلی»^۱ را به زبان انگلیسی و رسم‌الخط آرامی^۲ در یکصد و هشتاد و چهار صفحه تدوین نمود. مقدمه کتاب مباحثی همچون: اصطلاح آرامی تلمود بابلی، الفبا و درست نویسی و اهداف آواپردازی را در بر دارد. اثر علاوه بر مقدمه دارای سه بخش اصلی و یک ضمیمه است. سه بخش اصلی عبارتند از: آواشناسی، ریخت شناسی و نحو. در بخش ریخت شناسی به طرح نکاتی راجع به ضمیر، اسم، الفاظ و فعل می‌پردازد. بحث نحو مطالبی ذیل اسم، ضمیر، فعل، جمله ساده و جملات مرکب را در اختیار علاقمندان قرار می‌دهد. ضمیمه دارای دو بخش اصلی است. برگزیده متون و واژه‌نامه آرامی و عبری.

این کتاب از آن جهت برای ایرانی‌ها می‌تواند مهم باشد که بررسی متون به جای مانده از دوران هخامنشی بدون آشنایی لازم با زبان آرامی‌ای که این کتاب نمونه‌ای برای معرفی آن است امکان پذیر نیست. در عین حال که به لحاظ آشنایی با زبانی از زبان‌های سامی یک منبع درخور توجه تلقی می‌گردد.

الف - ۳۱: دستور زبان سریانی اودو

توما اودو متولد ۱۸۵۳م. در القوش^۳ می‌باشد. تحصیلات ابتدایی را در موصل به انجام رسانید. جهت تحصیل در حوزه فلسفه و الهیات در سال ۱۸۶۹م. عازم رم شد. پس از بازگشت مدارج دینی را طی نمود و به فعالیت‌های علمی پرداخت به گونه‌ای که شخصیتی محبوب در عراق، ترکیه و ایران شد.

اودو دستور زبان خویش را به زبان آشوری نوشت. اولین بار این اثر در سال ۱۹۰۵م. در ارومیه منتشر شد. ولی نسخه‌ای که در اینجا معرفی می‌گردد چاپ دوم اثر می‌باشد که در سال ۱۹۱۱م. در آمریکا تجدید چاپ شد.^۴ کتاب در یکصد و نود صفحه به همراه یازده

1. Max L. Margolis, (1910), A Manual of the Aramaic Language of the Babylonian Talmud, München, C.H.Beck'sche.

۲. صورت عبری.

۳. شهر کوچکی در شمال عراق بین اربیل و دهوک.

4. Touma Audo, (1911), Vernacular Assyrian Grammar, USA, Assyrian Language Culture Classes Incorporated.

صفحه مقدماتی و مؤخره اعم از تذکر، درباره مؤلف، مقدمه چاپ دوم، مقدمه ویراست اول به زبان آشوری و فرانسه تنظیم شده است. کتاب با معرفی الفبا، واژه‌های سریانی شرقی، بگدکپت، نقطه گذاری و اسم آغاز می‌شود و با طرح نکاتی راجع به اعراض، ضمیر، علامت جمع، قید، حرف ربط، قواعد مربوط به حروف بدول، پی بست و تأکید ادامه می‌یابد. به نظر برخی از آشوریان اودو در دستور زبان خویش گاه از عنوان‌های نامتعارف جهت انتقال بعضی مباحث دستوری استفاده کرده است. مثال: کلمه‌ای که برای «اسم ابزار» مورد استفاده قرار داده یا مبحثی که می‌توان آن را «عرض‌ها» ترجمه کرد.^۱ به دلیل استفاده از زبان آشوری این دستور زبان می‌تواند مورد استفاده پژوهشگران حرفه‌ای آشنا با زبان آشوری قرار گیرد. استفاده از محتوای بخش دستور زبان اثر برای نوآموزان ناآشنا با زبان آشوری توصیه نمی‌شود.

الف - ۳۲: دستور زبان سریانی بروکلیمان

کارل بروکلیمان^۲ شرق شناس آلمانی متولد هفده سپتامبر ۱۸۶۸م. در شهر روستوک^۳ آلمان و متوفای ششم ماه می ۱۹۵۶م. در هاله است. مطالعات شرقی، زبان شناسی تاریخی کلاسیک و تاریخ را در روستوک، برسلو و استراسبورگ را به انجام رساند و دکترای خود را تحت هدایت تئودور نولدکه و دکتر هابیل در سال ۱۸۹۰م. در استراسبورگ اخذ نمود. در طول دوران فعالیت‌های علمی خود آثار متعددی از موضوعاتی راجع به خطوط میخی تا تاریخ ادبی و سیاسی دوران حیات خویش را به نگارش درآورد. برخی از آثار وی عبارتند از: تاریخ ادبیات عرب^۴ در پنج مجلد، مقالات بسیاری برای دایره المعارف اسلام در فاصله سال‌های ۱۹۱۳ - ۱۹۳۷م، واژه‌نامه سریانی و دستور زبان سریانی.^۵ بروکلیمان دستور زبان سریانی خویش را که ویراست سوّم آن در سال ۱۹۱۲م. توسط

1. Ibid, pp. 39 & 163.

2. Karl Brockelmann.

3. Rostock.

4. Geschichte der arabischen Litteratur.

5. <http://www.iranicaonline.org/articles/brockelmann-carl>.

۳۲ آشنایی با دستورزبانها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

انتشارات رویترو و ریچارد در برلین منتشر شد در یکصد و نود و نه صفحه بعلاوه شانزده صفحه ابتدایی، ابعادی از دستورزبان سریانی غربی را به زبان آلمانی تشریح می‌کند. کتاب به چهار بخش کلی به همراه ضمیمه‌ای راجع به گزیده ادبیات سریانی جهت افزایش توانمندی علاقمندان مطالعه سریانی تدوین گردیده است. عناوین کلی و برخی عنوان‌های این اثر عبارتند از: نگارش، آواشناسی، ریخت شناسی اسم و فعل با زیر مجموعه‌هایی چون: ضمائر شخصی، پسوندهای ملکی، پسوندهای مفعولی، ضمائر اشاره، پرسشی و موصولی، اسم‌ها و صفات، اعداد، الفاظ و در بخش نحو راجع به اسم، ضمیر، اعداد، حروف اضافه و افعال.

این اثر به دلیل استفاده از زبان آلمانی روان در طرح مباحث دستوری و در عین حال رعایت اختصار و دوری از مطوّل نویسی می‌تواند اثری مفید برای استفاده علاقمندان باشد. توصیه می‌شود این کتاب در کنار دیگر کتاب‌های دستورزبان سریانی غربی مورد بررسی و مذاقه پژوهشگران قرار گیرد.

الف - ۳۳: دستورزبان محاوره ایی زبان روزمره کلدانی رتور

کتاب «دستورزبان محاوره ایی زبان روزمره کلدانی» در سال ۱۹۱۲م. توسط پ. جی. رتور در موصل منتشر شد.^۱ کتاب به زبان فرانسه و مبتنی بر رسم الخط سریانی شرقی تدوین شده است. مقدمه بیست و یک صفحه‌ای کتاب علاوه بر اختصارات مطالبی راجع به جایگاه زبان کلدانی، آرامی و سریانی در میان زبان‌های سامی، تعریف این زبان‌ها، نکاتی راجع به ارتباط زبان آشوری با زبان اعراب، کردها و پارس‌ها، اعراب در زبان آشوری، نیز اشاراتی در باب سابقه نگارش دستورزبان لهجه‌های آشوری در بردارد. علاوه بر بیست و یک صفحه مقدمه، کتاب دارای چهار بخش آواشناسی، ریخت شناسی، الفاظ و نحو به همراه ضمیمه‌ای در بردارنده برگزیده متون است. به عنوان نمونه مبحث ریخت شناسی کتاب مطالبی تحت عنوان‌های شکل ساده اسامی، جنس اسم‌ها، شمار اسم‌ها، صفت، اعداد، ضمائر و فعل دارد.

1. P. J. Rhétoré, (1912), Grammaire de la Langue Soureth ou Chaldéen Vulgaire, Mossoul, Imprimerie des Pères Dominicains.

علاقمندان زبان روزمره کلدانی و آشنا با زبان فرانسه مخاطبان اصلی این کتاب می‌باشند. اثر در نوع خود شایسته غور و تأمل است.

الف - ۳۴: دستور زبان سریانی اونگناد

آرتور اونگناد مستشرق و سامی شناس آلمانی متولد سوّم آگوست ۱۸۷۹م. در ماگدبورگ^۱ که در بیست و ششم آوریل ۱۹۴۵م. در برلین خودکشی کرد^۲ دستور زبان سریانی خود را به زبان آلمانی و رسم الخط سریانی غربی در یکصد صفحه بعلاوه نه صفحه ابتدایی کتاب در سال ۱۹۱۳م. در مونیخ منتشر کرد.^۳

کتاب علاوه بر مقدمه که در آن راجع به سریانی در بستر تاریخ و پیوندهای آن، همچنین تاریخ سریانی و آموزش متن مقدس بحث می‌کند دارای سه بخش کلی همراه با ضمایم است. در بخش اوّل که آن را آواشناسی نامیده نکاتی راجع به واژه‌ها، همخوان‌ها، هجا و تکیه مطرح نموده است. در بخش دوّم که خود به چهار بخش جزیی و زیر مجموعه‌های آنها تقسیم شده اند درباره ضمایر، اسامی، افعال و حروف اضافه، قیدها، الفاظ، منفی کردن و موصول‌ها مطالبی ارائه کرده است. در بخش سوّم راجع به افعال و اسامی در جمله، پیوند جملات و جملات ترکیبی نکاتی را متذکر گردیده است. در ضمیمه به عنوان تمرین گزیده برخی منابع مهم همچون بخش‌هایی از کتاب متی و لوقا و آثار دیگر را درج نموده است. در نهایت کتاب را با واژه‌نامه دو زبانه سریانی غربی - آلمانی به پایان می‌رساند.

کتاب اونگناد برای کسانی که با زبان آلمانی آشنایی دارند و علاقمند فراگیری نکات دستوری سریانی غربی هستند مفید خواهد بود. اگرچه بررسی محتوای ترجمه‌های وی از گزیده منابع که در بخش تمرین آورده است و مطالعه معادل‌هایی که برای واژه‌های سریانی غربی نوشته در عین مرور فرصتی را فراهم می‌نماید تا با کمک منابع مکمل در این زمینه دقت خود در انتخاب معنای واژه‌ها را افزایش دهیم و توانمندی خویش را در

1. Magdeburg.

2. http://de.wikipedia.org/wiki/Arthur_Ungnad.

3. Arthur Ungnad, (1913), Syrische Grammatik, München, C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung.

این راه ارتقاء بخشیم.

وی علاوه بر اثر فوق خالق آثار دیگری نیز می‌باشد که دو نمونه آنها عبارتند از:

- دستور زبان بابلی - آشوری (۱۹۰۶ م).^۱

- دستور زبان عبری (۱۹۱۲ م).^۲

الف - ۳۵: روشنی شیرین در نحو زبان سریانی یوسف داود

یوسف بن داود بن بهنام موصلی سریانی عالم زبان عربی و سریانی که تحصیلات خود را در موصل، لبنان و رم به انجام رساند. وی در سوریه مطران سریانی‌های کاتولیک شد.^۳ او دستور زبان سریانی خود را در سال ۱۸۷۹ م. در موصل منتشر می‌کند.^۴ کتاب به زبان عربی و رسم الخط سریانی غربی در چهار صد و شصت و چهار صفحه تنظیم شده است. وی در عنوان عربی کتاب با اشاره به کاربرد کتاب خود برای زبان‌های سریانی شرقی و غربی اشاره می‌کند. و در محتوا هم سعی می‌کند مطالب لازم جهت بهره برداران هر دو زبان را ارائه نماید. اما نکته شایان توجه در این کتاب در عنوان سریانی کتاب به چشم می‌آید جایی که آرامی و سریانی را یکی در نظر می‌گیرد. و این نکته را به جد در مقدمه کتاب در حد مقدمات خود شرح می‌دهد.^۵

الف - ۳۶: دستور زبان معظم ابن عبری (برهبرائوس)

ابن عبری، برهبرائوس یا ابوالفرج با نام لاتین گرگوریوس^۶ متولد ۱۲۲۶ م. در ملیتنه^۷ ارمنستان بود که امروز تحت عنوان مالاتیا، شهری از شهرهای ترکیه شناخته می‌شود. وی در سی جولای ۱۲۸۶ م. در مراغه به درود حیات گفت. به نظر می‌رسد چون پدرش یهودی

1. Babylonisch-Assyrische Grammatik, München, (1906).

2. Hebräische Grammatik, Mohr, Tübingen, (1912).

3. <http://books.google.com.tr/books> یوسف+داود+موصلی

۴. یوسف داود الموصلی السریانی، (۱۸۷۹)، اللمعه الشهیه فی نحو اللغة السریانیة، موصل، دیر الآباء الدوممکیین.

۵. پیشین.

6. Gregorius.

7. Melitene.

مسیحی شده بود به ابن عبری معروف شد. در هفده سالگی به انطاکیه رفت و زهد پیشه کرد. مقامات مذهبی مسیحیت را به سرعت در عالی ترین سطح طی نمود. با سفر به سراسر سوریه و ارمنستان مجموعه‌ای از متون فلسفی و الهیات عربی کلاسیک را جمع آوری نمود و آنها را به اعقابش نیز منتقل نمود. او رساله‌هایی راجع به دستورزبان، نجوم، ریاضیات، پزشکی، فلسفه، الهیات و تاریخ نگاشت. در میان آثار برجسته اش «خامه خرد»^۱ وجود دارد که دایره المعارف فلسفه است. در این اثر ابن عبری بخش‌هایی از اندیشه‌های ارسطو را شرح کرده است. درایت علمی و سیاسی او به‌طور برجسته‌ای تعاملات فرهنگی دنیای اسلام و مسیحیت را ارتقاء بخشید.^۲ کتابی که ابن عبری راجع به دستورزبان سریانی نگاشت دو مرتبه به زبان آلمانی و یک مرتبه به زبان فرانسه منتشر گردیده است. چاپ سوّم دستورزبان ابن عبری توسط دکتر اکسل موبرگ^۳ تحت عنوان «کتاب شگفتی‌ها»^۴ به زبان فرانسه در دویست و شصت و هشت صفحه توسط انتشارات هرسوویتز در لایپزیگ به سال ۱۹۲۲م. منتشر شد. چاپ اوّل و دوّم آن به زبان آلمانی و تحت عنوان «کتاب پرتو»^۵ توسط همین مترجم (موبرگ) در سال‌های ۱۹۰۷ و ۱۹۱۳م. توسط انتشارات هرسوویتز منتشر شدند.

متن فرانسه اثر پس از مقدمه دارای عناوین: سر واژه‌های نسخ خطی، نسخ خطی، بازگشت به متن، ابزار انتقادی، راهنمای واژگان سریانی، راهنمای دستوری، اشتباهات و جدول محتوای متن سریانی می‌باشد. مترجم فرانسوی در ابتدای مقدمه کتاب به انگیزه‌های خود در انتشار این اثر همراه با تغییراتی متأثر از واکنش‌ها به انتشار آن در دو چاپ قبلی به زبان فرانسه می‌پردازد. و اضافه می‌کند که متن فرانسه ترجمه صرف متن آلمانی نیست و به کمک نسخ خطی دیگر جهت رفع ایرادهای آن تغییراتی در اثر ایجاد شده است. و آخرین اصلاحات در بخش «اشتباهات» درج گردیده است. این کتاب برای کسانی که با زبان فرانسه آشنایی دارند یا علاقمند به بررسی آثار ابن

1. Ḥē'wath ḥekkmthā ("The Butter of Wisdom").

2. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/52468/Bar-Hebraeus>.

3. Axel Moberg.

4. Le livre des Splendeurs.

5. Buch der Strahlen.

عبری باشند اثری وزین و ارزشمند است. چراکه شخصیت و آثار ابن عبری در مطالعات اندیشه‌های فلسفی اسلامی - مسیحی و ایرانی دارای جایگاه خاصی می‌باشد. نمی‌توان از آثار ابن عبری در حوزه مطالعاتی اسلام و ایران غافل شد. از این رو بررسی این اثر را به همه دانش پژوهان مطالعات اسلامی - ایرانی و مسیحی به گونه‌ای ویژه توصیه می‌کنم.

الف - ۳۷: بیان صحیح^۱ بیت قلیتا

یوسف بیت قلیتا متولد ربع اول قرن بیستم در روستای مار بیشوع در حدود مرزی ایران و ترکیه است. تحصیلات ابتدایی را در مدرسه پروتستان ارومیه گذراند. جهت تداوم مطالعات و فعالیت‌های علمی عازم موصل شد و تا زمان فوت یعنی سال ۱۹۵۵م. در این شهر سکونت داشت.^۲

کتاب «بیان صحیح» یوسف بیت قلیتا به عنوان خلاصه‌ای راجع به زبان محاوره سریانی در سال ۱۹۲۹م. در موصل منتشر شد.^۳ زبان کتاب سریانی شرقی است. بیت قلیتا کتاب خود را با مباحث نشانه‌ها، واژه‌ها، نقاط، محگینا و مارحطانا، تلفظ نرم و سخت و همچنین پیشوندها آغاز می‌کند. بعد وارد موضوع اسم می‌گردد. در ادامه حالت اخباری، اعداد، شکل‌های اسم، اجناس، ادغام، مصدر، اسامی جمع، ضمائر، زمان‌ها، امر، شکل‌های ساده و مرکب و دیگر مباحث مربوطه می‌پردازد.

این کتاب برای کسانی که تسلط لازم در زمینه زبان سریانی شرقی ندارند به سختی قابل استفاده است. ولی در نوع خود و برای پژوهشگران حرفه‌ای حوزه زبان سریانی شرقی اثری جدی تلقی می‌شود.

بیت قلیتا علاوه بر این اثر دارای آثاری دیگری نیز هست.^۴ برخی از آنها عبارتند از:
- تاریخ هروودوت.

۱. ܝܘܨܦ ܩܠܝܬܐ (Toraş Mamlla) اصطلاحی متعارف که به جای دستور زبان به کار می‌رود.

۲. البیر أبونا، (۲۰۰۱)، قواعد اللغة الاراميه، اربيل، مكتبة العامه الثقافه و الفنون، ص ۵۶۶.

۳. ܬܝܠܕܐ ܩܠܝܬܐ، (۱۹۲۹)، ܝܘܨܦ ܩܠܝܬܐ ܩܠܝܬܐ ܩܠܝܬܐ. ܬܝܠܕܐ ܩܠܝܬܐ.

Joseph Qilletā, (1929), Toraş Mamlā Aramaiā Madenḥayā, Mousl, Maṭbaʿta, Athoraytā, d-ʿtā d-madenḥā.

۴. البیر أبونا، پیشین، ص ۵۶۷.

- تاریخ کنیسه شرقی.
- تاریخ آشوری در زمان ساسانیان.
- ترجمه کتاب «المرجانه» یشوع الصوباوی.
- انتشار کتاب «فردوس عدن» یشوع الصوباوی.
- نوشتن مقدمه بر کتاب کلیله و دمنه.

الف - ۳۸: دستور زبان آرامی - سریانی کفرنیسی

دستور زبان آرامی - سریانی به زبان عربی^۱ و رسم الخط سریانی غربی توسط پل کفرنیسی استاد سریانی لبنانی - مارونی در چهار صد و چهل و هشت صفحه بعلاوه هجده صفحه مقدماتی در سال ۱۹۲۹م. در بیروت منتشر شد.

کتاب در مقدمه خود دارای بحثی راجع به گذشته آرامی‌ها و آشوری‌ها می‌باشد. ماجرای تقسیم شان به غربی و شرقی همچنین نسبت زبان آرامی با زبان‌های دیگر را مورد مذاقه قرار می‌دهد. آنگاه وی مقدمه اصلی کتاب را در باب حروف و واژه‌ها رقم می‌زند. کفرنیسی کتاب را در سه بخش کلی، باب‌ها و اقسام زیر مجموعه آن تدوین نموده است. در باب اوّل و دوّم بخش اوّل راجع به اسم بحث می‌کند. در باب اوّل و دوّم بخش دوّم به بحث افعال می‌پردازد. در باب سوّم و چهارم بخش دوّم به مباحث اشتقاق و ضمائر نگاهی دارد. در باب حروف اعم از اضافه، نداء، عطف، نفی و غیره در یک پنجم پایانی کتاب نکات مربوطه را طرح می‌نماید. او اثر خویش را با ضمیمه‌ای راجع به برخی نکات دستوری و اصلاح اغلاط به پایان می‌رساند.

کتاب به لحاظ استفاده از زبان عربی و رسم الخط سریانی غربی مورد استفاده خاص علاقمندان سریانی غربی می‌باشد. اما از آنجا که در مقدمه خود بحثی تاریخی راجع به گذشته آرامی‌ها و سریانی‌ها مطرح کرده است نگاه به آن مفید و آموزنده خواهد بود. خواه با محتوای آن موافق باشیم یا نباشیم.

۱. بولس الکفرنیسی، (۱۹۲۹)، غرامطیق اللغه الارامیه السریانیه، بیروت، إلیتجاهاد.

الف - ۳۹: دستور زبان سریانی سابا

پترس سابا متولد سوّم تشرین اوّل سال ۱۸۹۳م. در روستای برطلا از توابع موصل عراق و متوفای هجدهم ایار سال ۱۹۶۱م. در بغداد که در حین طی نمودن مدارج دینی مسیحیت به زبان‌های سریانی و عربی هم علاقه نشان داد. در همین راستا در سال ۱۹۳۶م. جهت ارتقای دانش خود در زمینه زبان‌های سریانی و عربی عازم لبنان شد.^۱ وی دستور زبان سریانی خود را به زبان عربی و رسم‌الخط سریانی غربی در یکصد و نوزده صفحه در سال ۱۹۴۸م. در انتشارات کاتولیک بیروت منتشر کرد.^۲

نظر به در دسترس بودن مجلد اوّل این کتاب به معرفی همین جلد می‌پردازم. کتاب دارای سه فصل و چهل درس است. فصل اوّل که در دوازده درس تنظیم شده مباحث مربوط به حروف، نگارش و اسامی الفبای سریانی، حرکات، قواعد تلفظ کلمات، همچنین قرائت جملات کوتاه و بلند را در بر می‌گیرد. فصل دوم چهارده درس دارد و گزیده‌ای از متون سفر پیدایش، اناجیل مرقس، لوقا و... را شامل می‌شود. در فصل سوّم دستور زبان را با طرح نکاتی پیرامون انواع کلمه، اسامی مذکر و مؤنث، جمع اسامی، ضمایر، اسم‌های اشاره، صرف فعل ثلاثی، افعال ماضی، مضارع، امر، مصدر میمی، اسم فاعل، اسم مفعول، و در نهایت اسامی اعداد اصلی و درج مواردی راجع به برخی نکات دستوری این مجلد را خاتمه می‌بخشد.

این اثر منبعی جهت کسب اطلاع درباره نظرات دستوری پترس سابا تلقی می‌شود. برای آغاز آشنایی با دستور زبان سریانی به هیچ وجه توصیه نمی‌گردد. هر چند مطالعه آن فرصتی خواهد بود جهت مرور مطالبی که در منابع دیگر مربوط به سریانی غربی آموخته شده است.

الف - ۴۰: دستور زبان آرامی توماس آرایاتینال

در بین منابع دستور زبان این مجموعه از این منبع مفصل‌تر وجود ندارد. توماس

۱. البیر أبونا، (۱۹۷۰)، ادب اللغة الارامیه، بیروت، الطبعه الأولى، صص ۶۲۴-۶۲۵.
۲. به نظرمی رسد این کتاب دارای مجلد دیگری نیز باشد. ولی بنابر نظر استاد بنیامین حدّاد این احتمال هم هست که جلد دوّم آن چاپ نشده باشد.

آریاتینال هندی تبار چنانکه خود در مقدمه کتاب اشاره دارد اثر خویش را مبتنی بر روش گاسپی - اوتو - ساوئر^۱ خلق کرده است.^۲ این کتاب مبتنی بر زبان انگلیسی ساده و روان و رسم‌الخط سریانی شرقی نکات ریز زبان آرامی را در اختیار علاقمندان قرار می‌دهد.^۳

کتاب در چهار مجلد منتشر شده است. دو جلد دربردارنده نکات دستوری و دو جلد دیگر کلید تمرین‌های دو جلد نخست را در خود جای داده اند. جلد اول چهار صد و پنجاه و هفت صفحه همراه با چهارده صفحه ابتدایی و چهار صفحه تصحیحات که در پایان آن قرار دارد. جلد دوم چهار صد و بیست و سه صفحه همراه با نوزده صفحه ابتدایی و دو صفحه تصحیحات می‌باشد. جلد اول کلید هشتاد و دو صفحه است و جلد دوم هفتاد و پنج صفحه می‌باشد.

مجلد نخست را با ریشه شناسی، واژه‌ها، اسم و ضمائر آغاز می‌کند. و با پسوندهای اسمی، افعال، قواعد مربوط به ضمیر، صفات و فعل همچنین الفاظ نکات دستوری این جلد را پایان می‌بخشد. در مجلد ثانی با بحث اسمی فعل که از افعال مشتق شکل گرفته اند بحث شروع می‌شود. بعد به افعال ناقص و بعضی تصریف‌ها می‌رسد. در ادامه اعداد، صفات، حالت اسم‌ها، الفاظ، پسوندها و انواع جمله را به تفصیل مورد مذاقه قرار می‌دهد.

اگرچه امروزه از این کتاب در آموزش زبان سریانی و آرامی خیلی به ندرت استفاده می‌شود ولی ارزش و اهمیت آن چنان است که حتی اساتید مرجعی چون پروفسور دیوید تیلور، استاد دانشگاه آکسفورد پس از سال‌ها تدریس زبان آرامی و سریانی خود را ملزم به بررسی دقیق این کتاب می‌بیند. از این رو مطالعه آن به علاقمندان توصیه می‌شود. دوست داران این اثر می‌توانند اصل کتاب را در کتابخانه پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و کپی‌های آن را در بخش ایران‌شناسی کتابخانه ملی و کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران مورد مطالعه قرار دهند.

1. Gaspey- Otto- Sauer.

2. Thomas Arayathinal, (1957), Aramaic Grammar, Kerala, Joseph's Press.

۳. نگارنده این کتاب را از ابتدای سال ۱۳۸۱ ش. تا اواخر سال ۱۳۸۲ ش. ترجمه نمود. فقدان حمایت‌های حداقلی مانع از این شد که تا این لحظه ترجمه فارسی این اثر در اختیار علاقمندان فارسی زبان قرار بگیرد.

الف - ۴۱: دستور زبان آرامی کتاب مقدس روزنتال

فرانتس روزنتال متولد سی و یکم آگوست ۱۹۱۴م. در برلین و متوفای هشت آوریل ۲۰۰۳م. استاد زبان‌های سامی دانشگاه ییل در فاصله سال‌های ۱۹۶۷ - ۱۹۸۵ بود.^۱ روزنتال دستور زبان نود و نه صفحه‌ای خود راجع به زبان آرامی کتاب مقدس را به زبان انگلیسی و مبتنی بر رسم الخط عبری در سال ۱۹۶۱م. منتشر کرد.^۲

اثر علاوه بر دیباچه مؤلف تحت چهارده عنوان کلی به طرح برخی مباحث زبان آرامی کتاب مقدس می‌پردازد. برخی از عنوان‌های آن عبارتند از: متون و زبان، نگارش، ملاحظات آواشناختی، ضمیر، اسم و صفت، اعداد، حروف اضافه، حروف ربط، نفی، قیدها و الفاظ، افعال و واژگان دخیل.

علاوه بر این عنوان‌ها کتاب دارای ضمیمه‌ای است که در آن به موضوع‌هایی همچون فعل قوی، ریشه‌های دارای حروف واو و یود، ریشه‌های دارای پایانه واو یا یود و آلپ، ریشه‌های دارای دو همخوان و سه همخوان، افعال دارای پسوند ضمیری، کتابشناسی مختصر و واژه نامه.

این دستور زبان از جمله منابعی بود که قبل از سال ۱۳۷۶ بیش از منابع دیگر دستور زبان سریانی، آرامی و آشوری در کتابخانه‌های مطرح کشور وجود داشت. از این زمان به بعد تلاش شد تا منابع موجود حفظ و منابع دیگر به گنجینه کتابخانه‌های کشور افزوده گردند. نبایست فراموش کرد که استفاده از این منبع در حوزه مورد بحث خود بسیار ارزشمند و مفید است.

روزنتال علاوه بر «کتاب راهنمای آرامی»^۳ که شش سال پس از تألیف این اثر منتشر نمود آثاری دیگری در حوزه متون کهن خاورمیانه و تاریخ اسلام هم رقم زد.

1. http://en.wikipedia.org/wiki/Franz_Rosenthal.

2. Franz Rosenthal, (1961), A Grammar of Biblical Aramaic, Wiesbaden, Otto Harrassowitz.

3. An Aramaic handbook, (1967).

الف - ۴۲: الگوها و تمرین‌ها در دستورزبان سریانی رابینسون

تئودور هنری رابینسون متولد نهم آگوست ۱۸۸۱م. در ادن بریج^۱، تحصیلات خود را در مدرسه میل هیل^۲، کالج سنت جان و دانشگاه‌های کمبریج و گوتینگن ادامه داد. وی در طول حیات خود استاد دانشگاه‌های کمبریج، لندن و سرامپور^۳ بنگال گردید. در این مدت بجز دستورزبان سریانی بیشتر آثار خویش را در حوزه مربوط به یهود نگاشت. وی در بیست و ششم ژوئن ۱۹۶۴م. در غرب لندن منطقه‌ای به نام الینگ درگذشت.^۴

رابینسون در مقدمه خود بر چاپ کتاب الگوها و تمرین‌ها در دستورزبان سریانی هدف خود از نگارش کتابش را در اختیار گذاردن دستوری ساده جهت آشنایی علاقمندان بیان می‌کند. و به دنبال نوشتن دستورزبانی جامع نبود.^۵ در این مجال نگارنده ویراست چهارم این دستورزبان را مورد نقد قرار می‌دهد.^۶

اثر به زبان انگلیسی ساده و روان مبتنی بر رسم‌الخط سریانی غربی در یکصد و پنجاه و نه صفحه به همراه هفت صفحه ابتدایی و یک صفحه تصحیح اغلاط در اختیار دانش پژوهان قرار گرفت. در انتهای کتاب صفحه‌ای به ارائه عنوان‌های مورد بحث در بخش نحو اختصاص یافته است. در مقدمه یک صفحه‌ای کتاب با جایگاه زبان سریانی در میان زبان‌های سامی آشنا می‌شویم. در قالب چهار عنوان کلی الفباء، ضمائر و غیره، اسم‌های ذات و صفات و فعل همچنین دو عنوان جزیی ستاک‌های اسمی با واکه پایانی و اعداد مباحث اجمالی سریانی غربی را به استحضار نوآموزان و پژوهشگران می‌رساند. علاوه بر این، کتاب دارای واژه نامه‌ای دو زبانه - دو طرفه سریانی انگلیسی بیست و هشت صفحه‌ای است. چهارده صفحه به طرح معادل‌های انگلیسی واژه‌های سریانی غربی

1. Eden Bridge.
2. Mill Hill.
3. Serampore.
4. <http://wbo.llgc.org.uk/en/s2-ROBI-HEN-1881.html>.
5. <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?jsessionid=C989170EEB7D288FD57E49964A1651AE.journals?fromPage=online&aid=3955392>.
6. Theodore H. Robinson, [4th ed.], (1962), *Paradigms and Exercises in Syriac Grammar*, Oxford, Clarendon press.

۴۲ آشنایی با دستور زبانها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

اختصاص داده شده است. و چهارده صفحه معادل‌های سریانی غربی واژه‌های انگلیسی ارائه گردیده است.

ویراست پنجم این کتاب همراه با بازبینی در سال ۲۰۰۲م. و ویراست ششم آن در جولای ۲۰۱۳م. توسط جی. اف. کوکلی منتشر گردید.^۱ کوکلی در مقدمه ویراست ششم می‌نویسد که در این ویرایش برخی جملات مناسب‌تر جایگزین شدند و اشتباهات تصحیح گشتند.^۲

زبان ساده، روان و در عین حال موجز بودن اثر رابینسون از آن اثری کارآمد ساخته است. حداقل یک مرتبه مطالعه آن به تمام دوستداران زبان سریانی توصیه می‌گردد. ترجمه فارسی کتاب رابینسون توسط مرحومه خانم دکتر احترام السادات حسینی مدیر اسبق بخش ایرانشناسی کتابخانه ملی انجام شد.^۳

الف - ۴۳: دستور زبان سریانی، اصول و قرائت عبریال و البستانی

فولوس عبریال و کمیل افرام در کتاب «دستور زبان سریانی، اصول و قرائت»^۴ که در سال ۱۹۶۴م. به زبان عربی و رسم‌الخط سریانی غربی منتشر ساختند و همچنین در کتاب بعدی شان که سال بعد از انتشار این کتاب تحت عنوان «دستور زبان سریانی، متون و صرف»^۵ به زبان عربی و رسم‌الخط سریانی غربی تألیف و منتشر گردید به روش خاص خود اطلاعاتی را در اختیار علاقمندان به آموزش زبان سریانی قرار داده اند. هر دو کتاب بدون فهرست با مقدمه آغاز و با تصحیح اغلاط خاتمه می‌پذیرند. در مقدمه کتاب اول الفبای سریانی غربی، اسطرانگلی، معادل عربی و لاتین آن آمده

1. <http://books.google.iq/books?id=sQ4oAAAAQBAJ&pg=PP1&lpg=PP1&dq=j+f+coakley+sixth+edition&source>.

2. <http://ukcatalogue.oup.com/product/9780199687176.do>.

۳. نگارنده از اینکه پس از مرحوم شدن ایشان چه بر سر این ترجمه آمد تا این لحظه بی اطلاع است.

۴. فولوس عبریال، کمیل افرام البستانی، (1964)، اللغة السريانية، النصوص، الصّرف، بیروت، منشورات الجامعة اللبنانية.

۵. فولوس عبریال، کمیل افرام البستانی، (1965)، اللغة السريانية، النصوص و الصّرف، بیروت، منشورات الجامعة اللبنانية.

است. پس از مقدمه حرف - واکه‌های الف، واو و یود با مثال ارائه شدند. در درس‌های بعد الفبا با واکه‌ها در هر درس به همراه مثال آموزش داده شدند. این کتاب در بیست و نه فصل تدوین شده است.^۱

در کتاب دوم بعضی تعبیرها و ترکیب‌های خاص سریانی به همراه برخی نکات دستوری بر اساس متون درج شده آموزش داده می‌شوند. نکات دستوری مباحث ثلاثی مجرد، رباعی، مصدر، اسم فاعل، اسم مفعول، فعل مضارع، صرف افعال ماضی، مضارع، آینده و امر، افعال معتل، أجوف و ناقص و همچنین افعال بی قاعده را در بر می‌گیرد. در انتها نمونه‌هایی از متن اسطرانگلی جهت استحضار دوستداران این زبان اضافه شده است. به خاطر روش خاص این دو کتاب کسانی که به دنبال کلیات دستور زبان سریانی غربی هستند نمی‌توانند از این دو اثر لذت کافی و وافی را ببرند. مگر فقط جهت مروری مختصر و مفید بر برخی نکات دستوری و مطالعه گزیده متون از این کتاب آن هم بیشتر از کتاب دوم بتوانند بهره مند گردند.

الف - ۴۴: دستور زبان موجز آرامی کتاب مقدس جانز

آلگر جانز اثر خود راجع به زبان آرامی کتاب مقدس را یازده سال بعد از چاپ کتاب روزنتال منتشر ساخت. این کتاب تحت عنوان «دستور زبان موجز آرامی کتاب مقدس» در سال ۱۹۷۲م. در میشیگان منتشر شد.^۲ کتاب به زبان انگلیسی و بر اساس رسم الخط عبری در یکصد و هشت صفحه به همراه دوازده صفحه ابتدایی در اختیار علاقمندان قرار گرفت.

در مقدمه به طرح مصادیق زبان آرامی کتاب مقدس در سفر پیدایش، عزرا و دانیل می‌پردازد. آنگاه به ریشه کلمه آرامی نگاهی دارد. سپس راجع به نسبت نام «کلدانی» و «کلده ای» با آرامی کتاب مقدس و دسته بندی‌های آن مطالبی ارائه می‌کند. در عین حال که اشاراتی راجع به الفبا، نگارش، لحن و واژگان آن نیز دارد.

۱. این کتاب مبنای اثر شلیمون ایشو خوشابا قرار می‌گیرد و با تغییراتی در رسم الخط و مقدمه به همراه برخی توضیحات اثری را رقم می‌زند که در ادامه آن را معرفی خواهم کرد.

2. Alger F. Johns, (1972), A Short Grammar of Biblical Aramaic, Michigan, Andrews Uni. Press.

برخی از عنوان‌های بیست گانه این کتاب که در لوای آنها دستور زبان آرامی کتاب مقدس تشریح شده اند عبارتند از: آواشناسی آرامی کتاب مقدس، اسم‌ها و صفات، ضمائر شخصی منفصل و پسوندهای اسامی، ضمائر دیگر، نظام فعلی، دسته بندی اسامی، حروف ربط معلوم مشتق، حروف ربط مجهول و انعکاسی، پسوندهای فعلی و اعداد. در ضمیمه به طرح الگوها و واژه‌نامه می‌پردازد.

به نظر می‌رسد این اثر در کنار کتاب روزنتال منابع خوبی را جهت آشنا شدن با زبان آرامی در اختیار علاقمندان قرار دهد. نگارنده در مقام انتخاب برای شروع یادگیری زبان آرامی کتاب مقدس بین کتاب جانز و روزنتال اثر جانز را بر می‌گزیند.

الف - ۴۵: خودآموز آرامی اپریم

مار اپریم در ژوئن ۱۹۴۰م. در تریچور^۱ کرالا^۲ هند متولد شد. در هند، انگلستان و آمریکا در زمینه تاریخ کلیسا تحصیل نمود. و مدیر انجمن تاریخ کلیسای هند شد. در کتاب یکصد و پنجاه و دو صفحه‌ای خویش به نام «خودآموز آرامی» که در سال ۱۹۸۱م. درانتشارات مار نرسی تریچور هند منتشر شد^۳ با زبان انگلیسی بسیار ساده و روان علاقمندان به فراگیری زبان آرامی را به وسیله رسم الخط سریانی شرقی با این زبان آشنا می‌سازد.

فهرست این کتاب بیست عنوان دارد. برخی از عناوین فهرست کتاب اپریم عبارتند از: الفبا، واکه‌ها، اعداد، روزهای هفته و اسامی ماه‌ها، حروف نرم و سخت، حروف اضافه، ضمائر، نقطه‌های بزرگ، افعال، اسامی و برگزیده‌ای از متون مقدس در کنار اصطلاحات برگزیده چهار انجیل و واژه نامه.

به دوستداران یادگیری زبان آرامی توصیه می‌کنم در شروع کار از بررسی نکات دستوری این کتاب آغاز کنند. چراکه با زبانی ساده و به دور از هرگونه پیچیدگی بیان به آموزش زبان آرامی می‌پردازد. تنها نقطه ضعف این کتاب برای نوآموزان نداشتن آموزش رسم الخط و اینکه چطور الفبای آرامی و سریانی شرقی را بنویسیم می‌باشد که این با

1. Trichur.

2. Kerala.

3. Mar Aprem, (1981), Teach Yourself Aramaic, India, Mar Narsai press.

استفاده از منابع دیگر قابل رفع است.

الف - ۴۶: روش نوین آموزش زبان آشوری امیر چمکی

ادوین امیر چمکی در تلاش جهت رفع برخی مشکلات به قول خود عام در یادگیری زبان آشوری اثر خویش را تحت عنوان «روش نوین آموزش زبان آشوری» تدوین نموده است.^۱ وی متولد ۱۳۱۳ شمسی در روستای چمکی از توابع ارومیه است. در کنار فعالیت‌های فنی و مهندسی در هواپیمایی کشوری به دلیل علاقه اش به ادبیات این کتاب را رقم زد. به گفته مؤلف اثر، کتاب در دو بخش تنظیم شده است. بخش اول تا ابتدای موضوع مصدر جهت آشنایی زبان آموزان با زبان آشوری تألیف شده است. بخش دوم موضوع فعل و روش بدست آوردن فعل از مصدر را در بر می‌گیرد. کتاب در سیصد و هشتاد و هشت صفحه به زبان فارسی نوشته شده است.

امیر چمکی در مقدمه کتاب، اثر خود را دستورزبان جدیدی خوانده «که تا امروز امیدی به دگرگونی در آن نمی‌رفت»^۲ وی تلاش می‌نماید تا این دگرگونی را رقم بزند. اینکه تا چه حدی در این راه موفق بوده موضوعی قابل بحث است. به‌طور کلی اثر وی را می‌توان جهت مرور دستور زبان آشوری استفاده کرد. از این جهت که به فارسی نوشته شده است می‌تواند برای فارسی زبانان مفید باشد. و اگر نگارنده بین آثار ادوین امیر چمکی و شاروکین سرگیزی بخواهد اثری را برای شروع آشنایی با دستورزبان آشوری برگزیند اثر سرگیزی را ترجیح می‌دهد.^۳ البته بعد از خواندن کتاب سرگیزی مرور کتاب امیر چمکی هم خوب است.

۱. ادوین امیر چمکی، (۱۳۷۹)، روش نوین آموزش زبان آشوری و صرف فعل، تهران، گفتمان.

۲. پیشین، ص ۳.

۳. مباحث تاریخی ابتدای کتاب سرگیزی روایتی خاص از گذشته آشور می‌باشد و مباحث متعددی راجع به آنها قابل طرح است.

الف - ۴۷: دستور زبان سریانی کوستا

ویراست سوّم دستور زبان سریانی لویی کوستا^۱ در سال ۱۹۹۲ م. در بیروت منتشر شد. این کتاب به زبان فرانسه و رسم الخط سریانی غربی در دویست و شصت صفحه نوشته شده است. اثر در سه بخش کلی شامل: آواشناسی، ریخت شناسی و نحو همراه با ضمیمه‌ای با ده عنوان زیر مجموعه که مباحثی همچون: نگارش همخوان‌های یونانی و لاتین، مطابقت همخوان‌های عربی و سریانی، نکات آواپردازی حروفی که نقش واکه را بازی می‌کنند، آواپردازی با یک نقطه، نگارش واکه‌های مرکب یونانی، تلفظ حروف بگدکپت، حالت‌ها، کاربرد حروف به عنوان عدد، قافیه پردازی سریانی، و زبان سریانی تدوین گردیده است.

راجع به این کتاب باید گفت بر عکس دستور زبان‌های دیگر سریانی که معمولاً بخش ضمیمه را به ارائه متونی جهت قرائت و افزایش توانمندی مخاطب اختصاص می‌دهند ضمیمه این کتاب در شناخت هرچه بهتر اصول و مبانی زبان سریانی نقش بسیار مهمی بازی می‌کند. از این رو به علاقمندانی که اوّل بار مطالعه دستور زبان سریانی را آغاز می‌کنند توصیه می‌شود به هنگام مطالعه این کتاب از ضمیمه آن آغاز نمایند. حتی در بخش ضمیمه اگر مطالعه با آخرین بخش آن یعنی آشنایی با زبان سریانی شروع شود بهتر خواهد بود.

الف - ۴۸: دستور زبان‌های آشوری جدید سیمونو

نمرود سیمونو در سال ۱۹۰۸ م. در روستای گل‌یزان سلماس متولّد شد. تحصیلات مقدماتی و متوسطه را در سلماس، تبریز و ارومیه طی کرد. جهت ادامه تحصیل در رشته الهیات و فلسفه در سال ۱۹۳۱ م. به پاریس و داکس^۲ در فرانسه سفر کرد. همین حوزه مطالعاتی را در سال ۱۹۳۷ م. در ایتالیا به اتمام رساند.^۳

1. Louis Costaz, (1992), Grammaire Syriacque, Troisième Édition, Beyrouth, Dar el-machreq.
2. Dax.
3. In Memory of Rabi Nemrod Simono on Third Anniversary of His Decease, Tehran, Evangelican Church, pp. 27 & 28.

پس از بازگشت به ایران در حین اشتغال در شرکت نفت تلاش‌های مجدّانه ای در زمینه تألیف و ترجمه منابعی که هر یک راهنمای ابعادی از فرهنگ آشوری هستند به خرج داد. تا زمان وفات (بیست و سه جولای ۲۰۰۴ م.) آثاری رقم زد همچون:

- افعال و مشتقات آن‌ها در زبان معاصر آشوری^۱

- نحو در زبان آشوری^۲

- زندگینامه‌های پل بیجان، ژان الخاص، ویلیام دانیال و ویلیام سرمس^۳

- گزیده آثار توما اودو

وی تحت نامی مشابه «دستور زبان آشوری جدید» دو کتاب راجع به دستور زبان آشوری نوشت. کتاب اوّل در یکصد و چهل و نه صفحه، سه صفحه مقدماتی و نیم صفحه تصحیح اغلاط به زبان آشوری نوشته شد.^۴ فهرست شانزده عنوانی این کتاب با توضیحاتی راجع به حروف، تمرین‌ها و موارد خاص، جنس اسم‌ها و تصغیر آغاز و با اشاره به برخی مباحث نحوی نظیر جمله سازی، اصول جملات و افعال ختم می‌شود. اوّلین چاپ این کتاب در سال ۱۹۶۹ م. صورت پذیرفت. همچنین در سال‌های ۱۹۸۱ م. و ۱۹۹۲ م. هم تجدید چاپ شد.

افزون بر کتاب فوق، سیمونو اثری برای سطح متوسطه تألیف کرد. این کتاب هم به زبان آشوری در دویست و هشتاد صفحه، یک و نیم صفحه تصحیحات و سه صفحه فهرست تنظیم شده است. در فهرست کتاب که تحت چهار عنوان کلی رقم خورده علاوه بر اشاره به برخی مقدمات نظیر بیوگرافی، دعا، آثار منتشر شده و تقدیم برخی عناوین عبارتند از: کلمات، اسم، جنس اسم‌ها، جمع اسامی، فعل و زمان، وجوه، مبانی دستور زبان، جملات ساده، موصول، جمع کامل، جمع مکسّر، ریشه سالم و معتل.^۵ این کتاب هم در

۱. در مقدمه همین کتاب به این اثر اشاره شده است.

۲. این کتاب هنوز منتشر نشده است.

۳. زندگینامه ویلیام سرمس هنوز منتشر نشده است.

۴. نمروود سیمونو و کوروش بنیامین، (۱۳۷۰)، دستور زبان آشوری جدید، چ دوم، تهران، خوشه.

5. Nemrod Simono, (1996), Modern Assyrian Language Grammar For Intermediate Calsses, Illinois, Assyrian Language and Culture Highland Park.

سال ۲۰۱۱م. توسط انتشارات گرگیاس آمریکا تجدید چاپ شد. مشخصه بارز نگاه سیمونو توجه ویژه به ساده سازی زبان است. وی به جد سعی بر آن دارد تا زبان را از آرایش‌های درگیر در آن رها سازد. این طرز نگاه ایشان به زبان آشوری طرفداران جدی دارد. نمرود سیمونو یکی از عالم ترین و محبوب ترین دانشمندان آشوری هم در داخل و هم در سطح بین المللی است. برگزاری بزرگداشت‌های متعدد برای ایشان در زمان حیات شان مؤید این مطلب است. وی «ستون زبان آشوری در قرن بیستم» خوانده شده است.^۱ دستور زبان‌های آشوری وی در تمام نقاط دنیا مورد اقبال و توجه دانش پژوهانی است که به زبان آشوری آشنایی کافی دارند.

الف - ۴۹: مقدمه‌ای بر سریانی تکستون

ویلرم. تکستون متولد ۱۹۴۴م. شرقشناس، ویراستار و مترجم منابع ادبی و تاریخی عربی، فارسی و بسیاری دیگر از زبان‌های خاورمیانه فارغ التحصیل دپارتمان مطالعات شرقی دانشگاه پرینستون می‌باشد که دکترای خویش را از دپارتمان مطالعات خاورمیانه دانشگاه هاروارد در سال ۱۹۷۴م. اخذ کرد. جایی که از سال ۱۹۷۲م. تا سال ۲۰۰۷م. در آن به تدریس اشتغال داشت. هر چند گفته می‌شود که بهترین آثارش دستور زبان عربی قرآن و دستور زبان فارسی است اما به نظر نگارنده و به اذعان بسیاری از سریانی پژوهان دانشگاهی دستور زبان سریانی^۲ وی یکی از بهترین منابع آموزش سریانی به شمار می‌رود. وی علاوه بر این اثر متون عربی لونتین^۳، ترکی عثمانی، سریانی، ازبکی، لری و کردی را هم ویرایش نموده است.^۴

تکستون با استفاده از زبان انگلیسی و مبنا قراردادن رسم الخط اسطرانگلی با ارائه اصوات و همخوان‌ها، برخی نکات پایه دستوری نظیر شوا و حروف بگدکپت، تکیه، الفبای

1. Ninveh Magazine, Vol.22, No. 1-2(1999), p.53.
2. Wheeler M. Thackston, (1999), Introduction to Syriac, Maryland, IBEX publishers.
3. Levantine Arabic texts.
4. <http://www.whoislog.info/profile/wheeler-thackston.html>.

سریانی، ارزش عددی حروف الفبای سریانی و نمودار تطبیقی همخوان‌های سامی در مباحث ابتدایی قبل از درس یک می‌پردازد. و به سرعت از درس اول وارد توضیح حالت تأکیدی، جنس و بحث فعل می‌گردد. وی ضمن توضیحاتی در حد سه تا پنج صفحه در هر درس به همراه واژه نامه‌ای کوتاه و تمرین مبتنی بر واژه‌نامه همان درس و درس‌های قبل نوآموز را به سادگی با زبان سریانی آشنا می‌سازد. او طی بیست درس کوتاه مقدمات کلیدی زبان سریانی را به علاقمندان یادگیری زبان سریانی آموزش می‌دهد. این کتاب سه ضمیمه دارد که در برگیرنده: افزونه‌های تغییردهنده معنای فعل^۱، حالت‌های اسم و افعالی با مفعول‌های متصل هستند. همچنین چهل صفحه انتهایی کتاب را هم جهت تمرین خواندن نوآموز گزیده متون مختلف را قرار داده است. در مجموع نگارنده این کتاب را بر اساس نظر خواهی از اکثر دانش پژوهان زبان سریانی دانشگاهی در سطح بین المللی بهترین منبع برای شروع آموزش می‌دانم. از نظر دور نباید داشت با همه ویژگی‌های مثبت این کتاب تا به حال دویست و بیست و هفت مورد اصلاحی آن فهرست شده است.^۲

الف - ۵۰: راهنمای دستور زبان سریانی فرّ و نوگراس

راهنمای دستور زبان سریانی خوان فرّ و ماریا آنتونیا نوگراس^۳ در یکصد و پنجاه و یک صفحه به زبان اسپانیایی و رسم الخط اسطرانگلی و واکه‌های سریانی شرقی نوشته شده است. این اثر جزء معدود دستور زبان‌هایی است که به زبان اسپانیایی تدوین گردیده است. کتاب در چهار بخش و یک نمایه تنظیم شده است. بخش‌های چهارگانه آن عبارتند از: آواشناسی، ریخت شناسی، نحو و الگوهای فعل. در مقدمه کتاب علاوه بر دیباچه، اختصارات، کتابشناسی و معرفی زبان سریانی وجود دارند. مؤلفان بخش آواشناسی را با الفبا و تلفظ همخوان‌ها همچنین نگارش واکه‌ها آغاز و با حروف بگدکیت، گلویی و برخی

1. Verbal inflections.

۲. این فهرست توسط دکتر پل استیونسون تهیه شده است. چند مورد هم نگارنده در بررسی این کتاب به ایشان متذکر شد که به فهرست شان اضافه کردند.

3. Joan Ferrer v Maria Antonia Noguerras, (1999), Manual de Gramática Siríaca, Barcelona, Universitat de Barcelona.

۵۰ آشنایی با دستور زبانها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

نکات پیرامون واو ساکن پایان می‌بخشند. بخش ریخت شناسی را با ضمائر شخصی منفصل و تأکیدی آغاز و با طرح نکاتی راجع به قیده‌ها، حروف ربط و حروف ندا این بخش را هم به انتها می‌رسانند. در بخش نحو هم طرح نکات دستوری را از حالت‌های اسم و بحث صفت شروع و به موضوع بیان مستقیم ختم نمودند.

کتاب برای کسانی که با زبان اسپانیایی آشنایی دارند اثری مفید، سازنده و راه گشا می‌باشد. و می‌تواند مورد استفاده کسانی قرار گیرد که متن اسپانیایی را می‌توانند بخوانند.

الف - ۵۱: قواعد زبان آرامی البیر أبونا

کتاب سیصد و چهار صفحه‌ای البیر أبونا در سال ۲۰۰۱م. در اربیل منتشر شد.^۱ این دستور زبان به زبان عربی قواعد دستوری سریانی شرقی را تشریح می‌نماید.

کتاب علاوه بر مقدمه سه عنوانی، دو فصل دارد. در مقدمه راجع به اصل، گسترش و انقراض آرامی‌ها، زبان آرامی شرقی و غربی، تحول زبان آرامی همچنین شعر، ضوابط زبان آرامی و کلیات صرف و نحو این زبان مطالبی ارائه می‌کند. فصل اول را با حروف، حرکات، قوشی و روکخ، انواع اسم، اجناس اسم آغاز و با صرف افعال مثال، أجوف، ناقص و شاذ و همچنین ضمائر مفعولی متصل به افعال ختم می‌کند. فصل دوم کتاب که در باب نحو می‌باشد با نکاتی در مورد فاعل، نائب فاعل، مبتدا و خبر، مفعول به، مفعول مطلق و مفعول فیه شروع و به معانی حروف، اسماء افعال و موازنه بین لغات سامی همچنین مراجع کتاب پایان می‌یابد.

زبان ساده و روان همچنین تمرینی مختصر و مفید در انتهای هر درس از مزایای این کتاب به شمار می‌رود. اثری خوب برای مرور برخی نکات دستور زبان سریانی شرقی است.

الف - ۵۲: ظرافت‌های روشن قواعد زبان سریانی أسمىر ملکی

جوزف أسمىرملکی متولد ۱۹۴۶م. در حلب که سال‌ها در زمینه زبان سریانی به تحصیل، تدریس و تألیف در مناطق مختلفی چون قامشلی، حسکی^۲ در سوریه، لبنان،

۱. البیر أبونا، (۲۰۰۱)، قواعد اللغة الاراميه، اربيل، مكتبة العامه الثقافه والفنون.

2. Haseki.

عراق و ترکیه پرداخته است^۱ دستورزبان سریانی خود را به زبان عربی و رسم‌الخط سریانی غربی در دویست و سی و نه صفحه تدوین نموده است.^۲

این کتاب با طرح مشخصات حروف بگدکپت، اسم، ضمیر و فعل آغاز و طی نود و پنج عنوان با اشاره‌ای به مباحثی چون اتصال عدد به ضمیر، اعداد، علامت‌های ترقیم، معادل سریانی الفاظ مربوط به قواعد دستورزبان و منابع به اتمام می‌رسد.

علاوه بر این أسمر ملکی کتابی راجع به لهجه سریانی طورانی تحت عنوان «مبادی اولیه لهجه سریانی طورانی» نوشته است.^۳ این کتاب به زبان عربی و به‌طور طبیعی با رسم‌الخط سریانی غربی تحت یکصد و هشتاد و پنج عنوان به طرح جزئیاتی از زبان طور عبدین می‌پردازد. برخی عنوان‌های مهم این کتاب عبارتند از: تفاوت زبان فصیح و عامی سریانی، توضیح راجع به لهجه‌طور عبدین، شیوه نگارش و تلفظ سریانی طورانی، ترکیب‌ها، الفاظ غریب در سریانی طورانی در کنار نکات متداولی چون معرفه، اسم، ضمیر، فعل و غیره.

هر دو کتاب أسمر ملکی برای کسانی که به زبان عربی آشنا هستند آثار مفیدی می‌باشند. به خصوص مطالعه کتاب مبادی اولیه لهجه سریانی طورانی ایشان به همه علاقمندان سریانی توصیه می‌گردد.

الف - ۵۳: دستورزبان آشوری نوین سرگیزی

شاروکیں سرگیزی متولد تهران ۱۳۴۴ اثر خود را بنابر نوشته خویش در هزار و دویست و چهل ساعت و طی دو سال تألیف و در اشتوتگارت آلمان به چاپ رساند. این اثر به صورت سه زبانه آشوری - فارسی - انگلیسی در دویست و پنجاه و شش صفحه تنظیم شده است.^۴

۱. حاصل گفتگویی رودرو با ایشان در تاریخ ۲۰۱۴/۱۰/۲۱ در دانشگاه آرتوکلو ماردین.
۲. جوزیف أسمر ملکی، (۲۰۰۲)، النکھه البهیة فی قواعد و نحو اللغه السریانیة، مکتبه الأمل، القامشلی، سوریا.
۳. جوزیف أسمر ملکی، (۲۰۰۶)، المبادی الأولیة للهجه السریانیة الطورانیة، موریاب للطباعة، القامشلی.

4. Sharokin Sargizi, (2004), Modern Assyrian Grammar, Stuttgart.

۵۲ آشنایی با دستور زبانها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

کتاب دارای دو بخش مجزا است. بخش اول دستور زبان نوین آشوری نامیده شده است. بخش دوم دارای چهارده درس به زبان آشوری می‌باشد. عناوین بخش اول به ترتیب عبارتند از: مقدمه، الفبا، اسم، ضمیر، صفت، اعداد، فعل، زمان، وجه فعل، فرمول کلی جمله نویسی، کلمات ربط، فعل بودن، صرف فعل، صرف برخی افعال، قید، نقل قول، جملات معلوم و مجهول، حروف اضافه، حروف ندا، فرم نامه نگاری. بخش اول در صفحه دویست و دوازده خاتمه می‌یابد. در بخش دوم چهارده گزیده مطلب جهت افزایش توانایی قرائت درج گردیده است.

کتاب به زبانی ساده به طرح مباحث دستوری زبان آشوری معاصر می‌پردازد. سه زبانه بودن آن جذابیت خاصی به این اثر بخشیده است. مطالعه این کتاب را به علاقمندان فراگیری زبان معاصر آشوری و همچنین دانش پژوهانی که تحولات زبان آشوری را دنبال می‌کنند توصیه می‌کنم.

الف - ۵۴: سریانی کلاسیک موراوکا

کتاب سریانی کلاسیک تاکامیتسو موراوکا متخصص ژاپنی متون عبری، آرامی و اُگاریتی متولد ۱۹۳۸م. در هیروشیما^۱ در سال ۲۰۰۵م. در دویست و چهل و چهار صفحه و بیست و هشت صفحه ابتدایی توسط انتشارات هرسوویتز آلمان منتشر شده است.^۲ کتاب با استفاده از زبان انگلیسی و رسم الخط اسطرانگلی و واژه‌های سریانی شرقی به ارائه نکات دستوری سریانی کلاسیک می‌پردازد.

کتاب موراوکا علاوه بر مقدمه دارای سه بخش اصلی تحت عناوین: نگارش و آواشناسی، ریخت شناسی، ریخت نحو^۳ و نحو به همراه تمرین و حل تمرین‌ها بعلاوه ضمیمه‌هایی در زمینه فعل، گزیده کتابشناسی، گزیده منابع، واژه‌نامه و اسامی خاص است. در زمینه سریانی کلاسیک شاید نتوان کتابی به این دقت را در دسترس داشت. نظر به استفاده از رسم الخط اسطرانگلی مطالعه آن مسیر مطالعه متون کهن را هموار خواهد ساخت و امکانی جهت ارتباط راحت‌تر با منابع اصیل سریانی و آرامی فراهم می‌سازد.

1. http://en.wikipedia.org/wiki/Takamitsu_Muraoka.

2. Takamitsu Muraoka, (2005), Classical Syriac, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag.

3. Morphosyntax.

- پیشنهاد می‌شود جزء منابع اصلی مطالعه قرار گیرد.
- موراوکا دارای آثار دیگری نیز هست که برخی از آنها عبارتند از:
- دستور زبان آرامی قمران.^۱
 - مقدمه‌ای بر آرامی مصری.^۲
 - واژه‌نامه یونانی - انگلیسی ترجمه یونانی کهن عهدعتیق.^۳

الف - ۵۵: زبان سریانی هیلی

جان فرانسیس هیلی^۴ متولد دهم فوریه ۱۹۴۸م. با ملیت بریتانیایی - ایرلندی تحصیلات خود را در دانشگاه ملی ایرلند و دانشگاه لندن انجام داد.

کتاب زبان سریانی وی در دویست و بیست صفحه به همراه بیست و سه صفحه ابتدایی علاوه بر فهرست و اختصارات، مقدمه‌ای به قلم نویسنده کتاب ارائه شده و در آن هیلی توضیح داده است که این اثر ویراست جدید کتاب «اولین مطالعات راجع به سریانی»^۵ می‌باشد. او راجع به انگیزه‌های خود از نگارش این کتاب درباره عدم موفقیت کتاب «الگوها و تمرین‌های سریانی» رابینسون^۶ در آموزش ساده زبان سریانی مطالبی ذکر می‌کند. هر چند برخی مشکلات آن کتاب با تجدیدنظر و بازنویسی کوکلی^۷ برطرف

1. A Grammar of Qumran Aramaic (2011).
2. An Introduction to Egyptian Aramaic (2012).
3. A Greek-English Lexicon of the Septuagint(2009).
4. John Francis Healey.
5. First Studies in Syriac, University of Birmingham, Birmingham, 1980 (186 pp.).[Reprints Pontifical Oriental Institute, Rome, 1981ff.; reprints with minor corrections: Birmingham, 1986, 1994].
6. T.H. Robinson, (1962), Paradigms and Exercises in Syriac Grammar, Oxford, Clarendon Press.
7. J. F. Coakley, (2013), Robinson's Paradigms and Exercises in Syriac Grammar, Oxford Press.

شد.^۱ هیلی در ادامه ضمن اشاره به منابع دیگر معمول در آموزش سریانی نظیر کتاب موراوکا، بروکلیمان و تکستون بر روش متفاوت و مقبول خود در تدوین دستور زبان سریانی تأکید دارد که با استقبال اساتید در همایش سریانی سال ۲۰۰۳م. دانشگاه پرینستون مواجه شد.

وی مطالب دستور زبان خود را در چهارده فصل تدوین نموده است که عبارتند از: نظام نگارش، واژه‌ها، ضمایر، حال کامل و شکل‌های وجه وصفی، فعل بودن و ترکیب زمان‌ها، اسامی و صفات همچنین حالت اضافی، حال استمراری و امر، ستاک‌های مشتق از فعل، شکل‌های مهم دیگر فعل، ویژگی‌های افعال دارای حروف گلوئی، ویژگی‌های افعالی که با حروف نون و ی آغاز می‌گردند. ویژگی‌های فعل‌های دارای دو همخوان در ریشه، ضمایر مفعولی متصل به افعال، قیدها و شکل‌های مشتق دیگر افعال و در نهایت اعداد، تاریخ‌ها و روزها. این کتاب دارای ضمیمه‌ای است که در آن الگوهای افعال، رسم‌الخط و حرکات، همچنین گزیده‌ای از متون سریانی جهت مطالعه در اختیار علاقمندان گذاشته شده است. در انتها نیز واژه‌نامه قرار دارد.

کتاب دستور زبان هیلی مبتنی بر رسم‌الخط سریانی غربی و با استفاده از زبان انگلیسی ابعاد مفیدی از نکات دستوری این زبان را در اختیار علاقمندان قرار داده است.^۲ او سعی کرده تا دغدغه‌هایی که به هنگام دوران آموزش خویش در ارتباط با کتاب رایینسون داشت را بدین وسیله برطرف نماید و منبعی ساده و روان در اختیار نوآموزان قرار دهد که در این راه نیز به خوبی موفق بوده است. هر درس از دروس چهارده گانه با توضیحی مختصر راجع به نکات دستوری مدنظر آغاز و با ارائه تمرین‌ها و واژه‌نامه پایان می‌پذیرد. در کل اثری مفید و سازنده در زمینه آشنایی با دستور زبان سریانی است. بهره‌گیری از زبان ساده و روان در عین دقت نظرهای خاص هیلی از این کتاب منبعی مؤثر و کارآمد برای زبان آموزان ساخته است.

عناوین برخی از کتاب‌های دیگر ایشان عبارتند از:

۱. نگارنده خود در دانشگاه کاتولیک آمریکا از یکی از دانشجویان شنید که مرجع مطالعه سریانی آنها در دپارتمان زبان‌ها و ادبیات سامی و مصری کتاب کوکلی است. این می‌تواند دلیلی بر موفق بودن بازنویسی کوکلی که در آن دانشگاه مرجع تدریس استادان می‌باشد.
2. John F. Healey, (2005), Leshono Syryoyo, USA, Gorgias Press.

الفبای ابتدایی ۱۹۹۰م، ضرب المثل‌های آرامی ترگوم ۱۹۹۱م، کتیبه‌های سریانی کهن ادسا و اسرهون ۱۹۹۱م، زبان سریانی ۲۰۰۵م، مقدمه‌ای موجز راجع به الفبای عربی ۲۰۰۹م، کتیبه‌ها و مستندات آرامی رومی‌ها ۲۰۰۹م، ترجمه کتاب زبان آرامی بیر ۱۹۸۶م. از آلمانی به انگلیسی و کتاب‌ها و مقالات متعدد دیگری که مجال طرح آنها در اینجا وجود ندارد.

الف - ۵۶: نحو و معانی سریانی قرداحی

جبرائیل قرداحی در اواخر قرن نوزده و اوایل قرن بیست دوران حیات خود را گذراند.^۱ چاپ سوّم کتاب نحو و معانی سریانی نوشته جبرائیل قرداحی^۲ که حال در دسترس نگارنده است در دویست و چهارده صفحه در سال ۲۰۰۸م. در حلب سوریه منتشر شده است. در سال ۱۹۰۰م. اولین بار و در سال‌های ۱۹۰۳م. و ۱۹۰۶م. چاپ دوّم آن در رم انجام شده است.

کتاب به زبان عربی و رسم‌الخط سریانی غربی تحت هشتاد و سه خرده عنوان تألیف شده است. مباحث دستوری کتاب با مبتدا و خبر، فاعل و نکات مربوط به مفعول، ضمیر و صفت آغاز می‌شود. با مطالبی راجع به فعل و اسم ادامه می‌یابد و با نکات مربوط به ایجاز و اطناب خاتمه پیدا می‌کند.

علاقه‌مندان آشنا با زبان عربی و سریانی غربی می‌توانند به خوبی از نکات دستوری این کتاب بهره مند گردند. از طرف دیگر بررسی شکل و شمایل، همچنین محتوای دستور زبان‌هایی که خود سریانی‌های بومی می‌نویسند و جبرائیل قرداحی از جمله این افراد است خود موضوعی با اهمیت تلقی می‌گردد. وی علاوه بر این کتاب آثار دیگری نیز خلق کرده است که برخی از آنها عبارتند از: احکام صرف، نحو و شعر سریانی^۳ ۱۸۷۹م، احکام

۱. مراد کامل، محمد صمدی البکری و زاکیه محمد رشدی، [بی تا]، تاریخ الأدب السریانی، دارالثقافه للنشر و التوزیع، قاهره، ص ۳۷۵.

۲. الأبائی جبرائیل القرداحی، (۲۰۰۸)، المناهج فی النحو و المعانی عند السریان، حلب، دارالمکتبه السریانیه.

۳. الأحکام فی صرف السریانیه و نحوها و شعرها.

علم تصریف سریانی ۱۹۲۴م.^۱، قاموس سریانی - عربی ۱۷۹۱م. و نیز احکام حکم‌ها.^۲

الف - ۵۷: سیاق نگارش سریانی جرج کراز

جرج آنتون کراز^۳ مدرّس درس سریانی دانشگاه راتگرز و مدیر مؤسسه سریانی^۴ در پیسکاتاو^۵ نیوجرسی آمریکا که علاوه بر سیاق نگارش سریانی^۶، مبانی سریانی جدید^۷، آرشیو طومارهای بحرالمیت^۸ به همراه آثاری دیگر راجع به عهد جدید را نیز منتشر نموده است.

سیاق نگارش را جرج کراز در سیصد و نود و دو صفحه به زبان انگلیسی با محور قرار دادن سریانی غربی نوشته و در سال ۲۰۱۱م. در مؤسسه انتشاراتی خود منتشر نموده است. وی محتوای کتابش را در قالب هجده بخش کلی تنظیم کرده است. عناوین کلی آنها عبارتند از: منابع و بستر تاریخی، همخوان‌ها، واژه‌ها، نویسه‌های دستوری^۹، نویسه‌های آیینی و موسیقی، نویسه‌های عروضی کهن و تکیه‌ها، نظام اعداد، راهنمای نگارش و نوشتن حروف، نگارش گرشونی، در قالب بخش دوم نگارش گرشونی: سریانی همچون زبان منبع، نگارش غیر گرشونی، استفاده از زبانی جهت ادای زبانی دیگر^{۱۰}، تحولات تکنیکی، ماشین تحریرها، چاپ دیجیتال، استانداردهای کد سازی.

به جرأت می‌توان گفت که مفیدترین بخش این کتاب در حوزه صرف زبان دو بخش مربوط به زبان گرشونی است که منابع پژوهشی کمی راجع به آن در دسترس می‌باشد. البته با همایش‌هایی که در سطح بین المللی برگزار شده که یک مورد آن در تابستان

۱. أحکام فی علم التصریف عند السریان.

۲. مرادکامل و دیگران، پیشین.

3. George Anton Kiraz.

4. Beth Mardutho.

5. Piscataway.

6. Syriac Orthography, (2012).

7. The New Syriac Primer (2010).

8. Archive on the Dead Sea Scrolls (2005).

9. Grammatical Graphemes.

10. Alloglottography.

۲۰۱۳ در موسسه گرگیاس تحت هدایت کراز برگزار شد امید می‌رود اطلاعات ما راجع به زبان گرشونی بیشتر و بیشتر شود. اما به جد علاقمند به یادگیری زبان سریانی از گزینش این اثر به عنوان منبع اول و پایه راضی نخواهد بود. هر چند اطلاعات به نسبت مفیدی یا در بُعد مرور آنچه در منابع دیگر دستوری خوانده شده بتوان در این کتاب یافت. در کل انتخاب این اثر به عنوان شروع آموزش زبان سریانی مگر مبحث اول آن «منابع و بستر تاریخی» آن هم برای درک جایگاه تاریخی این زبان و آشنایی با منابع مربوط توصیه نمی‌گردد. گرچه اطلاعات فنی مندرج در کتاب مبتنی بر تجربه نویسنده در حوزه چاپ و نشر منابع سریانی برای کسانی که در حوزه چاپ و نشر آثار سریانی فعالیت می‌کنند می‌تواند بسیار آموزنده باشد.

الف - ۵۸: درس‌هایی برای آموزش سریانی شلیمون ایشو خوشابا

شلیمون ایشو خوشابا مدیر مرکز فرهنگی شرقی^۱ یا دارالمشرق دهوک عراق متولد ۱۹۵۰م. در دهوک طی عمر شصت و چهار ساله خویش تاکنون مقالات و کتاب‌های متعددی راجع به زبان سریانی به‌طور خاص نوشته است. برخی از مقالات و کتاب‌های وی که مربوط به زبان سریانی می‌شوند عبارتند از:

مقاله «زبان آشوری معاصر» به زبان عربی در سال ۱۹۷۵م. مقاله «زبان ما» به زبان سریانی در سال ۱۹۹۲م. مقاله «بررسی نسخه خطی ابن عبری راجع به قواعد زبان سریانی شعرا» به زبان سریانی در سال ۲۰۱۲م. کتابی تحت عنوان «نوها» راجع به آموزش زبان سریانی با همراهی امانوئل بیتو در سال ۱۹۹۶م. تهیه واژه‌نامه عربی - سریانی باز با همکاری امانوئل بیتو تحت عنوان «زهریرا» در سال ۲۰۰۰م. و مقالات و کتاب‌های دینی متعدد دیگر.

وی در کتاب یکصد و پنجاه و شش صفحه‌ای خود که چاپ سوم آن در سال ۲۰۱۲ توسط انتشارات نصیبین در دهوک منتشر شده است^۲ با محور قرار دادن کتاب «زبان

1. Oriental cultural center.

۲. چاپ اول در سال ۲۰۰۵م. و چاپ دوم در ۲۰۱۰م. هردو در دهوک عراق انجام شده است. است.

سریانی، اصول و قرائت^۱ همراه با تغییراتی چند به زبانی ساده با استفاده از زبان عربی به آموزش مبانی سریانی پرداخته است.^۲ از نکات با اهمیت این کتاب این است که آموزش آن از جلد کتاب آغاز می‌گردد. یعنی به جای اینکه در رو و پشت جلد از طرحی فانتزی یا انتزاعی استفاده شود نظر به تأکید مؤلف آن بر آموزش زبان سریانی از این رو روی جلد الفبای سریانی به همراه حرکات آن به وضوح نمایان است و در پشت جلد نام حروف الفبای سریانی به سریانی، همچنین رسم الخط آنها به خط اسطرانگلی، شرقی و غربی و ارزش عددی آنها ارائه گردیده است. در مقدمه چاپ سوم بر افزایش علاقه مندی‌ها به این کتاب و رفع برخی ایرادهای دو چاپ پیشین اشاره می‌کند. در ادامه مطلبی راجع به تاریخچه سریانی و نسبت آن با زبان آرامی می‌آورد و آن را با نموداری برای نوآموزان روشن می‌نماید. از جمله مطالبی که در این کتاب در همان آغاز در جای مناسب آمده و در دستور زبانهای دیگر به آن اشاره نشده ذکر مختصری راجع به برخی مدارس کهن سریانی است. نویسنده کتاب با معرفی هر چند مختصر برخی مدارس کمتر شناخته شده نظیر مدرسه میافرقین، مرکز حیره، مرکز بصری، و نام بردن از مدارسی همچون کنیسه کوخی در سالیق و تیسفون، دیر قنی قرب العزیزیه، مدرسه‌ای در مدائن در کنار معرفی مدارس الرها، جندی شاپور، نصیبین، قنشرین و حران اطلاعاتی بسیار موجز و مختصر در اختیار مطالعه کننده قرار می‌دهد. شلیمون دستور زبان خود را در بیست و هشت فصل مختصر و مفید با استفاده از زبان عربی جهت انتقال دانش زبان سریانی به خواننده تنظیم کرده است. در عین حال که یک فصل ضمیمه راجع به تلفظ نرم و سخت در انتهای کتاب افزوده است. با مشاهده مبحث تلفظ نرم و سخت به عنوان ضمیمه کتاب از نویسنده کتاب پرسیدم^۳ چرا چنین موضوع مهمی را در انتهای کتاب و به صورت ضمیمه آوردید؟ پاسخ ایشان این بود که برای مخاطب مدنظر این کتاب اهمیت این موضوع آنچنان نیست که در داخل بخش اصلی کتاب آورده شود. به نظر پاسخی قانع کننده نبود.

این دستور زبان برای نوآموزان زبان سریانی که از دانش زبان عربی مناسبی برخوردار

۱. فولوس عبریال و أفرام البستانی، ۱۹۶۴، اللغة السريانية، الاصول و القراءه، الجامعه اللبنانیه.

۲. شلیمون ایشو خوشابا، (۲۰۱۲)، دروس فی تعلیم اللغة السريانية، طبعه ثالثه، دهوک، نصیبین.

۳. این گفتگو در تاریخ دوازدهم مهرماه هزار و سیصد و نود و دو در دفتر ایشان در دهوک عراق صورت گرفت.

هستند مفید است. مطالبی که در صفحات بیست و دو و بیست و سه راجع به بحث نقطه و کارکردهای آن نوشته است می‌تواند برای همه علاقمندان این زبان بسیار مفید باشد. در عین حال که ملاحظات مختصر و مفید هر درس کمک خوبی برای دانش پژوهان این عرصه خواهد بود. البته جهت آشنایی با قواعد بیشتر زبان سریانی لازم است تا آثار دیگر خوانده شوند. همچنین در قالب فصل بیست و هشت مطالبی راجع به صورت ادبی محاوره سریانی در دو صفحه بیان شده است. برای آگاهی بیشتر راجع به مکالمات آشوری لازم است منابع دیگر افزون بر این کتاب مطالعه شوند.

ب - واژه‌نامه‌ها

ب - ۱: گنجینه‌های عربی - سریانی - لاتین اوبیزینو

واژه‌نامه عربی - سریانی غربی - لاتین توماسو اوبیزینو اهل ورونا ایتالیا در سال ۱۶۳۶م. در رم منتشر شد.^۱ این واژه‌نامه در مجموع پانصد و هفتاد صفحه‌ای دارای شصت و هشت صفحه فهرست اعلام لاتین است. هفده صفحه اغلاط و تصحیحات واژه‌های عربی و سریانی را در خود جای داده است. همچنین شانزده صفحه ارجاعات در ضمیمه آن گنجانده شده است. حدود چهار صد و چهل و هفت صفحه هم فهرست واژه‌ها و معادل‌های آنها می‌باشد.

این اثر هم به لحاظ بررسی گذشته واژه‌نامه نویسی سریانی ارزشمند و قابل تأمل است و هم به جهت بررسی معادل‌های سریانی و لاتین که برای واژه‌های عربی برگزیده شده اند می‌تواند مد نظر پژوهشگران قرار گیرد. در نگاه اول ممکن است اثری ناکارآمد تلقی شود اما با کمی تحمل می‌توان از آن بسیار بهره برد.

ب - ۲: واژه‌نامه سریانی کاستلی

ادموندی کاستلی در سال ۱۷۸۸م. واژه نامه‌ای راجع به زبان سریانی غربی تدوین

1. Tommaso Obizzino, (1936), Thesaurus Arabico-Syro-Latinvs, Romae, Sac. Congregationis de propag.fide.

نمود.^۱ این واژه‌نامه به زبان لاتین - سریانی غربی در نهصد و هشتاد صفحه به همراه نه صفحه ابتدایی و دو صفحه اضافات و تصحیحات در اختیار علاقمندان قرار گرفته است. چنانکه در معرفی اثر بعدی مشاهده خواهید نمود مکمل این اثر را آگرل در سال ۱۸۳۹م. منتشر کرد.

به جهت آشنایی با سابقه معادل‌های ارائه شده به زبان لاتین برای واژه‌های سریانی غربی به‌طور خاص و سریانی به‌طور کلی می‌تواند اثری ارزشمند برای پژوهشگران تلقی شود.

ب - ۳: مکمل واژه‌نامه سریانی کاستلی

آگرل علاوه بر دستور زبان سریانی مکمل واژه‌نامه سریانی کاستلی را هم منتشر نمود. این واژه‌نامه به صورت سریانی - لاتین در سال ۱۸۳۹م. منتشر شد.^۲ متأسفانه از این اثر فقط یکصد و بیست و دو صفحه اول به همراه شش صفحه مقدمه، کتابشناسی و اختصارات آن در دسترس نگارنده است.

بررسی آن از جهت معادل‌های لاتینی که برای واژه‌های سریانی غربی برگزیده می‌تواند مفید باشد. یکاش نسخه کامل آن در دسترس باشد.

ب - ۴: گنجینه سریانی پین اسمیت

رابرت پین اسمیت مؤلف «گنجینه سریانی»^۳ استاد اسبق دانشگاه آکسفورد متولد هفتم نوامبر ۱۸۱۸م. در چیپینگ کمپدن^۴ فراگیری زبان‌های باستانی را با آموختن زبان عبری از خواهر بزرگتر خویش آغاز کرد. با استفاده از دو بورس تحصیلی در سال‌های ۱۸۴۰ و

1. Edmundi Castelli, (1788), Lexicon Syriacvm, Goettingae, Svmtibvs Jo. Christ. Dieterich.
2. Carolus Magnus Agrell, (1839), Supplementa ad Lexicon Syriacum Castellianum, Upsaliae, Queen's University.
3. R. Payne Smith, (1879 & 1901), Thesaurus Syriacus, Oxonii, E Typographeo Clarendoniano.
4. Chipping Campden.

۱۸۴۳م.^۱ همچنین آموزش‌های مکمل آنها دانش خود را به گونه‌ای افزایش داد که استاد دانشگاه آکسفورد شد. واژه‌نامه «گنجینه سریانی» را می‌توان مهم ترین اثر پین اسمیت خواند.

جلد اول این واژه‌نامه معظم چهار زبانه سریانی غربی - یونانی - لاتین و عربی واژه‌های حروف الپ تا کپ را در بر می‌گیرد. این مجلد همانند مجلد ثانی خود به صورت دو ستون در هر صفحه تنظیم شده است. مجلد نخست در هزار و هشتصد و شصت و چهار ستون و مجلد دوم در دو هزار و ششصد و پنجاه و چهار ستون که در مجموع چهار هزار و پانصد و هجده ستون می‌شوند. مجلد نخست در سال ۱۸۷۹م. و مجلد ثانی شش سال پس از مرگ وی در سال ۱۹۰۱م. منتشر گردید.

این دو جلد دارای مجلدی مکمل هستند که آن را دختری وی، جسی پین اسمیت مارگولیوت در سال ۱۹۲۷م. در آکسفورد منتشر ساخت.^۲ این مجلد در سیصد و چهل و پنج صفحه و نوزده صفحه ابتدایی همراه با سه صفحه افزوده‌ها و اختصارات تنظیم شده است. این اثر برخلاف نسخه اصلی که چهار زبانه بود به صورت دوزبانه سریانی غربی - انگلیسی نوشته و منتشر گردید.

راجع به این واژه‌نامه باید گفت یکی از بهترین واژه‌نامه‌ها راجع به زبان سریانی است. به ویژه اگر دغدغه مراجعه کننده به آن مربوط به واژه‌های یونانی و حتی لاتین دخیل در سریانی باشد این کتاب بهتر از هر واژه‌نامه سریانی دیگر کارایی خود را عیان می‌نماید. در مراحل تخصصی مطالعات سریانی پژوهشگران ناگزیر به استفاده از این اثر هستند.

ب - ۵: واژه‌نامه سریانی - عربی قرداحی

جبرائیل قرداحی واژه‌نامه سریانی - عربی خود را در دو مجلد مبتنی بر رسم الخط سریانی غربی به صورت جداگانه در دو تاریخ متفاوت منتشر نمود. جلد اول در سال

1. http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Payne_Smith.

2. J. P. Margoliouth, (1927), Supplement to the Thesaurus Syriacus, Oxford, Clarendon press.

۱۸۸۷م. در بیروت منتشر شد. این جلد در ششصد و دوازده صفحه همراه با هشت صفحه تصحیح اغلاط حروف الپ تا کپ را در بر می‌گیرد. جلد دوم در سال ۱۸۹۱م. نیز در بیروت منتشر شد. این مجلد از حرف لمد آغاز و به حرف آخر یعنی تو ختم می‌گردد. قردادحی این مجلد را بدون حواشی معمول در بعضی واژه‌نامه‌ها در هفتصد و یک صفحه همراه با شش صفحه تصحیحات در اختیار علاقمندان قرار داده است. کسانی که با زبان عربی آشنایی دارند معمولاً از این واژه‌نامه استفاده می‌کنند. انتشارات گریاس به خاطر کاربرد فراوان اش آن را در سال ۲۰۰۷م. تجدید چاپ کرد.

ب - ۶: واژه‌نامه سریانی - لاتین بران

بران واژه‌نامه لاتین خود را در هفتصد و هفتاد و سه صفحه بعلاوه نه صفحه ابتدایی کتاب در سال ۱۸۹۵م. در بیروت منتشر کرد. این واژه‌نامه مبتنی بر رسم الخط سریانی غربی با سه صفحه مقدمه و سه صفحه اختصارات به زبان لاتین تدوین شده است. در مواقع لزوم به معادل‌های یونانی هم اشاره می‌کند. در مقدمه لاتین بران طی سخنی باخوانندگان به واژه‌نامه‌های سریانی منتشرشده در گذشته از بر بهلول و بر علی، دوال و هوفمان، کاستلی^۴، برنشتاین^۵، پین اسمیت، قردادحی و بروکلمان در کنار نکاتی پیرامون روش کار خود و برخی معادل‌های انتخابی اش مطالبی را به استحضار مخاطبان می‌رساند. با همه تلاشی که بران برای تهیه اثرخویش صورت داده است ولی این اثر تا آنجا که نگارنده اطلاع دارد هیچگاه نتوانست جایگاهی هم ردیف واژه‌نامه‌های پین اسمیت یا بروکلمان پیدا کند. البته که به هیچ عنوان نمی‌تواند جایگزین واژه‌نامه بر بهلول شود. این اثر را باید به عنوان منبعی «این هم هست» تلقی کرد. و شاید فرصتی برای استفاده از آن

1. P. G. Cardahi, (1887), Dictionarium Syro-Arabicum, Beriti, Ex Typogr. Catholica S.J.
2. P. G. Cardahi, (1891), Dictionarium Syro-Arabicum, Beriti, Ex Typogr. Catholica S.J.
3. J. Brun, (1895), Dictionarium Syriaco-Latinum, Beryti Phoeniciorum, Typographia PP.Soc.Jesu.
4. Castelli.
5. Bernstein.

زمانی که واژه‌نامه‌های بسیار مهم دیگر سریانی در دسترس باشند، پیش نیاید.

ب - ۷: واژه‌نامه سریانی بروکلیمان

واژه‌نامه سریانی بروکلیمان با دو مقدمه به نسبت کوتاه، یکی از نولدکه و دیگری از خود بروکلیمان در سال ۱۸۹۵م. توسط انتشارات رویتز و ریچارد در برلین منتشر شد.^۱ واژه‌نامه در پانصد و ده صفحه به همراه هشت صفحه مقدمه کتاب تنظیم شده است. اثر به زبان سریانی غربی و لاتین می‌باشد ولی به جا به معادل‌های عبری و یونانی واژه‌ها هم اشاره می‌نماید.

نولدکه در مقدمه خود بر این واژه‌نامه بر تلاش بروکلیمان که در مدت زمان کوتاهی با تهیه این واژه‌نامه پاسخگوی نیاز آن زمان شد ارج نهاد. به نظر وی همت وی در تهیه این اثر سبب شد پژوهندگان سریانی جهت فهم معنای واژه‌های سریانی و آرامی از مطالعه کتاب‌های بسیار رهایی یابند.^۲

بروکلیمان در مقدمه خود به استفاده از روش یعقوبی‌های یونانی و واژه‌های نسطوری بدون غرض ورزی اذعان می‌کند. منابع وی برای واژه‌نامه اش، چنانکه خود اظهار می‌دارد کتاب مقدس، آثار ابن عبری و الیاس نصیبینی^۳ است.^۴

این واژه‌نامه اثری است قابل استناد و مرجع به خصوص برای کسانی که توانایی استفاده از منابع لاتین را دارند. در حال حاضر دو متن تجدید نظر شده این واژه‌نامه هم در اختیار علاقمندان می‌باشد. و دانش پژوهان می‌توانند از «فرهنگ لغات سریانی - انگلیسی» گوشن گوتشتاین و «واژه‌نامه سریانی» سوکولوف بهره مند گردند.^۵

ب - ۸: گنجینه زبان سریانی اودو

واژه‌نامه توما اودو در سال ۱۸۹۷م. در موصل عراق منتشر شد. این واژه‌نامه هزار و

1. Carolo Brockelmann, (1895), Lexicon Syriacum, Berlin, Reuther & Reichard.

2. Ibid, pp.III&IV.

۳. همان الیا برش‌نایا.

4. Ibid, p.VII.

۵. این دو واژه‌نامه در ادامه معرفی می‌شوند.

صد و بیست و پنج صفحه‌ای در دو مجلد به صورت سریانی - سریانی یا بنابر تعبیری دیگر سریانی - آشوری نوشته شده است. مؤلف در ابتدای مجلد اول یازده صفحه مقدمه به زبان آشوری نوشته است. جلد اول طبق معمول همه واژه‌نامه‌های سریانی با الپ آغاز می‌شود و با چهار صد و نود و دو صفحه به حرف کپ ختم می‌شود. جلد دوم با حرف لمد شروع و به حرف تو در صفحه ششصد و سی و پنج خاتمه پیدا کرده است. معمولاً آشوری‌ها و کسانی که به اندازه کافی با زبان معاصر آشوریان آشنا هستند از این واژه‌نامه استفاده می‌کنند. اثری بسیار معتبر و شناخته شده است. علاقمندان حرف‌های زبان آشوری معمولاً نسخه‌ای از آن را دم دست دارند و در مواقع لزوم از آن استفاده می‌کنند.

ب - ۹: واژه‌نامه سریانی جدید - انگلیسی یوحنا

آبراهام یوحنا متولد بیست و ششم آوریل ۱۸۵۳م. در ارومیه می‌باشد. در همین شهر تحصیلات ابتدایی و آموزش‌های مقدماتی در حوزه زبان‌های شرقی‌ای همچون سریانی، عربی، عبری، فارسی، ارمنی و همین‌طور الهیات را طی نمود. با طی مدارج دینی مسیحیت در ایران و آمریکا در سال ۱۸۹۳م. جهت تکمیل تحصیلات خود در زمینه زبان‌های سامی وارد دانشگاه کلمبیا شد.^۱ وی علاوه بر واژه‌نامه اثری تحت عنوان «مرگ یک قوم» تألیف کرده است.^۲

واژه‌نامه وی^۳ مبتنی بر رسم‌الخط سریانی شرقی در شصت و پنج صفحه بعلاوه هفده صفحه ابتدایی کتاب شامل دیباچه و مقدمه مؤلف همچنین اختصارات تقدیم علاقمندان شده است. در دیباچه مؤلف از دشواری‌های پیش روی وی در تهیه این واژه‌نامه، سابقه علاقمندی اش به تهیه و سرانجام رساندن این واژه‌نامه به همراه تقدیرهای وی از همراهانی که یاری رسان اش بودند، مطلع می‌گردیم. در مقدمه علاوه بر نکاتی پیرامون

1. <http://www.atour.com/people/20010702b.html>.

2. Abraham Yohannan, (1916), The Death of a Nation, New York, G.P.Putnam's Sons.

3. Abraham Yohannan, (1900), Modern Syriac-English Dictionary, New York, Columbia University.

حرف نویسی بعضی واژه‌ها به جغرافیای سریانی و گذشته سریانی‌ها، زبان سریانی، محتوای این واژه‌نامه پنجاه هزار کلمه‌ای و مشتقات آنها اشاره می‌کند. از این بابت که در زمینه سریانی شرقی جدید آثار متعددی تألیف نشده این اثر می‌تواند مهم تلقی گردد. ولی به نظر نمی‌رسد جایگاهی در ردیف اثر مک لین داشته باشد. باید اثر استودارد را دید آنگاه قضاوت کرد که نسبت اثر آبراهام با استودارد چگونه است؟

ب - ۱۰: واژه‌نامه سریانی بر بهلول

حسن بر بهلول زبان شناس و اسقف کلیسای شرق در قرن دهم میلادی بود. نام وی در فهرست مقام‌های ارشد کلیسا که توسط عبدیشو اول تدوین شده مشاهده می‌شود.^۱ به احتمال نام کامل وی حسن بر بهلول الوانی طیرحانی متولد ۹۶۳م. بوده است.^۲ در سال ۱۶۵۹م. نسخه سریانی - ارمنی این واژه‌نامه به همراه برخی اصطلاحات عربی توسط افرایم وانکی کرکری^۳ منتشر شد که امروز در موزه هاوتون^۴ دانشگاه هاروارد نگهداری می‌شود. همچنین خلاصه‌ای از واژه‌نامه بر بهلول در سال ۱۷۲۴م. توسط سیمون منعی^۵ منتشر شد.^۶

اثر بر بهلول اسطرانگلی - عربی و با مقدمه لاتین توسط روبن دوال در سه مجلد به سال ۱۹۰۱م. در پاریس منتشر گردید.^۷ مجلد اول با مقدمه‌ای به خط اسطرانگلی در دو ستون در نهصد و هشتاد و چهار صفحه از حرف آلپ تا لمّد تدوین شده است. مجلد دوم حروف میم تا تو را در بر می‌گیرد و به ستون دو هزار و نود و هشت خاتمه می‌یابد. دوال مجلد سوم را به مقدمه خود و دویست و چهل و شش صفحه ضمیمه، اضافات و

1. http://en.wikipedia.org/wiki/Bar_Bahlul.
2. Ighnātyūs Afrām I, (2003), The Scattered Pearls: A History of Syriac Literature and Sciences, USA, Gorgias press, p.26.
3. Ephraim Wanki of Karkar.
4. Houghton.
5. Simon of Man'im.
6. Ighnātyūs Afrām I, (2003), ibid.
7. Rubens Duval, (1901), Lexicon Syriacum Hassano Bar Bahlule, Parisiis, E Reipublicae Typographaeo.

تصحیحات اختصاص داده است.

این اثر به جهت معرفی واژه‌های اسطرانگلی از جمله منابع بسیار مهم جهت استناد تلقی می‌شود. به جرأت می‌توان گفت مرجعی به این اهمیت در زمینه اسطرانگلی کمتر می‌توان برشمرد. استفاده از آن به همه علاقمندان آموزش زبان سریانی و آرامی توصیه می‌گردد. این واژه‌نامه به صورت دو جلدی در کتابخانه پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی قرار دارد. همچنین دو کپی آن طی فرآیندی در بخش ایرانشناسی کتابخانه ملی ایران قرار گرفت.

ب - ۱۱: واژه‌نامه لهجه‌های بومی سریانی مک لین

آرتور مک لین شش سال پس از انتشار کتاب «دستور زبان لهجه‌های بومی سریانی» واژه‌نامه این لهجه‌ها را تحت عنوان «واژه‌نامه لهجه‌های بومی سریانی» به علاقمندان عرضه نمود.^۱ مک لین در مقدمه اظهار می‌دارد بخش عمده منابع این واژه‌نامه حاصل مشاهدات وی در طول پنج سال مطالعه در منطقه بود. اثر واژه‌های سریانی شرقی در کردستان، شمال غربی ایران و موصل را پوشش می‌دهد. البته گاهی به واژه‌های لهجه‌های یهودیان زاخو، آذربایجان و سریانی غربی طور عبدین و ملولا هم اشاراتی دارد. در مقدمه کتاب مک لین با دسته بندی لهجه‌ها به چهار دسته گروه ارومیه، گروه شمالی، گروه عشیره‌ای یا قبیله‌ای و گروه جنوبی به شرح مختصر گروه بندی خود می‌پردازد. وی ضمن اشاره به سابقه پژوهش در این لهجه‌ها نکاتی پیرامون تلاش‌های استوئارد خاطرنشان می‌سازد. و در نهایت اشاراتی راجع به محتوای واژه‌نامه خویش از جمله سازماندهی، نحوه نگارش تلفظ حروف و همین‌طور اختصارات دارد. وی این کتاب را به صورت سریانی شرقی - انگلیسی تنظیم کرده و در سیصد و سی و چهار صفحه به همراه بیست و دو صفحه مقدمه و اختصارات در اختیار علاقمندان گذاشته است. برای کسانی که راجع به زبان معاصر آشوریان و در مجموع سریانی یا آشوری جدید پژوهش می‌کنند اثری بسیار مهم تلقی می‌شود و نمی‌توان آن را نادیده گرفت. البته

1. Arthur John Maclean, (1901), Dictionary of the Dialects of Vernacular Syraic, Oxford, Clarendon press.

پژوهشگران با مذاقه در محتوای کتاب و پژوهش‌های بیشتر در منابع زبان معاصر آشوریان می‌توانند برخی نواقص این اثر را به لحاظ کمی و کیفی مرتفع نمایند.

ب - ۱۲: واژه‌نامه مجمل سریانی جی. پین اسمیت

جسی پین اسمیت دو سال پس از انتشار جلد دوم واژه‌نامه پدرش «گنجینه سریانی» واژه‌نامه مجمل خود را که بر اساس واژه‌نامه پدرش آن را شکل داده بود در سال ۱۹۰۳ م. در آکسفورد منتشر نمود.^۱ این واژه‌نامه دو زبانه سریانی غربی - انگلیسی که در شش صد و بیست و شش صفحه بعلاوه هشت صفحه ابتدایی شامل مقدمه و اختصارات به همراه سه صفحه ضمیمه منبع بسیار کارآ و مفیدی جهت دستیابی به معانی واژه‌ها برای نوآموزان تا سطح نیمه حرفه‌ای پژوهش متون سریانی است.

مؤلف در مقدمه به روشنی اظهار می‌کند که اثرش را جهت استفاده نوآموزان الفبایی تنظیم کرده است. به عمد معادل‌های یونانی را فقط در موارد خاص و برخی اسم‌ها مورد استفاده قرار داده است.^۲ به علاقمندان فراگیری زبان سریانی و حتی کسانی که در حوزه زبان آرامی شروع به دانش اندوزی می‌نمایند توصیه می‌گردد با حداقل تمرین راجع به الفبا و واژه‌های سریانی غربی می‌توانند بهره بسیاری از این واژه‌نامه ببرند. البته برای کسانی که خواندن زبان انگلیسی برای شان دشوار است واژه‌نامه‌هایی به زبان‌های فرانسه، عربی، اسپانیایی و لاتین معرفی شده اند. آنها می‌توانند از آن منابع استفاده کنند.

ب - ۱۳: فهرست واژه‌های سریانی - عربی بر علی

ریچارد جیمز هوراتیو گوتتهایل متولد سیزده اکتبر ۱۸۶۲ م. در منچستر^۳ و متوفای بیست و دو می ۱۹۳۶ م. در نیویورک^۴ واژه‌نامه ایشو بر علی که در نیمه دوم قرن نهم

1. J. Payne Smith, (1957), A Compendious Syriac Dictionary, Oxford, Clarendon press.
2. Ibid, p. v.
3. http://en.wikipedia.org/wiki/Richard_James_Horatio_Gotttheil
4. www.islamicmanuscripts.info/reference/articles/bloch-1936-gotttheil.

میلادی می‌زیسته را در سال ۱۹۰۸م. در رم منتشر کرد.^۱ این واژه‌نامه با رسم الخط اسطرانگلی و پانوشته‌های سریانی غربی در دو مجلد تنظیم شده است. جلد اول دارای چهار صفحه مقدمه به قلم گوتهایل است. وی نکاتی راجع به این اثر خاطرنشان ساخته است. از جمله اینکه در ابتدا قسمت دوم این واژه‌نامه که احتمالاً می‌بایست صفحات دویست و سی و چهار تا چهار صد و نود و شش باشند را مبتنی بر ویراست جرج هوفمان^۲ تدوین نموده است. در ادامه بیست و یک نسخه خطی که از روی آنها این متن را تنظیم نموده را تشریح می‌کند. بخش واژه‌نامه جلد اول از صفحه یک آغاز و به صفحه دویست و سی و شش ختم می‌شود. مجلد ثانی با صفحه دویست و سی و هفت شروع و در صفحه چهار صد و نود و شش خاتمه می‌یابد.

به نظر نمی‌رسد این واژه‌نامه مورد استفاده روزمره علاقمندان سریانی مگر پژوهشگران حرفه‌ای و منتقدین محتوای واژه‌نامه‌های سریانی باشد. از این رو بهره‌گیری از آن برای دانش پژوهان گذشته واژه‌نامه‌های سریانی توصیه می‌گردد.

ب - ۱۴: فرهنگ لغات سریانی - انگلیسی گوشن گوتشتاین

زبان‌شناس زبان‌های سامی موشه گوشن گوتشتاین متولد ۱۹۲۵م. برلین^۳ جهت کمک به دانشجویان فراگیری زبان سریانی کتاب «فرهنگ لغات سریانی - انگلیسی» با تصحیح واژه‌نامه سریانی بروکلیمان در سال ۱۹۷۰م. منتشر نمود.^۴

کتاب به صورت موجز در نود و پنج صفحه به همراه حدود شش صفحه مقدمه تنظیم شده است. مؤلف در مقدمه اشاره می‌کند بنابر ضرورت در تدریس سریانی و جهت رفع احتیاجات دانشجویان این اثر مبتنی بر اصلاح اثر بروکلیمان و درج اسامی خاص به همراه یادداشت‌هایی مربوط به نکات ریشه‌شناسی واژه‌ها تدوین نموده است. البته هر جا لازم

1. Richard James Horatio Gottheil, (1908), Bar 'Ali(Īshō) The Syriac-Arabic Glosses, Roma, Della R.Accademia dei Lincei.
2. Georg Hoffmann.
3. http://en.wikipedia.org/wiki/Moshe_Goshen-Gottstein.
4. M. H. Goshen-Gottstein, (1970), A Syriac-English Glossary, Wiesbaden, Otto Harrassowitz.

بوده به معادل‌های یونانی و عبری واژه‌ها هم اشاره می‌کند. این که گوشتشتاین واژه‌نامه بروکلیمان را تصحیح کرد و بعدها این هدف توسط سوکولوف به شکلی بسیار مناسب‌تر انجام شد موضوع جالبی است. دانستن این مسئله که در یک محیط جغرافیایی مشخص چطور بحث تصحیح واژه‌نامه بروکلیمان مطرح بود؟ ایده پردازان چه کسانی بودند؟ چه تلاش‌هایی علاوه بر این دو صورت پذیرفت که حاصل آن این اثر و کتاب سوکولوف است خود می‌تواند موضوعی قابل تأمل باشد. حاصل چنین تأملی در توجه به رویکردهای هم پوشان در رقم زدن آثار علمی کشورمان می‌تواند نمود یابد.

کتاب گوشتشتاین را می‌توان اثری مفید جهت آشنایی دانش پژوهان با معناهای انگلیسی واژه‌های زبان سریان قلمداد کرد.

ب - ۱۵: واژه‌نامه سریانی - فلسطینی شولتس

فریدریکو شولتس «واژه‌نامه سریانی - فلسطینی» را در سال ۱۹۳۰م. منتشر کرد.^۱ کتاب علاوه بر مقدمه شانزده صفحه‌ای در دویست و بیست شش صفحه تنظیم شده است. این واژه‌نامه به زبان لاتین و رسم‌الخط سریانی غربی نوشته شده است. شولتس در مقدمه خود بر نیاز بوجود آمده راجع به زبان سریانی فلسطینی تأکید می‌کند و بیان می‌کند که تا زمان تألیف این اثر منبعی که پاسخگوی این نیاز باشد در دسترس نبود.

شاید مهمترین قسمت این واژه‌نامه مقدمه مؤلف آن باشد. جایی که راجع به اهمیت زبان سریانی فلسطینی و نیاز به وجود منبعی به عنوان واژه‌نامه آن تأکید می‌کند. ایکاش توضیحی شایسته و بایسته راجع به این زبان در اختیار علاقمندان قرار می‌داد.

1. Fridericu Schulthess, (1930), Lexicon Syropalatinum, Berolini, Aedibus Georg, Reimer.

ب - ۱۶: واژه‌نامه آشوری - انگلیسی اوراهام

واژه‌نامه الکساندر ژوزف اوراهام در سال ۱۹۴۳م. در ایلینویز آمریکا منتشر شد.^۱ این اثر سریانی شرقی - انگلیسی پانصد و هفتاد و شش صفحه‌ای با هجده صفحه ضمیمه اعم از گزیده متن سریانی شرقی و الفبا همچنین نمایش ارزش عددی حروف الفبای سریانی شرقی به صورت دو زبانه تنظیم شده است.

کتاب دارای دو مقدمه است. دیباچه را م. اسپرینگلینگ^۲ از دانشگاه شیکاگو در بیست و نه مارس ۱۹۴۳م. نوشت. وی در دیباچه خود با اشاره مختصر راجع به نحوه شناخته شدن و مخاطرات هضم شدن آشوری‌ها در آمریکا بر ابعادی از اهمیت این کتاب، ارزش‌های حرف نویسی بکار رفته در کتاب و در عین حال نواقص مشهود اثر می‌پردازد.

مؤلف مقدمه خود را با ضرورت در دسترس بودن واژه‌نامه‌ای آشوری - انگلیسی آغاز می‌کند. در ادامه به دقت‌های مبذول در انتخاب واژه‌ها، معادل‌ها و تعریف‌ها اشاره صریح دارد. در انتها به وجوه تمایز اثر خود از حیث تلفظ صحیح^۳، آوا نگاری همراه با تفکیک چند سیلابی‌ها و هجی کردن شان به لحاظ آوانگاری جهت تسهیل در تلفظ کلمات همچنین دقت در ترجمه‌ها و تعریف‌ها نکاتی را ارائه می‌نماید.

لازم به ذکر است الکساندر ژوزف اوراهام متولد هفتم فوریه ۱۸۹۸م. در روستای ارمود - آقاجه^۴ ارومیه است که پس از طی آموزش‌های مقدماتی در روستای محل تولد خویش و شهر ارومیه در پانزده سالگی به آمریکا مهاجرت می‌کند. وی فارغ التحصیل کالج میکروبیولوژی پزشکان و جراحان^۵ است. در کنار لابراتوار ایکس - ری^۶ با تأسیس انتشاراتی «کانسولیدیت پرس»^۷ به فعالیت در حوزه معرفی میراث تمدنی آشوریان

1. Alexander Joseph Oraham, (1943), Dictionary of the Assyrian Language and English, USA, Consolidated.
2. M. Sprengling.
3. Orthoepey.
4. Armoode-aghadge.
5. Physicians and Surgeons College of Microbiology.
6. X-ray.
7. Consolidated press.

پرداخت.^۱

اگرچه کتاب اوراهام در زمان خود اثر پیش رو و بسیار مهم تلقی می‌شد ولی امروزه از آن همچون اثری مکمل و برای برخی ارجاع‌های محدود می‌توان بهره برد. معمولاً برای مراجعات معمول خود آشوری‌ها از واژه‌نامه اودو یا برای معادل عربی از واژه‌نامه اوجین مَنّا و برای واژه‌های خیلی تخصصی به کتاب پین اسمیت مراجعه می‌کنند. در مورد غیر آشوری‌ها عمده مراجعات به واژه‌نامه جی - پین اسمیت است. بنابراین کتاب اوراهام معمولاً جزء منابع دارای اولویت چندم تلقی می‌شود.

ب - ۱۷: واژه‌نامه سریانی کوبرت

ریموند کوبرت واژه‌نامه سریانی غربی - لاتین خود را در سال ۱۹۵۶م. در رم منتشر کرد.^۲ به نظر می‌رسد وی متولد ۱۹۰۳م. و متوفای ۱۹۸۷م. باشد. این کتاب در دویست و شانزده صفحه با نیم صفحه اضافات و همچنین هشت صفحه ابتدایی کتاب که در بر گیرنده مقدمه مؤلف و اختصارات است در دسترس علاقمندان قرار داده شده است.

کوبرت در مقدمه کتاب ضمن برشمردن واژه‌نامه‌های مهمی همچون آثار رابرت پین اسمیت، بروکلیمان و بران به ارائه برخی مشخصات اثر خویش می‌پردازد. در ادامه به شیوه چیدمان واژه‌ها پرداخته و توضیح می‌دهد که واژه‌ها به صورت الفبایی و بر اساس شکل سوم شخص مفرد مذکر مرتب شده اند. و اولویت در چیدمان صورت P^al واژه‌ها می‌باشد.

کتاب کوبرت برای کسانی که با زبان لاتین آشنا هستند می‌تواند جهت مرور معادل‌های انتخابی وی در مقایسه با معناهایی که دیگران در واژه‌نامه‌های خویش ارائه نموده اند مفید باشد. شاید چنین بتوان انگاشت که خود کوبرت هم تصمیم بر تدوین واژه نامه‌ای مرجع در ردیف اثر رابرت پین اسمیت نداشته است. و به دنبال شکل دادن به اثری موجز و مختصر در عین حال مفید بود. حال آنکه همه این اهداف را جسیکا پین اسمیت در واژه‌نامه خود محقق ساخته است.

1. Alexander Joseph Oraham, ibid, p. 6.

2. Raimund Köbert, (1956), Vocabularum Syriacum, Roma, Pontifium Institutum Bibleum.

ب - ۱۸: قاموس کلدانی - عربی اوجین منّا

این قاموس را دکتر روفائیل بیداوید با الحاقاتی در سال ۱۹۷۵م. در بیروت منتشر نمود.^۱ اثر مبتنی بر رسم الخط سریانی شرقی در نهصد هشتاد و شش صفحه بعلاوه بیست و هشت صفحه ابتدایی تنظیم شده است. روفائیل بیداوید در مقدمه کتاب ضمن بر شمردن واژه‌نامه‌های دیگر سریانی از اثر توما اودو تا آثار جی. پین اسمیت، مک لین، رابرت پین اسمیت، بروکلمان و کوستا به اهمیت تجدید چاپ اثر اوجین منّا می‌پردازد. برای علاقمندانی که به اندازه کافی با زبان عربی آشنایی داشته باشند اثری خوب و مفید است. از طرف دیگر محور قرار گرفتن زبان سریانی شرقی علاقمندان به این زبان را ناخودآگاه به سمت بررسی برخی معادل‌های مورد استفاده اوجین منّا می‌کشد.

ب - ۱۹: واژه‌نامه آشوری - عربی برعم اللغه ملکو آشیشا

عودیشو ملکو گیورگیس آشیشا واژه‌نامه خود در قالب ترکیبی از سه جزء تلفظ واژه‌های دخیل، معادل‌های واژه‌های آشوری و برابری آشوری - عربی واژه‌های علوم تدوین نموده است.^۲

ده صفحه از اوایل کتاب به ارائه تلفظ‌های محلی، کتابی و قاموسی برخی واژگان دخیل در آشوری اختصاص یافته است. پانصد و هشتاد و هشت صفحه اثر معادل‌های عربی واژگان سریانی را ارائه می‌کند. و در بخش سوّم که از صفحه پانصد و نود آغاز و به صفحه هفتصد و پنج ختم شده معادل‌های واژه‌های خاص علوم چون فیزیک، شیمی، مهندسی، ریاضیات، برق، نجوم و معدن به صورت آشوری - عربی همراه با نام لاتین آنها در اختیار مخاطب قرار گرفته است.

دو نکته راجع به این اثر قابل تأمل است:

الف: در بخش افعال بیشتر تمرکز بر افعال ثلاثی مجرد است.

۱. یعقوب اوجین منّا، (۱۹۷۵)، قاموس کلدانی-عربی، بیروت، مرکز بابل.

۲. عودیشو ملکو آشیشا، (۱۹۹۷)، برعم اللغه، بغداد، کنیسه المشرق.

ب: یکاش نگارنده اثر در جایی از اثر به همکاری بنیامین حداد و یونان هوزایا که برای تهیه بخش‌هایی از این کتاب با ایشان همراهی کردند اشاره می‌کردند.

ب - ۲۰: واژه‌نامه مختصر سریانی فرّ و نوگراس

خوان فرّ و ماریا آنتونیانو گراس واژه‌نامه سه زبانه سریانی - کاستلی^۱ - کاتالان^۲ خود را در سال ۱۹۹۹م. در بارسلون منتشر شد.^۳ کتاب در سیصد و بیست و چهار صفحه با رسم‌الخط اسطرانگلی و واژه‌های سریانی غربی تنظیم شده است. این اثر با مقدمه، کتابشناسی و اختصارات آغاز می‌شود و با یک دعا ختم می‌شود. مؤلفان در مقدمه اشاره می‌کنند که اثرشان را جهت استفاده دانشجویان تهیه کرده اند. افرادی که آشنایی لازم و کافی راجع به زبان‌های اسپانیایی و کاتالان داشته باشند می‌توانند از این کتاب استفاده کنند. دیگران می‌توانند از منابع دیگر که به تکرار در همین بخش واژه‌نامه نام آنها ذکر شده استفاده نمایند.

ب - ۲۱: واژه‌نامه یاقوت سریانی اُسمر ملکی

اُسمر ملکی واژه‌نامه سریانی - عربی و عربی - سریانی خود را با محور قرار دادن زبان عربی و رسم‌الخط سریانی غربی علاوه بر واژه‌ها و عبارات مطالب مفید دیگری هم در این اثر خود گنجانده است.^۴ نسخه‌ای که نگارنده بررسی نمود چاپ سال ۲۰۰۲م. است. ولی به نظر می‌رسد اول بار در سال ۱۹۹۱م. منتشر شده باشد.

۱. زبان کاستلی اصطلاحی است که برای زبان معیار اسپانیایی استفاده می‌شود و بیشتر در مناطق مرکز و شمال اسپانیا مورد استفاده قرار می‌گیرد. نک:

http://en.wikipedia.org/wiki/Castilian_Spanish.

۲. زبان کاتالان با وجود بعضی شباهت‌ها با زبان کاستلی در اصل به منطقه والنسیای اسپانیا تعلق دارد و در بخش‌های شرقی منطقه پیرنه مورد استفاده قرار می‌گیرد. نک:

Maria Pilar Safont Jordà, (2005), Third Language Learners: Pragmatic, Production and Awareness, Great Britain, Cromwell Press. p.87.

3. Joan Ferrer v Maria Antonia Nogueras, (1999), Breve Diccionario Siríaco: Siríaco-Castellano-Catalán, Uni. de Barcelona, Estudios de filología Semítica 1.

۴. جوزف اُسمر ملکی، (۲۰۰۲)، الآلی السریانیة، القامشلی، الیمامه.

جوزف اُسمر علاوه بر این واژه‌نامه دارای آثار دیگری نیز هست. برخی از آنها عبارتند از:

- راهنمای شکل‌گیری زبان سریانی (۲۰۰۲ م).^۱
- رنگ و بوی تاریخی در نام‌های سریانی روستاها (۲۰۰۱ م).^۲

ب - ۲۲: واژه‌نامه سریانی کوستا

ویراست سوّم واژه‌نامه سریانی لویی کوستا در سال ۲۰۰۲ م. در بیروت منتشر شد.^۳ کتاب به صورت چهار زبانه سریانی غربی - فرانسه - انگلیسی - عربی تنظیم شده است. مقدمه بیست و سه صفحه‌ای آن دو مقدمه مشابه هم به زبان انگلیسی و عربی دارد که در آن مؤلف ضمن نام بردن از واژه‌نامه‌های بروکلیمان، رابرت پین اسمیت، بران، کوبرت و جی. پین اسمیت به عنوان آثار مهم در این حوزه به معرفی جایگاه اثر خویش در میان این‌ها می‌پردازد. هر مقدمه یک پیوست تذکرات دارد که در آن به برخی نکات مهم جهت بهره بردن هرچه بهتر از کتاب اشاره دارد. پنج صفحه اختصارات، الفبای سریانی و کلدانی به همراه برخی معادل‌های عربی - فرانسه - انگلیسی مورد استفاده در کتاب بقیه مقدمه را تشکیل می‌دهند.

این کتاب سیصد و نود و نه صفحه‌ای به همراه بیست و سه صفحه مقدمه آن منبع ارزشمندی برای علاقمندان زبان سریانی به‌طور کلی و زبان سریانی غربی به صورت خاص تلقی می‌گردد. استفاده از آن به دوستداران زبان سریانی توصیه می‌شود. گاهی معادل‌های آن راه‌گشا و گاهی موید ترجمه‌هایی است که در منابع دیگر آمده و این خود مایه تأیید و تقویت مطلبی است که پژوهشگر به آن رسیده است.

ب - ۲۳: واژه‌نامه آرامی جدید اوده، لیمسو و الجیلو

نیکلاس اوده، نینب لیمسو و نیکلاس الجیلو به عنوان پژوهشگران حرفه‌ای فرهنگ

۱. مرشد الأنام للغه السریان، (۲۰۰۲).

۲. النكهة التاريخية في أسماء القريالسرانية، (۲۰۰۱).

3. Louis Costaz, (third ed.), (2002), Dictionnaire Syriaque-Français, Beyrouth, Dar El-Machreq.

آشوری با همکاری یکدیگر واژه‌نامه‌ای مختصر و مفید دو زبانه - دو طرفه آرامی - انگلیسی و انگلیسی - آرامی را در سال ۲۰۰۷م. منتشر کردند.^۱ این واژه‌نامه معادل‌های واژه‌های انگلیسی را به دو زبان سریانی شرقی^۲ و سریانی غربی^۳ ارائه کرده است. همچنین به صورت جداگانه معادل‌های سریانی شرقی و غربی را به انگلیسی داده است. مؤلفان برابره‌ای انگلیسی واژه‌های برگزیده سریانی شرقی را در نوزده صفحه و معادل‌های انگلیسی برگزیده واژگان سریانی غربی را طی بیست و پنج صفحه ارائه کرده اند. همچنین معادل‌های سریانی شرقی - غربی واژگان برگزیده انگلیسی در سی و دو صفحه تدوین کرده اند.

مطالعه و بررسی این کتاب به همه علاقمندان زبان آشوری توصیه می‌گردد. جهت آشنایی با واژه‌هایی که ممکن است ما معادل انگلیسی آنها در ذهن مان باشد اثری کارآمد است. همچنین جهت بررسی تطبیقی واژه‌های سریانی غربی - شرقی مفید و مؤثر خواهد بود.

ب - ۲۴: واژه‌نامه سریانی سوکولوف

واژه‌نامه سریانی هزار و شش صد و هشتاد و هشت صفحه‌ای مایکل سوکولوف نسخه به روز شده واژه‌نامه بروکلیمان است.^۴ بیست و هفت صفحه مقدمه چهل و نه صفحه‌ای کتاب به اختصارات و نشانه‌ها اختصاص دارد. سوکولوف در مقدمه‌ای کوتاه اثر خود را تصحیح، گسترش و به روز ساختن واژه‌نامه بروکلیمان بیان می‌نماید. و دلیل انتخاب کتاب بروکلیمان را هم شناخته شده بودن در زمینه زبان آرامی، موجز بودن و فقدان ارجاع‌های لازم عنوان می‌کند.

این واژه‌نامه اسطرانگلی - انگلیسی که در موارد لازم معادل‌های یونانی و عبری هم در آن ذکر شده اند چهار ضمیمه دارد. ضمیمه اول مقدمه بروکلیمان بر ویراست اول کتاب

1. Nicholas Awde, Nineb Limassau & Nicholas Al-Jeloo, (2007), Modern Aramaic, U.S.A., Hippocrene books.
2. Swadaya or Madinkhaya.
3. Turoyo or Ma'erboyo.
4. Mikhael Sokoloff, (2009), A Syriac Lexicon, New Jersey, Gorgias Press.

اش است. ضمیمه دوم مقدمه نولدکه بر ویراست اول، ضمیمه سوم چشم اندازی بر ویراست اول و ضمیمه چهارم مقدمه بروکلیمان بر ویراست دوم است. به صورت مجزا از اصل کتاب پانزده صفحه تصحیحات بر این کتاب تهیه شده است که اگر سی دی منابع به همراه این کتاب به علاقمندان ارائه شود بخش تصحیحات هم همراه آن ارائه خواهد شد.

ورود این واژه‌نامه به حوزه مطالعات آرامی - سریانی استفاده از واژه‌نامه‌های دیگر را به‌طور جدی تحت تأثیر قرار داده است. این اثر یکی از بهترین منابع برای بررسی معنای واژه‌های آرامی - سریانی است. استفاده از آن به همه دانش پژوهان مطالعات آرامی و سریانی توصیه می‌گردد.

ج - نقد بخش دستور زبان ها

نگارنده علاقمند بود تا منابع ذیل را هم در بخش دستور زبان ها به همان صورتی که دستور زبان های دیگر معرفی شدند مطرح نماید. ولی تلاش ها برای دستیابی به اطلاعات بیشتر به نتیجه نرسید از این رو اطلاعات در دسترس درج می گردد.

یوسف الاهوازی متوفای ۵۸۰م، تیوفیلوس الرهاوی متوفای ۷۸۵م، یوحنا برفنکایی، حنین بن اسحاق ۸۷۳م، اندراوس، یوحنا الاثاری متوفای ۷۳۸م، بر ملکون، بر شقاقو متوفای ۱۲۴۱م، توما مطران داسان، یوسف الماردینی، الحاقلانی متوفای ۱۶۶۴م، الرزی، الشدراوی، العاقوری متوفای ۱۶۴۷م، یعقوب القطربلی متوفای ۱۷۸۳م، التولاوی متوفای ۱۷۴۵م، السمعانی متوفای ۱۷۶۸م، عبدیشوع خیاط متوفای ۱۸۹۹م، شموئیل جمیل متوفای ۱۹۱۷م، حنا دولبانیه متوفای ۱۹۶۹م، پولس بیداری متوفای ۱۹۷۴م، متی کونات الهندی متوفای ۱۹۲۸م، نعمه الله دنو متوفای ۱۹۵۱م، علی العنانی، حنا قره باشی، داود بر پولس، یوسف آیوب، و

- E. Hartwig, Untersuchung zur Syntax des Afraates, Greiswald - leipzig, (1893).
- Abrahm Geiger, Alphabetische und akrostichontiche leider bei Ehräm, ZDMG21(Leipzig 1867), 469 - 76.
- G. M. Amira, Grammatica Syriaca seu Chaldaica?, (1956).
- J. A. von Widmenstadt, Syriacae linguae prima elementa, Antverpiae, (1572).
- C. B. Michael, Syriasmus, id est grammatical linguae Syriacae, (1741).
- J. G. C. Adlere, Brevis linguae Syriacae institution, (1784).
- T. Yates, Syriae grammar principally adapted to the New Testment in that language, (1821).

- A. Merx, Neu syrischen Lesbus, Texte im Dialect des Tūr ‘Abdin, F. Texte; II, vers... Göttingen, (1881).
- Anonym, Syllabaire Chaldéen, Idiome d’ourmiah, Paris, (1886).
- A.J. Wensinck, Het eudeste aramaasch, Utrecht, (1909).
- Cantineau, Grammaire du Palmyrenien épigraphique, Paris, (1935).
- G. Garbini, L’aramaico antico, Roma,(1956).
- J.N. Epstein, A grammar of Babylonian Aramaic, Jerusalem, (1960).

د - نقد بخش واژه‌نامه‌ها

نگارنده علاقمند بود تا منابع ذیل را هم در بخش واژه‌نامه‌ها به همان صورتی که واژه‌نامه‌های دیگر معرفی شدند مطرح نماید. ولی تلاش‌ها برای دستیابی به اطلاعات بیشتر به نتیجه نرسید از این رو اطلاعات در دسترس درج می‌گردد.

عنانیشوع الحدیابی متوفای ۶۵۹م، حنین بن اسحاق متوفای ۸۷۳م، المروزی، حنانیشوع متوفای اوایل قرن دهم میلادی، ابدوکس یا اندوکس یا اودوکس که قبل از ابن عبری می‌زیسته است. آیوب البشرانی، جرجس السدانی که در قرن هجده میلادی می‌زیسته است. خدر الموصلی متوفای ۱۷۵۵م، میخائیل ازرق متوفای ۱۸۸۶م، نعوم فائق نویسنده واژه‌نامه عربی - سریانی متوفای ۱۹۳۰م، حبیقه متوفای ۱۹۴۴م، میخائیل مراد متوفای ۱۹۵۲م، افرام برصوم متوفای ۱۹۵۷م، اسحاق ابراهیم نویسنده واژه‌نامه عربی - سریانی، یوسف عبیا نویسنده دو واژه‌نامه، یکی کلدانی - عربی و دیگری کلدانی محاوره‌ای، حنا ذکریا بنیامین نویسنده واژه‌نامه عربی - کلدانی متوفای ۱۹۷۵م، حنا بشی نویسنده واژه‌نامه عربی - کلدانی محاوره‌ای و

- Andreas Masius, Syrorum peculium: vocabula apud Syros Scriptores, Antverpine, (1521).
- Guidone Fabricio Boderiano, Dictionarium Syro — Chaldaicum, Antverplae, (1569).
- Valent Schindler, Lexicon Pentaglotton: Hebraicum, Syriacum, Talmudico — Rabbinicum et Arabicum, Hannover, (1612 et 1649); London, (1653); Frankfurt, (1653 et 1665).
- Johannes Buxtorf, Epitome Radicum Hebraicarum et Chaldaicarum, Basel, (1607); aliae ed.(1615 - 1735), (Characteris Hebraicis).
- Johannes Baptista Ferrari, Nomenclator Syriacus, Romae (Savaryde Breves; St. Paulinus), (1622).
- Christophorus Crinesius, Lexicon Syriacum, Wittberg, (1612).

- Thorndyke, *Epitome Lexici Hebraici, Syriaci, Rabbinici et Arabici*, London, (1635).
- J. H. Hottinger, *Lexicon Harmonicum: Hebraicum, Chaldaicum, Syriacum, Samaritanum, Aethiopicum, Arabicum et Persicum*, Frankfurt, (1661); Torino, (1664).
- Edmondo Castelli, *Lexicon Heptaglotton: Hebraicum, Chaldaicum, Syriacum, Samaritanum, Aethiopicum, Arabicum et Persicum*, London, 1669, 2voll. 1570p.; London, (1886); Gottingen, (1788).
- Aegidius Gutbir, *Lexicon Syriacum continens omnes New testament Syriaci Dictiones et Particulas*, Hamburg, (1667).
- Andreas Sennert, *Lexici Chaldaici et Syriaci.*, Wisburg, (1669).
- J. Fr. Nicolai, *Lexicon Linguarum: Hebraicae, Chaldaicae, Syriacae, Arabicae, Aethiopicae et Persicae*, Iena, (1670).
- Christoph Cellarius, *Glossarium Syro - Latinum*, Pisa, (1683).
- Ignatius Weitenauer *Hieroglossicon Linguarum Orientalium Hebraicae, Chaldaicae et Syriacae*, (1759).
- J. G. Michaelis, *Edmundi Castelli, Lexicon Syriacum*, Gottingen, (1788).
- Havernick, *supplementorum ad lexica Syriaca*, Oel. I, 1843; vol. III, (1845).
- G.H. Bernstein, *Lexicon Syriacum Chrestomathiae Kirschianae*, d.ed. Lipsiae, (1836).
- Syriac - Malayalam vocabularies and catechism, Mannanam, (1880).
- J. Shleiffer, *Berichtigungen und Ergänzungen zum Supplement des Thesaurus Syriacus*, *Orientalia* 8, (1939), 25 - 58.
- R.Hart, *Colloquial Syriac as spoken in the Assyrian Levies*, Mosul, (1926), 120p.
- H.Ritter, *Turoyo, die volkssprache der Syrischen Christen des Tur 'Abdin*, Beirut, B. 1, (1967); B. 2, (1969).
- I.E.Vinnikof, *Aramaic dictionary*, Palesnstinsk: *Sbornik* 3(1958), 171 - 216; 4(1959), 196 - 240; 7(1962), 192 - 237; 9(1962), 141 - 158; 11(1964), 189 - 232; 12(1965), 218 - 262.

هـ - منابع

هـ-١: منابع آشوری

بختیار، سعید، (١٩٧٤)، *دلائل اللغة السريانية*، دار الفکر، بيروت، لبنان.

جرج، أنیس، (٢٠٠٧)، *كتاب اللغة السريانية*، دار الفکر، بيروت، لبنان.

سحر، مازن، (١٩٥٣)، *دلائل اللغة السريانية*، دار الفکر، بيروت، لبنان.

سحر، مازن، (١٩٢٩)، *دلائل اللغة السريانية*، دار الفکر، بيروت، لبنان.

هـ-٢: منابع عربی

یوسف داود الموصلي السرياني، (١٨٧٩)، *اللمعة الشهية في نحو اللغة السريانية*، موصلي، دير الآباء الدوممكيين.

عوديشو ملكو آشيئا، سوزان يوسف القصراني، (٢٠٠٠)، *الفعل في اللغة الآشورية*، بغداد، المغرب للطباعة و التصميم.

يوسف حبي، (١٩٧٥)، «قواعد اللغة السريانية»، المجلد أول، مجلة مجمع اللغة السريانية، بغداد، مطبعة المعارف.

يوسف حبي، (١٩٧٦)، «معجمات اللغة السريانية»، المجلد ثاني، مجلة مجمع اللغة السريانية، بغداد، مطبعة المعارف.

٨٤ أشتائي با دستور زبانها و واژه‌نامه‌های سریانی، آرامی و آشوری

- اسحق ارملة السرياني، (١٩٢٢)، كتاب الاصول الابتدائية، بيروت، أباء اليسوعيين.
- يوسف دريان، (١٩١٣)، كتاب الاتقان في صرف لغة السريان، بيروت، يوسف صادر.
- جرجس الرزى الراهب الحلبي اللبناني، (بى تا)، بيروت، أباء اليسوعيين.
- يعقوب اوجين منّا، (١٩٧٥)، الأصول الجلية في نحو اللغة الآرامية، بيروت، مطبعة بابل.
- الألبير أبونا، (١٩٧٠)، ادب اللغة الاراميه، بيروت.
- يوسف داود الموصليّ السريانيّ، (١٨٧٩)، اللّمعن الشّهيه في نحواللغة السريانيّه، موصل، دير الآباء الدوممكيّين.
- البير أبونا، (٢٠٠١)، قواعداللغة الاراميه، اربيل، مكتبه العامه الثقافه و الفنون.
- بولس الكفرنيسي، (١٩٢٩)، غرامطيق اللغة الاراميه السريانيه، بيروت، إاجتهاد.
- البير أبونا، (١٩٧٠)، ادب اللغة الاراميه، بيروت، الطبعه الأولى.
- فولوس عبريال، كميل افرام البستاني، (١٩٦٤)، اللغة السّريانيّه، النصوص، الصّرف، بيروت، منشورات الجامعه اللبنانيه.
- فولوس عبريال، كميل افرام البستاني، (١٩٦٥)، اللغة السّريانيّه، النصوص و الصّرف، بيروت، منشورات الجامعه اللبنانيه.
- البير أبونا، (٢٠٠١)، قواعد اللغة الاراميه، اربيل، مكتبه العامه الثقافه والفنون.
- جوزيف أسمر ملكى، (٢٠٠٢)، النكهه البهيه في قواعد و نحو اللغة السريانيه، مكتبه الأمل، القامشلى، سوريا.
- جوزيف أسمر ملكى، (٢٠٠٦)، المبادئ الأولى لهجه السريانيه الطورانيه، مورياى للطباعه، القامشلى.
- مراد كامل، محمد صمدى البكرى و زاكيه محمد رشدى، (بى تا)، تاريخ الأدب السرياني، دارالثقافه للنشر و التوزيع، قاهره.
- الأباتى جبرائيل القرداحى، (٢٠٠٨)، المناهج في النحو و المعانى عندالسريان، حلب، دارالمكتبه السريانيه.
- شليمون ايشو خوشابا، (٢٠١٢)، دروس في تعليم اللغة السريانيه، طبعه ثالثه، دهوك، نصيبين.

يعقوب اوجين منّا، (۱۹۷۵)، قاموس كلداني-عربي، بيروت، مركز بابل.
جوزف أسمر ملكي، (۲۰۰۲)، الآلي السريانيه، القامشلي، اليمامة.

۳-۵: منابع فارسی

امیر چمکی، ادوین، (۱۳۷۹)، روش نوین آموزش زبان آشوری و صرف فعل، تهران، گفتمان.
سرمد، پیره، (۱۳۴۳)، لغت نامه آشوری، تهران، خنیر.
سیمونو، نمرود و کوروش بنیامین، (۱۳۷۰)، دستور زبان آشوری جدید، چ دوم، تهران، خوشه.
سرمد، ویلیام، (۱۳۴۸)، فرهنگ جامع فارسی-آشوری، ج یک، تهران، سازمان فرهنگی جوانان آشوری.
سرمد، ویلیام، ۱۳۵۹، فرهنگ جامع فارسی-آشوری، ج دو، تهران، خوشه.

۴-۵: سایت ها

<http://www.bethmardutho.org/index.php/about-us/about-syriac.html>.
http://www.brutallyhonest.org/brutally_honest/2005/10/ever_heard_of_r.html.
<http://www.infoplease.com/encyclopedia/society/syriac.html>.
<http://www.infoplease.com/encyclopedia/society/syriac.html>.
<http://www.islamicmanuscripts.info/reference/articles/bloch-1936-gottheil>.
<http://www.jewishencyclopedia.com/articles/1707-aramaic-language-among-the-jews>.
http://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/Aramaic_language.html.
<http://www.thefreedictionary.com/Syriac>.
<http://books.google.iq/books?id=sQ4oAAAAQBAJ&pg=PP1&lpg=P1&dq=j+f+coakley+sixth+edition&source>.
http://de.wikipedia.org/wiki/Arthur_Ungnad.
http://en.wikipedia.org/wiki/Alphonse_Mingana.
http://en.wikipedia.org/wiki/Andreas_Gottlieb_Hoffmann.
http://en.wikipedia.org/wiki/Arthur_Maclean.
http://en.wikipedia.org/wiki/Bar_Bahlul.
http://en.wikipedia.org/wiki/Castilian_Spanish.
http://en.wikipedia.org/wiki/Eberhard_Nestle.
http://en.wikipedia.org/wiki/Elias_Riggs.
http://en.wikipedia.org/wiki/Franz_Rosenthal.

http://en.wikipedia.org/wiki/Max_Margolis.
http://en.wikipedia.org/wiki/Moshe_Goshen-Gottstein.
http://en.wikipedia.org/wiki/Richard_James_Horatio_Gottheil
http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Dick_Wilson.
http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Payne_Smith.
http://en.wikipedia.org/wiki/Takamitsu_Muraoka.
http://en.wikipedia.org/wiki/Theodor_Nöldeke.
http://fr.wikipedia.org/wiki/Rubens_Duval.
<http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract.js>
<http://ukcatalogue.oup.com/product/9780199687176.do>.
<http://wbo.llgc.org.uk/en/s2-ROBI-HEN-1881.html>.
<http://www.atour.com/people/20010702b.html>.
<http://www.bidaro.net/t5325-topic>.
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/32043/Aramaic-language>.
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/52468/Bar-Hebraeus>.
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/578975/Syriac-language>.
<http://www.gorgiaspress.com/bookshop/p-57129-baethgen-friedrich-syrische-grammatik-des-mar-elias-von-tirhan.aspx>.
<http://www.gorgiaspress.com/bookshop/p-57766-phillips-george-a-syriac-grammar.aspx>.
<http://www.gorgiaspress.com/bookshop/p-58280-davidson-benjamin-syriac-reading-lessons.aspx>.
<http://www.iranicaonline.org/articles/brockelmann-carl>.
http://www.lamblion.net/Quotations/wilson_robert_dick.html.
<http://www.peshitta.org/initial/aramaic.html>.
<http://www.whoislog.info/profile/wheeler-thackston.html>.

ه-۵: منابع لاتین

Agrell, Caroli Magni, (1816), Otiola Syriaca, Lundae, Litteris Berlingianis.
 Agrell, Carolus Magnus, (1839), Supplementa ad Lexicon Syriacum Castellianum, Upsaliae, Queen's University.
 Ambrosio, (1539), Introductio in Chaldaicam linguam Syriacum atque Armenicam.
 Amirae, Georgij Michaelis, (1596), Grammatica Syriaca, sive Chaldaica, Romae, Typographia Linguarum.
 Arayathinal, Thomas, (1957), Aramaic Grammar, Kerala, Joseph's Press.

- Audo, Touma, (1911), Vernacular Assyrian Grammar, USA, Assyrian Language Culture Classes Incorporated.
- Awde, Nicholas, Nineb Limassau & Nicholas Al-Jeloo,(2007), Modern Aramaic, U.S.A., Hippocrene books.
- Baethgen, Friedrich, (trans.), (1880), Syrische Grammatik des Mar Ellias von Tirhan, Leipzig, J.C.Hinrichs'sche Buchhandlung.
- Brockelmann, Carolo, (1895), Lexicon Syriacum, Berlin, Reuther & Reichard.
- Brun, J., (1895), Dictionarium Syriaco-Latinum, Beryti Phoeniciorum, Typographia PP.Soc.Jesu.
- Buxtorf I, Johannis, (1646), Lexicon Hebraicum et Chaldaicum, Londini, Richardi Whitakeri & Samuelis Cartwright.
- Buxtorf II, Johannis, (1807), Manuale Hebraicum et Chaldaicum, Oxonii, Clarendoniano.
- Cardahi, P. G., (1887), Dictionarium Syro-Arabicum, Beriti, Ex Typogr. Catholica S.J.
- Cardahi, P. G., (1891), Dictionarium Syro-Arabicum, Beriti, Ex Typogr. Catholica S.J.
- Castelli, Edmundi, (1788), Lexicon Syriacvm, Goettingae, Svmtibvs Jo. Christ. Dieterich.
- Clementi Josepho David, (1896), Aramaica seu Syriaca, Mausili, Fratrum Praedicatorum.
- Coakley, J. F., (2013), Robinson's Paradigms and Exercises in Syriac Grammar, Oxford Press.
- Cook, Stanley, A., (1898), A Glossary of the Aramaic Inscriptions, Cambridge, University Press.
- Costaz, Louis, (1992), Grammaire Syriaque, Troisième Édition, Beyrouth, Dar el-machreq.
- Costaz, Louis, (third ed.), (2002), Dictionnaire Syriaque-Français, Beyrouth, Dar El-Machreq.
- Cowper, B. Harris, (trans.), (1958), The Principles of Syriac Grammar, Leipzig, Williams and Norgate.
- Danho, Jimi, (2007), Kēno Jaqirto, Darmsoq, Diro d-Mor Aphrem Suryoyo.
- Davidson, Benjamin, (1906), The Elements of Syriac Grammar, London, Samuel Bagster & Sons.
- Dietrich, Franciscus, (1839), De Sermonis Chaldaici Proprietate, Lipsiae, Sumtibus Frid.
- Duval, R., (1806), "notice sur les dialects néo-araméens, Mémoires de la société de linguistique, IX.
- Duval, Rubens, (1883), Les Dialectes Neo-Araméens de Salamas, Paris, F. Vieweg.

- Duval, Rubens, (1901), *Lexicon Syriacum Hassano Bar Bahlule*, Parisiis, E Reipublicae Typographaeo.
- E. J. Revell, *The Grammar of Jacob of Edessa and The Other Near Eastern Grammatical Traditions*, *Parole de l'Orient : revue semestrielle des études syriaques et arabes chrétiennes : recherches orientales : revue d'études et de recherches sur les églises de langue syriaque.* — vol. 3, n°2 (1972).
- Elia of Šobha, (1887), *A Treatise on Syriac Grammar*, Richard J. H. Gottheil(trans.), Berlin, Wolf Peiser Verlag.
- Ferrer Joan, v Maria Antonia Nogueras, (1999), *Manual de Gramática Siríaca*, Barcelona, Universitat de Barcelona.
- Ferrer, Joan, v Maria Antonia Nogueras, (1999), *Breve Diccionario Siríaco: Siríaco-Castellano-Catalán*, Uni. de Barcelona, *Estudios de filología Semítica* 1.
- Geiger, Abrahm, (1867), *Alphabetische und akrostichontiche leider bei Ephrām*, ZDMG21, Leipzig.
- Gesenius, Wilhelm, (2000), *Hebrew and Chaldee Lexicon to the Old Testament Scriptures* (Translated by Samuel Prideaux Tregelles), Baker Books, Reprint.
- Gesenivs, Gvil, (1838), *Lexicon Hebraevm et Chaldaicvm*, Lipsiae, Svmtihvs.
- Gismondi, Henrico, (1900), *Linguae Syriacae Grammatica*, Berythus, Typographia PP. Soc. Jesu.
- Goshen-Gottstein, M. H., (1970), *A Syriac-English Glossary*, Wiesbaden, Otto Harrassowitz.
- Gottheil, Richard J.H., (1887), *A treatise on Syriac Grammar* Mar Elia of Šobh a, Berlin, Wolf Peiser Verlag.
- Gottheil, . Richard, J. H., “The Judaeo-Aramaean Dialect of Salamās”, *JAOS*, vol. 15, (1893),
- Gottheil, Richard James Horatio, (1908), *Bar ‘Ali(Īshō) The Syriac-Arabic Glosses*, Roma, Della R.Accademia dei Lincei.
- Healey, John F., (2005), *Leshono Syryoyo*, USA, Gorgias Press.
- Ighnātyūs Afrām I, (2003), *The Scattered Pearls: A History of Syriac Literature and Sciences*, USA, Gorgias press.
- Ignatius Aphram Barsoum, (2000), *History of Syriac Literature and Sciences (Kitab al-Lulu al-Manthur fi Tarikh al-Ulum wa al-Adab al-Suryaniyya)*, Matti Moosa(Trans.), US, Passeggiata Press.
- Jahn, Joannis, (1820), *Elementa Aramaicae seu Chaldaeo-Syriacae Linguae*, Viennae, Antoni Schmid.
- Johns, Alger F., (1972), *A Short Grammar of Biblical Aramaic*, Michigan, Andrews Uni. Press.
- Jordà, Maria Pilar Safont, (2005), *Third Language Learners: Pragmatic*,

- Production and Awariness, Great Britain, Cromwell Press.
- Köbert, Raimund, (1956), *Vocabularum Syriacum*, Roma, Pontifium Institutum Bibleum.
- Maclean, Arthur John, (1895), *Grammar of the Dialects of Vernacular Syriac*, Cambridge, University press.
- Maclean, Arthur John, (1901), *Dictionary of the Dialects of Vernacular Syriac*, Oxford, Clarendon press.
- Makdasi, Jérémie, (1889), *Grammaire Chaldéenne*, Mossoul, Des Pères Dominicains.
- Mar Aprém, (1981), *Teach Yourself Aramaic*, India, Mar Narsai press.
- Marcel, J. J., (1819), *Leçons de Langue Syriaque*, Paris, Collège Royal de France.
- Margoliouth, J. P., (1927), *Supplement to the Thesaurus Syriacus*, Oxford, Clarendon press.
- Margolis, Max L., (1910), *A Manual of the Aramaic Language of the Babylonian Talmud*, München, C.H.Beck'sche.
- Mingana, Alphonse, (1905), *Clef de la Langue Araméenne ou Grammaire*, Mossoul, Imprimerie des Pères Dominicains.
- Minov, Sergey, *Syriac Christian Identity in Late Sasanian Mesopotamia: The Cave of Treasures in Context*, (Ph.D. diss., University of Jerusalem, 2013).
- Muraoka, Takamitsu, (2005), *Classical Syriac*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag.
- Muraoka, Takamitsu, (2010), *A Greek~Hebrew/Aramaic, Two-way index to the Septuagint*, Louvain, Peeters.
- Muraoka, Takamitsu, (2009), *Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Leuven, Peeters.
- Murre-van den Berg, Heleen, (1996), *The missionaries' assistants, The role of Assyrians in the development of written Urmia Aramaic*, University of Leiden.
- Nestle, Eberhard, (1881), *Brevis Linguae Syriacae*, Carlsruhe et Lipsiae, H. Reuther.
- Nestle, Eberhard, (1889), *Syriac Grammar*, Archd R. S. Kennedy(trans.), Berlin, H. Reuter's Verlagsbuchhandlung.
- Noeldeke, Theodor, (1868), *Grammatik der Neusyrischen Sprache*, Leipzig, T.O.Weigel.
- Noeldeke, Theodor, (1904), *Compendious Syriac Grammar*, trans. James A. Crichton, W. Drugulin, Leipzig, Germany.
- Obizzino, Tommaso, (1936), *Thesaurus Arabico-Syro-Latinvs*, Romae, Sac. Congregationis de propag.fide.
- Oraham, Alexander Joseph, (1943), *Dictionary of the Assyrian Language*

and English, USA, Consolidated.

Phillips, George, (1866), Syriac Grammar, Cambridge: Deighton, Bell.

Phillips, George, (1869), A letter by Mar Jacob on Syriac Orthography, London, Williams & Norgate.

Prym, Augen & Albert Socin, (1881), Neu-Aramaeische Dialekt, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht's Verlag.

Qarabāš, Numan, (1953), Medaršuno b-Qanuno d-Lešuno, Sorya, lmu b-Qamešlī.

Qermez, Johanon Seven, (2004), A Simplified Syriac Grammar, Sweden, St. Maria.

Qilletā, Joseph, (1929), Toraš Mamlā Aramaiā Madenḥayā, Mousl, Maṭba'at, Athoraytā, d-'tā d-madenḥā.

Rhétoré, P. J., (1912), Grammaire de la Langue Soureth ou Chaldéen Vulgaire, Mossoul, Imprimerie des Pères Dominicains.

Riggs, Elias, (1858), A Manual of the Chaldee Language, New York, Anson D.F. Randolph.

Robinson, T.H., (1962), Paradigms and Exercises in Syriac Grammar, Oxford, Clarendon Press.

Robinson, Theodore, H., [4th ed.], (1962), Paradigms and Exercises in Syriac Grammar, Oxford, Clarendon press.

Rosenthal, Franz, (1961), A Grammar of Biblical Aramaic, Wiesbaden, Otto Harrassowitz.

Roth, Martha, T., The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago.

Sachau, Eduard, (1895), Skizze des Fellichi-Dialekts von Mosul, Berlin, Königl.

Sargizi, Sharokin, (2004), Modern Assyrian Grammar, Stuttgart.

Schaaf, Carolo, (1709), Lexicon Syriacum concordantiale omnes Novi Testamenti Syriaci, Lugduni Batavorum, Joh: Mulleri, Joh: Fill.

Schulthess, Fridericu, (1930), Lexicon Syropalatinum, Berolini, Aedibus Georg. Reimer.

Segal, J. B., (1953), The Diacritical Points and the Accents in Syriac, London, Oxford Uni. Press.

shleiffer, J., (1939), Berichtigungen und Ergänzungen zum Supplement des Thesauri Syriaci, Orientalia 8.

Simonis, Ioh, (1756), Lexicon Manvale Hebraicvm et Chaldaicvm, Halae Magdebvrgicar, Ioh. Iac.Cvrtii.

Simono, Namrod, (1974), Meltā d-lešanā Atorayā Sodaya w-pr'os, Tehran, 'umrā d-mari yosep.

Simono, Nemrod, (1996), Modern Assyrian Language Grammar For Intermediate Calsses, Illinois, Assyrian Language and Culture Highland

- Park.
- Smith, J. Payne, (1957), A Compendious Syriac Dictionary, Oxford, Clarendon press.
- Smith, R. Payne, (1879 & 1901), Thesaurus Syriacus, Oxonii, E Typographeo Clarendoniano.
- Soddard, D.T., (1855), A Grammar of Modern Syriac Language, as spoken in Oroomia and in Kurdistan, London, Trübner & Co.
- Sokoloff, Mikhael, (2009), A Syriac Lexicon, New Jersey, Gorgias Press.
- Thackston, Wheeler M., (1999), Introduction to Syriac, Maryland, IBEX publishers.
- Uhlemann, F.G., (1855), Syriac Grammar, Enoch Huchinson (trans.), New York, D. Appleton & Company.
- Ungnad, Arthur, (1913), Syrische Grammatik, München, C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung.
- Weitenauer, Auctore Ignatio, (1835), Lexicon Biblicum, Avenione, Typographum et Bibliopolam.
- Whish, Henry F., (1883), Clavis Syriaca, London, George & Sons.
- Wilson, Robert Dick, (1891), Introductory Syriac Method and Manual, New York, Charles Scribner's Sons.
- Witakowski, Witold, (2008), "The Chronicle of Jacob of Edessa", in Bas ter Haar Romeny, ed.,(2008), Jacob of Edessa and the Syriac Culture of His Day, Leiden: Brill.
- Wright, William, (1871), Fragments of Toraṣ Mamla Nahryā or Syriac Grammar of Jacob of Edessa, Clerkenwell, Gilbert & Rivington.
- Wright, William, (1894), A History of Syriac Literature, London, Adam and Charles Black.
- Yohannan, Abraham, (1900), Modern Syriac-English Dictionary, New York, Columbia University.
- Yohannan, Abraham, (1916), The Death of a Nation, New York, G.P.Putnam's Sons.
- Zschokke, Hermanno, (1870), Institutiones Fundamentales Linguae Aramaicae seu Dialectorum Chaldaicae ac Syriacae, Vindobonae, Sumtibus Guilelmi, Braümue.

An Introduction to Syriac Aramaic and Assyrian Grammars and Dictionaries

Said Hayati

Institute for Humanities
and
Cultural Studies
Tehran, 2015